82611
255.07.02.02.01.06.41247
DERGI A/052-33
Türk Dili

TÜRK DİLİ

Türkçe - Fransızca

BELLETEN

Bulletin publié par la Société Linguistique Turque

No: 33 İlkkânun - Décembre 1938

Millî Yas Sayısı

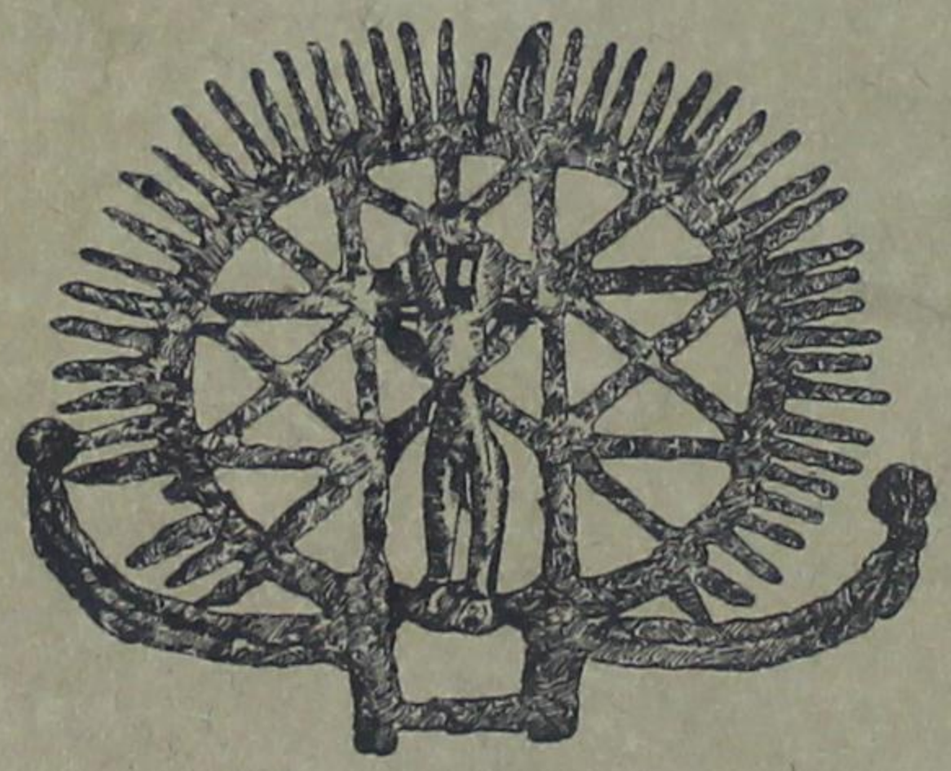

1 9 3 8
İSTANBUL
DEVLET BASIMEVİ

3

1936 Üçüncü Türk Dil Kurultayı açılma töreninde

Ebedî Şef Atatürk ve Millî Şef İnönü

İstiklâl marşını dinlerlerken

T. DİL ... KURUMU KÜTÜ...

T. DİL KURUMU KÜTÜPHANESİ

Sayı: 33 İlkkânun 1938

TÜRK DİLİ

Türkçe-Fransızca

BELLETEN

EN BÜYÜK YAS

Türk vatanını kurtaran, Türk milletine yeniden can veren, Türk kültürünü dünyanın hayret gözleri önünde yarattığı büyük inkılâplarla yükselten ATATÜRK, 10.XI.1938 günü hayata gözlerini kapadı.

Onun kendi yaratıcı eliyle kurduğu Türk Dil Kurumu da, bütün Türklük, hattâ bütün dünya ile birlikte bu acıyı, boynu bükük öksüzler gibi, için için göz yaşları dökerek duydu.

Belletenimizin bu sayısını onun yüksek ve unutulmaz acısına ayırdık.

İçimizin yangınını burada tam gösteremediğimizi okuyanlar affetsinler: Bu kadar büyük ve derin bir duyguyu ne dil anlatabilir, ne kalem . . .

T. D. K.

TÜRK DİL KURUMU
KÜTÜPHANESİ
Esas No: T.D.K. 4/6
Kayıt No:
İptal edilmiştir.

KARA HABER

Tarihe sığmaz Büyük Türk Önderinin ebediyete karıştığı kara haberi 10.XI.1938 gününde müdavi ve müşavir tabiplerin bir raporu ve Türkiye Cümhuriyet Hükûmetinin bir resmî tebliği ile bildirilmiştir.

Bu rapor ve tebliği olduğu gibi aşağıya koyuyoruz:

SON RAPOR

10 İkinciteşrin 1938 — ATATÜRK'ün müdavi ve müşavir tabipleri tarafından verilen rapor suretidir:

Reisicümhur ATATÜRK'ün umumî hallerindeki vahamet dün gece saat 24 te neşredilen tebliğden sonra her an artarak bugün, 10 İkinciteşrin 1938 perşembe sabahı saat dokuzu beş geçe Büyük Şefimiz derin koma içinde terki hayat etmişlerdir.

Müdavi tabipler:

Prof.Dr. Neşet Ömer İrdelp,
Prof.Dr. Mim Kemal Öke,
Dr. Nihat Reşat Belger.

Müşavir tabipler:

Prof.Dr. Âkil Muhtar Özden,
Prof.Dr. Hayrullah Diker,
Prof.Dr. Süreyya H. Serter,
Dr. M. Kâmil Berk,
Dr. Abravaya Marmaralı.

Türkiye Cümhuriyeti Hükûmetinin resmî tebliği

Müdavi ve müşavir tabiplerin neşredilen son raporu ATATÜRK'ün dünyaya gözlerini kapadığını bildirmektedir.

Bu acı hâdise ile Türk vatanı büyük yapıcısını, Türk milleti Ulu Şefini, insanlık büyük evlâdını kaybetti. Milletimize içimiz yanarak bu tarife sığmıyan ziyaından dolayı en derin taziyelerimizi sunarız.

Kederlerimizin tesellisini ancak ve ancak onun büyük eserine bağlılıkta ve aziz vatanımızın hizmetinde ararız.

Şurasını da her şeyden evvel beyan etmeliyiz ki, ölmez olan onun büyük eseri Cümhuriyet Türkiyesidir.

Hükûmetiniz içinde bulunduğumuz bu mühim anda bugüne kadar olduğu gibi dikkatle vazife başındadır. Müesses olan nizamı ve vaziyeti idame hususunu da büyük Türk milletinin hükûmetiyle tek vücut olarak teyit ve temin edeceğine şüphe yoktur.

Teşkilâtı Esasiye Kanununun otuz üçüncü maddesi mucibince Büyük Millet Meclisi Reisi Abdülhalik Renda, Reisicümhur vekâleti vazifesini deruhte etmişlerdir.

Gene Teşkilâtı Esasiye Kanununun otuz dördüncü maddesi mucibince Büyük Millet Meclisi derhal yeni Reisicümhuru intihap edecektir.

Türkiye'nin en büyük makamına Teşkilâtı Esasiye Kanununa göre geçecek olan zatın etrafında hükûmetiyle, şanlı ordusiyle ve bütün kudret ve kuvvetiyle Türk milleti sarsılmaz bir varlık olarak toplanacak ve yükselmesinde devam edecektir.

Bugün ayrılığına ağladığımız Büyük Şefimiz ATATÜRK, her vakit Türk milletine güvendi, eserlerini bu güvenle yaptı, idamesi esbabını da istikmal ederek güvenle büyük milletimize bıraktı. Ebedî Türk milleti onun eserlerini ebediyetle yaşatacaktır.

Türk gençliği onun kıymetli vediası olan Türkiye Cümhuriyetini daima koruyacak ve onun izinde yürüyecektir.

Kemal ATATÜRK, Türk'ün tarihinde ve gönlünde daima yaşıyacaktır.

10.11.1938

ATATÜRK'ün
TÜRK GENÇLİĞİNE HİTABI

Ey Türk gençliği; birinci vazifen Türk İstiklâlini, Türk Cümhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni, bu hazineden mahrum etmek istiyecek dahilî ve haricî bethahların olacaktır. Bir gün İstiklâl ve Cümhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmiyeceksin. Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve Cümhuriyetine kastedecek düşmanlar bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın, bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar gaflet, dalâlet ve hattâ hiyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlilerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakru zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir. Ey Türk istikbalinin evlâdı, işte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk İstiklâl ve Cümhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

K. ATATÜRK

YENİ MİLLÎ ŞEFİMİZ İSMET İNÖNÜ'nün

Atatürk'ün ölümünden duydukları acılar

ATATÜRK'ün ebediyete karışması üzerine Türkiye Cümhuriyeti Riyasetine seçilen Millî Şefimiz İsmet İnönü, gerek bu seçimin ardınca söyledikleri nutukta, gerek millete neşrettikleri beyanname ile cenaze törenine gelen ecnebi heyetlerine yaptıkları beyanatta en yakın arkadaşı ve halefi olarak ATATÜRK'ün ölümünden duydukları acıları şöyle ifade buyurmuşlardır :

İSMET İNÖNÜ'nün NUTKU

Büyük Türk milletinin muhterem vekilleri,

Arkadaşlığınızla müftehir olan, şerefli vazifenizde kendi nefsi için bahtiyarlık bulan bu arkadaşınıza Devletin en yüksek vazifesini tevdi etmek teveccühünü gösterdiniz. Sizlere şimdiden çok samimî şükranımı takdim ederim.

Omuzlarımda hissettiğim ağır vazifeyi ifa ederken, tek istinadım, büyük Türk milletinin itimadı ve bunun, sizin yardımınızla ve sizin dilinizden ifadesi olacaktır (*Alkışlar, Allah muvàffak etsin sesleri*).

Bu anda Atatürk'ün hatırası teselli bulmaz acılarla dolu olan kalbimizin aziz timsalidir. Atatürk'ün fevkalâde hizmetlerini bugünkü Türk devletinin bünyesinde tam temiz eserler olarak tecessüm etmiş görüyoruz. (*Alkışlar*). Kadir bilen ve büyük evlât yetiştiren milletimizin yüreğinde, (*KEMAL ATATÜRK*) adı, sevgi ve hürmet içinde ebedî olarak yaşıyacaktır (*Şiddetli alkışlar*). Şükran ve tazim hislerimi söylemeğe çalışan sözlerimin sizin muhabbet ve takdir duygularınızı da aksettirdiğine eminim (*Alkışlar*).

Muhterem arkadaşlar; devlet ve milletimizin insaniyet ve medeniyetin asıl hedeflerine doğru durmadan ilerleyip yükseleceğine kat'î inancım vardır (*Bravo sesleri, sürekli alkışlar*).

Büyük ve kahraman bir milletin hizmetinde bulunuyoruz: Türk vatanının bölünmez, hiçbir tecavüze tahammül etmez, hiçbir zor karşısında millî haklarından vazgeçmez mahiyeti, herzamandan ziyade taze ve canlıdır (*Alkışlar, bravo sesleri*).

Türk milleti devlet kurmak, vatan kurmak kudretinde, kendi cevherindeki kıymet ve faziletlere istinat eden yapıcı ve yaratıcı bir millettir (*Alkışlar*).

Sulh ve terakki yoluna bütün gayretlerini asil bir surette vakfetmiş olan milletimiz mecbur olursa, kendisi ve şanlı ordusu geçmiş kahramanların hayranlığını celbedecek yeni kahramanlarla dolu olan fedakâr göğsünü en parlak zaferlerle süslemeğe hazırdır (*Herzaman sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar*).

Türk milletini az zamanda büyük bir medeniyet seviyesine yükseltmiş, Türk milletine en kısa yoldan temiz cemiyet hayatını, feyizli terakki yollarını açmış olan inkılâplar, kalp ve vicdanımızın en aziz varlıklarıdır (*Alkışlar*).

Arkadaşlarım;

Millet hizmetinde vazifelerin iyi ifa olunmasını emel edinmek başlıca kaygımızdır.

Sükûn, istikrar ve emniyet içinde çalışmaktan başka arzusu olmıyan milletimizi anarşiden ve cebirden uzak, bütün vatandaşlar için müsavi bir emniyet havası içinde bulundurmağı, Cümhuriyetin en kıymetli nimeti biliyoruz (*Bravo sesleri alkışlar*).

Vatandaşlar arasında muhabbeti genişletmek ve derinleştirmeği, en şerefli vazife sayıyoruz (*Alkışlar*).

Arkadaşlar;

Türk milletinin en feyizli hazinesi: Büyük Millet Meclisidir.

Geçmişte büyük zorlukları yenmiş olan Türkiye Büyük Millet Meclisi, gelecekte de büyük saadetlerin, zafer ve muvaffakıyetlerin başlıca kaynağı olacaktır (*Allah seni var etsin sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar*).

11.XI.1938

İsmet İnönü'nün

Türk Milletine Beyannamesi

Büyük Türk milletine:

Bütün ömrünü hizmetine vakfettiği sevgili milletinin ihtiram kolları üstünde ULU ATATÜRK'ün fâni vücudü istirahat yerine tevdi edilmiştir. Hakikatte yattığı yer, Türk milletinin onun için aşk ve iftiharla dolu kahraman ve vefalı göğsüdür.

ATATÜRK, tarihte uğradığımız en zalim ve haksız ittiham gününde meydana atılmış, Türk milletinin masum ve haklı olduğunu iddia ve ilân etmiştir. İlkönce ehemmiyeti kavranmamış olan gür sesi, asla yıpranmıyan bir kuvvetle nihayet bütün cihanın şuuruna nüfuz etmiştir.

En büyük zaferleri kazandıktan sonra da ATATÜRK, ömrünü, yalnız Türk milletinin haklarını, insaniyete ezelî hizmetlerini ve tarihe hakkettiği meziyetlerini ispat etmekle geçirmiştir. Milletimizin büyüklüğüne, kudretine, faziletine, medeniyet istidadına ve mükellef olduğu insaniyet vazifelerine sarsılmaz itikadı vardı. **"Ne mutlu Türküm diyene!"** dediği zaman, kendi engin ruhunun, hiç sönmiyen aşkını en manalı bir surette hulâsa etmişti.

Fena zihniyet ve idare ile geri bırakılmış Türk cemiyetini, en kısa yoldan insanlığın en mütekâmil ve en temiz zihniyetleriyle mücehhez modern bir devlet haline getirmek, onun başlıca kaygusu olmuştur. Teşkilâtı Esasiyemizde ve bugün bütün vatandaşların vicdanlarında yerleşmiş olan Lâik, Milliyetçi, Halkçı, İnkılâpçı, Devletçi Cümhuriyet, bize bütün evsafiyle ATATÜRK'ün en kıymetli emanetidir.

Ufulündenberi ATATÜRK'ün aziz adı ve hatırası, bütün halkımızın en candan duygulariyle sarılmıştır. Memleketimizin her köşesinde ve bütün milletçe kendisine gösterdiğimiz samimî bağlılık, devlet ve milletimiz için kudret ve vefanın beliğ misalidir. Türk milletinin aziz ATATÜRK'e gösterdiği sevgi ve saygı, onun niçin ATATÜRK gibi bir evlât yetiştirebilir bir kaynak olduğunu bütün dünyaya göstermiştir,

ATATÜRK'e tazim vazifemizi ifa ettiğimiz bu anda, halkımıza, kalbimden gelen şükran duygularımı ifade etmeği, ödenmesi lâzım bir borç saydım.

Milletler arasında kardeşçe bir insanlık hayatı ATATÜRK'ün en kıymetli ideali idi. Bütün dünyada ölümünün gördüğü ihtiramı, insanlığın atisi için ümit verici bir müjde olarak selâmlarım. Bu sözlerim, yazılariyle ve toprağımızda şövalye askerleri ve mümtaz şahsiyetleriyle yasımıza iştirak eden büyük milletlere, Türk Milleti adına şükranlarımın ifadesidir.

Devletimizin banisi ve milletimizin fedakâr, sadık hadimi;
İnsanlık idealinin âşık ve mümtaz siması;
Eşsiz kahraman ATATÜRK;
Vatan sana minnettardır.

Bütün ömrünü hizmetine verdiğin Türk milleti ile beraber Senin huzurunda tazim ile eğiliyoruz. Bütün hayatında bize ruhundaki ateşten canlılık verdin. Emin ol, aziz hatıran sönmez meşale olarak ruhlarımızı daima ateşli ve uyanık tutacaktır.

İsmet İnönü'nün

Ecnebi Matbuat Mümessillerine Beyanatı

Son günlerde, bütün bir milletin Ebedî Şef'inin cenazesi önündeki müheyyiç kederine şahit oldunuz. ATATÜRK aşkındaki bu birlik, Büyük Ölünün kurduğu rejimin remzidir. Kemalızmin hususî vasfı devamlılığında mündemiçtir.

Türkiye, dahilî siyasetinde olduğu gibi, haricî siyasetinde de, hattı hareketini olgun düşüncelerden ve bunun, milletin menfaatlerine en uygun olduğu kanaatini getirdikten sonra tanzim eylemiştir. İşte bunun için dünyanın en salâhiyettar mümessilleri önünde hiç tereddüt etmeksizin diyebilirim ki, Türkiye'nin haricî siyasetinde sulh davasına sadıkane bağlılık, Kemalist rejiminin biribirini takip eden hükûmetleri tarafından şimdiye kadar tatbik olunageldiği şekilde anlaşma ve beraber çalışma zihniyeti, dostluklarına ve ittifaklarına hulûs ve sadakat, ve sulhun muhafazası emrinde gösterilen itinanın en büyük muvaffakıyet şanslariyle ihatasını mümkün kılan kuvvet seviyesinde kendisini mütemadî tutmak kaygusu hâkim olmakta devam edecektir.

Nizam ve terakki âmili olan Türkiye, gayretlerini size bildirdiğim bu prensipler yolunda sarfetmeğe devam eyliyecek ve dünyada sulhu muhafaza maksadiyle kendisine her müracaat vukuunda "mevcut„ cevabını vermekte kusur etmiyecektir. Bununla beraber, bu yoldaki müsaraatının bu asil davaya hiçbir zâf sebebi olmaksızın samimiyetle bağlılık gibi hakikî manasında tezahür eylemesine itina edecektir.

Hadiseleri naklederken, Türkiye'nin hakikî manzarasını tam surette aksettirmeniz için sizlerden temsil eylemekte olduğunuz memleketler efkârı umumiyesine, büyük yasımıza bu derece dostane bir surette iştirak eden bütün dünya milletlerine karşı burada gördüğünüz kuvvetli minnettarlık tezahürünü bildirmenizi ve bu ağır kederin de son derece tesellibahş bir dostlukla ihata edilmiş olan Türk milletinin duygulu teşekkürlerine ayrı ayrı herkes nezdinde terceman olmanızı bilhassa rica ederim.

Türk Dil Kurumu

Genel Merkez Kurulu

Matem Toplantısı

10. XI. 1938

Genel Sekreter, taplantıyı açarak, kurumu kuran ve koruyan Türkiye Cümhurreisi Ulu Önder KEMAL ATATÜRK'ün bu sabah saat dokuzu beş geçe hayata gözlerini kapadığı hakkındaki raporla hükûmetin tebliğini ve Reisicümhur Vekili ve Büyük Millet Meclisi Reisinin Yeni Reisicümhur intihabı için davetini göz yaşlariyle okumuş, bütün üyeler de bunları yine göz yaşlariyle dinlemiştir.

Türk milletini, hayatının en felâketli ve ölüme en yakın bir zamanında, yüksek enerjisiyle harekete getirerek, 19 yıl süren dünya tarihinde eşsiz bir mücadele ile, bugünkü ileri, yeni ve medenî Türkiye Cümhuriyetine eriştiren, Türk Harf, Tarih ve Dil inkılâplarının bizzat başına geçerek Türk Dil ve Tarih Kurumlarını yaratan ve çalışmalarını daima teşvik eden BÜYÜK ATATÜRK'ün aramızdan ebediyen ayrıldığı haberi bütün Kurumu sonsuz bir matem içinde bırakmıştır.

Genel Merkez Kurulu, bu matemin münasip şekilde ilânı işini Genel Sekretere bırakmış ve bu matem gününde iş müzakeresine herkesi saran acı imkân bırakmadığından gündemin ileride bir başka toplantıda konuşulmak üzere geri bırakılmasına karar vermiştir.

Göz yaşlariyle açılan toplantı, BÜYÜK TÜRK ÖNDERİ'nin yüksek ve eşsiz hatıralarını anarak, yine göz yaşlariyle kapanmıştır.

Türk Dil Kurumunun Matemi

Ankara, 10 (A. A.) — Türk Dil Kurumu Genel Sekreterliğinden: Türk milletini, en felâketli ve inkıraza en yakın bir zamanında yüksek enerjisiyle harekete getirerek, dünya tarihinde eşi görülmedik bir hamle ile bugünkü ileri, yeni ve medenî Türkiye Cümhuriye-

tine eriştiren, 19 yıllık bir savaş neticesinde yepyeni bir millî ülkü yaratarak Türklüğü hayata, şerefe ve inkılâba kavuşturan, Türk Dil Kurumunu kuran, koruyan, çalışmalarını daima teşvik eden Büyük Dâhî, Ulusal Şef KEMAL ATATÜRK'ün hayata gözlerini kapadığı haberini sonsuz acılarla alan Türk Dil Kurumu Genel Merkez Kurulu, 10-XI-1938 perşembe günü göz yaşlariyle açılıp gene göz yaşlariyle kapanan bir matem toplantısı yapmış, tarih içinde benzeri olmıyan Büyük Türk Önderinin hayatında o kadar önem verdiği dil işinde de daima onun izi üzerinde yürümek andını bir kere daha tekrarlamıştır.

Kurumun Telgrafları:

Pek Sayın İsmet İnönü

Türkiye Reisicümhuru

Ankara, 11-XI-1938

Türkiye Büyük Millet Meclisinin müttefikan intihabiyle Devletin en yüksek makamına geçişiniz, Türkiye Cümhuriyetinin kurucusu ve Türk milletinin kurtarıcısı Büyük ATATÜRK'ün hayata gözlerini yummasından doğan sonsuz acılarımıza hakikî bir teselli olmuştur.

Cümhuriyet müesseselerinin hepsi gibi Atatürk'ün kutsal eliyle kurulmuş olan Türk Dil Kurumu, bütün milletin sevgi ve saygısiyle muhat olarak Cümhur Riyasetini deruhte buyurmuş olduğunuzu candan, gönülden kutlar. Kurum Genel Başkanlığını da lûtfen kabul buyurmak şerefini esirgememenizi ellerinizden öperek niyaz eder.

Millî kurtuluş savaşındanberi ATATÜRK'le birlikte ve onun en yakın arkadaşı olarak Türklüğe can, kan, irfan, vicdan bağışlıyan siz sağ olunuz; milletinizle birlikte ve onun başında çok yaşayınız, Pek Sayın İsmet İnönü.

TÜRK DİL KURUMU
Genel Sereteri
İbrahim Necmi Dilmen

Sayın Bayan Makbule Boysan
Dolmabahçe Sarayı
İSTANBUL

Ankara, 11-XI-1938

Tarihin içinde ve milletin gönlünde ebedî yaşıyacak bir Dâhi kardeş kaybettiğiniz için size ve bütün sayın aileniz efradına göz yaşları dökerek candan, yürekten taziyeierimizi sunarız.

İbrahim Necmi Dilmen, Besim Atalay, Hasan Reşit Tankut, Ahmet Cevat Emre, Ali Canip Yöntem, Refet Ülgen, Naim Hazım Onat, Dr. Mehmet Ali Ağakay.

Sayın Bayan Afet
Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı
Dolmabahçe Sarayı
İSTANBUL

Ankara, 11. XI. 1938

Yeryüzüne tek gelen, tarihin içinde eşi ve benzeri olmıyan Büyük Türk Dâhisi ATATÜRK'ün hayata gözlerini kapadığı haberi, hepimizi onulmaz acılar içinde bıraktı. Size ve bütün aileniz efradına göz yaşları dökerek candan yürekten taziyelerimizi sunarız.

İbrahim Necmi Dilmen, Besim Atalay, Hasan Reşit Tankut, Ahmet Cevat Emre, Ali Canip Yöntem, Refet Ülgen, Naim Hazım Onat, Dr. Mehmet Ali Ağakay.

FAKÜLTEDE YAS TÖRENİ

Ankara Tarih - Dil - Coğrafya Fakültesinde Profesörlerle İrdemenlerin acıları

15. XI. 1938 akşamı Ankara Üniversitesinin Tarih - Dil - Coğrafya Fakültesi ATATÜRK adına içli ve ağlatıcı bir yas töreni yaptı.

Bu acı ve içli tören hakkında (Ulus) gazetesinin verdiği tafsilâtı aşağıya alıyoruz:

"Dün saat 17.30 da Tarih - Dil - Coğrafya Fakültesi talebesi, mekteplerinin salonunda, heyecanlı bir toplantı yapmış, büyük ölünün matemini tutmuştur.

Büyük salon yaslı talebe ile tamamen dolmuş bulunuyordu. Sahnenin iki yanından, yarıya kadar çekilmiş iki bayrak sarkıyor ve karşıda ATATÜRK'ün siyah tüllere bürünmüş bir büstleri görülüyordu. Ayrıca büyük Şefin bir rölyefleri, gene matem tülüne bürünmüş olduğu halde duruyor, karşısında ayni büyüklükte İsmet İnönü'nün başı görülüyordu.

Gene büyük sahnenin bir köşesinde bir koltuk ve bir sandalye duruyordu. ATATÜRK Fakülteyi teşrif ettikleri vakit bu koltukta oturmuşlardı. Pek aziz ve şerefli bir hatıra olarak muhafaza ediliyor.

Tarih - Dil - Coğrafya Fakültesi ATATÜRK'ün emriyle kurulmuş, onun dâhiyane buluşlarının ilmini yapmak vazifesini üzerine almış kültür müessesemizdir. Tarihinin derinliği ve dünya tarihine ana olmak vasfı bugün beynelmilel sahada kabul edilmiş bulunan Türk Tarihi ve Türk Dili çalışmaları ATATÜRK'ü uzun seneler, şahsen işgal etmiştir. Yakınları anlatıyorlar: Günlerce uykuyu unutur bir tarih veya dil mevzuu üzerinde çalışırdı.

Sık sık burayı ziyaret eder, çalışmalarını gözden geçirir ve takdirlerini esirgemezdi.

DEKAN ALİ MUZAFFER GÖKER'in KONUŞMASI

İlk sözü Fakülte Dekanı Bay Ali Muzaffer Göker söyledi ve Büyük Ölünün ruhu için bütün talebeyi beş dakika ayakta sükûta davet etti.

Büyük salon, bütün heyetiyle beş dakika sükût etti. Çıt bile çıkmıyordu. Gözler, karşıdaki temsilî resimde ve gönüller onu kaybetmiş olmanın hudutsuz yası içinde beş dakika susuldu. Temsilî tablo, vatanın Anadolu ve Trakya parçalarının birer kuvvetli el halinde dünyayı ve dünyanın üstünde ATATÜRK'ün heybetli başını taşır gösteriyordu.

Sükûttan sonra Profesör Muzaffer Göker sözlerine devam etti:

"— *Türk dünyasının büyük kayıbının matemini tutuyoruz. ATATÜRK öldü. Ve bugün 17 milyon, ıstıraplarını dindiremiyorlar ve göz yaşlarını zaptedemiyorlar*„ dedi.

Sonra kendisini dinliyen gençliğe hitap ederek:

— *O sizi çok severdi*, dedi. *Onun size gösterdiği sonsuz sevgiyi Cümhuriyete ve bu vatana hizmetle ödiyeceksiniz.*

Talebe, Büyük Şefin kendilerine verdiği bu vazifeyi her ne pahasına olursa olsun muvaffakıyetle başaracaklarına söz verdiler. Alkışlariyle ve:

— Ödiyeceğiz!..

Sözleriyle ATATÜRK'ün manevî huzurunda, vazifeye bağlılıklarını gösterdiler.

Bundan sonra Dekan, zaman zaman yakınında bulunmak şerefini taşıdığı ATATÜRK'e ait bir iki canlı hatırasını nakletti:

"— *Ona sorarlardı*, dedi, *nasıl kendinizi bu kadar sevdirebildiniz?*

Ve o cevap verirdi:

"— *Milletimi sevmek suretiyle...*„

Büyük Şefin milletine olan sonsuz muhabbetini taşıyan bu cümle gençlerin gönüllerinden kopan heyecanlı tezahürlerle karşılandı. Bay Ali Muzaffer devam etti:

"— *ATATÜRK son günlerine kadar iki şeyle çok meşgul olmuştu: Dil ve Tarih... Fakültenin programlariyle çok yakından alâkadar oldu ve kendi derslerini size bizim vasıtamızla verirdi.*„

ANDİÇME

Dekanın sözleri heyecanla alkışlandı. Bundan sonra talebeden Bay Hakkı Savuran ortaya çıktı ve arkadaşlarını andiçmeğe davet etti:

Yüzlerce genç gür sesle ve ayakta şu sözleri tekrarladı:

"— Ey Ulu Reis: birinci vazifem Türk istiklâlini, Türk Cümhuriyetini dünya durdukça korumak ve yükseltmektir. Buna gençliğimiz, şerefimiz, namusumuz ve Türklüğümüz namına söz verip andiçiyoruz.„

Gençliğin andiçmesi kadar ulvî ve onun kadar vakur bir manzara çok nadir görülür. Yüzlerce hançere var kuvvetiyle haykırıyor ve yüzlerce gönül söylenen bu sözleri bütün samimiyetle tasdik ediyoru.

PROFESÖR HİKMET BAYUR'un SÖZLERİ

Andiçme töreninden sonra Profesör Bay Hikmet Bayur, ATATÜRK'ün bazı hatıralarını naklederek konuşmağa başladı.

"— ATATÜRK, dedi, tarihe şunun için ehemmiyet verirdi. Derdi ki eğer bir millet büyükse kendisini tanımakla daha büyük olur. Ve şunu misal geti irdi:

Bir insan milyoner olur. Fakat bir gün bütün servetini kaybeder, düşebilir. Ancak o adamın içinde cevher varsa, çalışma kudreti, çalışma aşkı yaşıyorsa gene kazanıp eski servetini elde edebilir, derdi.„

Bundan sonra Bay Hikmet Bayur Büyük Şefin ırka, soya çok ehemmiyet verdiğini anlattı. Büyük Şefın hayatta iken çok hoşuna giden bir tarihî hadiseyi nakletti, dedi ki:

"— Attilâ'ya alfedilen bir söz vardır. Attilâ Şark İmparatoruna elçiler göndermişti. Şark İmparatoru elçilere ecdadının isimlerini saymış. Ben onların soyundanım demiş. Bunun üzerine elçiler de Attilâ'nın kim olduğunu söylemişler. Fakat ecdadının isimlerini saymamış, yalnızca:

— Attilâ büyük bir ırkın, Türk ırkının evlâdıdır, demişler. Bu söz ATATÜRK'ün çok hoşuna giderdi. Bir çok kereler tekrarladığını duydum.„

B. Hikmet Bayur sözlerine ATATÜRK'ün cihandâ boş bıraktığı yeri tebarüz ettiren canlı hatıralar naklederek devam etti ve talebenin alkışları arasında sözlerini bitirdi.

PROFESÖR ŞEVKET AZİZ KANSU'nun KONUŞMASI

Profesör Şevket Aziz Kunsu nutkuna, bundan tam yedi sene evvel aynı tarihte ATATÜRK için tespit ettiği duyguları okumakla başladı.

1936 Üçüncü Türk Dil Kurultayında
Ebedî Şef Atatürk ve Millî Şef İnönü
Tezleri dinlerlerken

1936 Üçüncü Türk Dil Knrultayında
Ebedî Şef Atatürk ve Millî Şef İnönü
Bir teneffüs sırasında görüşürlerken

Ebedî Şef Atatürk'ün başkanlığı altında

Türk Dil Kurumu Genel Merkez Kurulunun 4. I. 1933 toplantısı

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ

«— Şu anda duyduklarımı, o zaman yazdığım notları okumakla ifade edeceğim» dedi ve okudu:

"— Gazi için duyduklarımı ve düşündüklerimi kelimeler değil, fakat musiki söyliyebilir. Kelimelerde bu geniş ve hayattar ahengi bulamıyorum.

Gaziyi Türk memleketinin mütefekkiri beşerî ve içtimaî bir hâdise gibi tetkik mecburiyetindedir. Bu büyük iktidar iradesi aslında büyük bir ırkın şuur altı arzu ve iştıyaklarını analize etmek, şuurlandırmak bahtiyarlığına nail oldu. Bu büyük adam canlı, duyan ve düşünen ruhlar kütlesine hitap etti. Büyük adam "bugünkü sebepler„ dediğimiz beşerî ruhu, sosyal faktörlere müessir olmuş ve olacak çapta kahraman bir iradedir. Gazi yaşadığı bir devri tarihte "kahraman bir devir„ halesiyle kuşatan kahraman bir insandır.

ATATÜRK Ergastik bir kahramandır. Bütün uzviyeti, bütün ruhiyeti, bütün hayatı can ve iradedir. Morfolojisi yanan ve yakan bir morfoloji, katabolik bir morfoloj dir.

Çehresi ruhunun aynasıdır. Bu aynada onun asil ve normalin üstündeki ruh hayatı okunur.

1932 yılı 19-20 ağustos gecesi Yalova: Bana emir verdi, yanına yaklaşıyorum. Elimde bir çap pergeri var. Onun milyarlarca nüronlarının normalin üstünde bir fonksiyon ve konstriksiyonlarına sahip dimağını saklıyan asil ve kahraman başını ö.çüyorum.»

Bay Şevket Aziz sözlerini şu çok kuvvetli cümleleriyle bitirdi:

"— Fırtınaların ortasında uçurumlardan atlıyarak karanlıklardan kaçtım. Buzlu dağların serinlığini ve sertliğ ni size getirdim. Dirim alanında ben, gülen, yaratan ve güneş altında kartal gibi süzülen Türk nesillerini selâmlıyorum. Türk dağlarının kayalarından oyulan kaya anıtları gibi sert ve dık Türk adamları ben sizi gördüm, ben sizi kucakladım, ben sizi özled m.„

Gürliyen bu ses ATATÜRK'ündür. Bu yeşil yurt ta ATATÜRK üniversitesidir.

PROFESÖR NAİM HAZIM ONAT'ın KONUŞMASI

Profesör Naim Hazım Onat da titriyen bir sesle, Büyük Önderin manevî huzurunda heyecanlı bir konuşma yaptı:

«— Ilmî araştırmaların son gününde idi, dedi ATATÜRK bizi sofralarına davet etmişlerdi. Ben - maalesef - bir kaç dakıka gecikmiştim. Bu müddet zarfında Büyük Şef Muhterem İsmet İnönü'nün de davetli

bulunduğu sofrada o gün meşgul oldukları "maraz„ kelimesinin etimolojisini anlatmışlar. Fakat ben bu istifadeden mahrum kalmıştım.

Bir müddet sonra İnönü:

— ATATÜRK'üm müsaade buyurursanız Onat'a bir sual soracağım dedi. Ve bana maraz kelimesinin nereden geldiğini sordu.

Ah... ben bu kelimenin nereden çıktığını asıl sonra anladım, daha şimdi anlıyorum. O menhus kelime, Büyük Atanın kafasına girmeden bağrına saplanmıştı.»

Bu hatıradan sonra Bay Naim Hazım Onat Büyük Şefe ait daha bazı hatıralar nakletti. Ve dinliyenlerin gözlerini yaşarttı.

«—Dil bahisleri üzerinde yorulmadan ve usanmadan saatlerce çalışırdı, dedi. Birgün kendisine, kalbimin bütün samimî hecaniyle hitap ettim.

— ATATÜRK'üm, dedim, siz bu millete sayısız eserler verdiniz. Yalnızca bu millete bağışladığınız dil ve tarih aşkı, bu millete kendi dil ve tarihini öğretmiş olmanız bile sizi ebedileştirmeğe yeter.»

GENÇLER KONUŞUYORLAR

Bay Onat'tan sonra genç talebeler konuşmağa başladılar. İlk söz alan Hakkı Savuran, bütün arkadaşlarını hüngür hüngür ağlatan heyecanlı bir hitabede bulundu:

«— Yaslı ATATÜRK çocukları, dedi, inanmıyoruz, gözlerimizle gürüyoruz, kulaklarımızla işitiyoruz, kafamızla düşünebiliyoruz. Fakat inanmıyoruz, ATATÜRK'ün ölümüne inanamıyoruz.»

Baştan başa heyecanlı sözlerle ve burgu gibi insanın içine işliyen titrek bir sesle devam eden hitabeyi, genç talebe şu sözlerle bitirdi:

«Koca Tanrı ATAM'ı kıskandın mı?.. Yeni bir âlem, yeni bir tabiat, yeni bir insanlık yaratan Atamı çekemedin mi Tanrım?...

17 milyon canını vermeğe hazırken, onun canını almakta neden ısrar ettin. Neden 17 milyon can yerine bir canı tercih ettin?

Evet biliyoruz... Biliyoruz. O çan, 17 milyondan canlı, o can 17 milyondan kıymetli idi...

Güneş doğar ve batar diyorlar... Güneş doğdu ve batmadı. 17 milyon güneşini, ayını ve yıldızını dünya durdukça yakacak diyoruz. Ve işte bunun için inanmıyoruz.

Gözlerimizle görsek te, kulaklarımızla işitsek te Atam senin öldüğüne inanmıyoruz. İnanmıyacağız.»

Hakkı Savurandan sonra söz alan Behçet Altın müessir bir şiir okudu ve bunu Bedia Avunduk takip etti. Gençler çok ateşli bir yürekle konuşuyor, arkadaşları, yerlerinde hınçkırıklarını ve göz yaşlarını zaptedemiyorlardı.

Bundan sonra Ferruh Oruz, kâh arkadaşlarına, kâh ATATÜRK'ün manevî huzuruna hitap ederek uzun bir hitabede bulunıdu. Ezcümle dedi ki:

«— Şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da her Türk anasının yavrusunun kulağına fısıldıyacağı ilk söz (öğün ki, ATATÜRK neslindensin, ATATÜRK) olacak.. Her Türk yavrusu öz dili (ATATÜRK) adıyle öğrenmeğe başlıyacak.. Onların okulda ilk yazacakları kelime (ATATÜRK) olacak..

Baştanbaşa harikalar ve devrimlerle dolu eşsiz hayatın Türkün, nesilden nesile intikal edecek millî destanıdır. O millî destan ki gelecek nesillere her kalkınma ve her ileri atılışta bir örnek olacaktır. Ak saçlı nineler torunlarına senin menkıbelerini anlatacaklardır.»

Onu, Osman Sümer takip etti. Okunan güzel manzumenin şu son beyiti salonda canlı bir akis buldu:

Evet o tek baş değil 17 milyon tamam,
On yedi milyon baştan ATATÜRK'e ihtiram.

AĞLA MUSTAFA KEMALLER DOĞURAN ANA, AĞLA

Gözleri dolu dolu kürsüye gelen Şevket Kutkan şu müessir hitabeyi ağlıyarak ve ağlatarak okudu:

«Tarihi, geniş ve kızıl bir pelerin gibi arkasından sürükliyen Büyük kumandan ve büyük adam öldü. Asırlar içinde bir kere yetişen müstesna beyin durdu. Ve Allahın yeryüzündeki en büyük oğlu sustu.

İsanın çanları, Muhammedin ezanları, hiçbir din farkı gözetmeksizin, bütün başları bu mukaddes ve büyük ölünün huzurunda eğilmeğe davet ediyor: Ağla kardeşim, ağla bacım, ağla Mustafa Kemaller doğuran ana, ağla...

Türklük tek bir baş gibi... Bu başın içinde son darbesini vuran ve kırılan bir çanın uğultusu var: Türk ağlıyor, Hintli ağlıyor, Çinli ağlıyor, en ufak bir köyden en muazzam beldelere kadar bütün beşeriyet yas tutuyor. Nasıl ağlamasınlar, nasıl yas tutmasınlar ki ATATÜRK'leri, ATAŞARK'ları ATADÜNYALARI gitti.

Sen ölmedin Atam Dolmabahçede duran kalbin bayrağımızda çarpıyor; hem daha büyük bir hız ve daha büyük bir inanla..

Müsterih uyu Büyük ölü... Ardında öksüz bıraktığın 17 milyon Türkün yurdu Anadolu, mübarek başını vefalı ve sıcak bir yastık gibi ebediyete kadar taşıyacak...»

Ve, heyecanlı seven ve inanan gönüller taşıyan gençler birbirini takip ettiler.

Dün yirmi dokuz yürek hıçkırarak konuştu ve yüzlerce genç yaslı hava içinde bunları dinledi, onlardaki içli duyguya iştirak etti.

Bu gençlik ATATÜRK'ün çocuklarıdır.

Fakülte Türkoloji İrdemenleri Türk Dil Kurumu'nda

Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesinin Türkoloji irdemenleri 15 XI.1938 de öğleden evvel saat 11 de Türk Dil Kurumu'nu ziyaret etmişler ve Ulu Önder ATATÜRK'ün hayata gözlerini kapaması yüzünden duydukları acıları ifade ile Türk Dil Kurumu'na taziyede bulunmuşlardır.

Türk Dil Kurumunda hazır bulunan Kurum Genel Sekreteri Burdur Saylavı İbrahim Necmi Dilmenle Sayman Kütahya Saylavı Besim Atalay, Kolbaşılardan Maraş Saylayı Hasan Reşit Tankut, Urfa Saylavı Refet Ülgen ve Gazi Antep Saylavı Doktor Mekmet Ali Ağakay, genç irdemenlerin bu taziyelerine mukabele etmişlerdir.

İrdemenler bu münasebetle kurum âzalariyle birlikte ATATÜRK'ün bıraktığı rejime ve esere sadakatlerini beyan etmişler ve onu muhafaza edeceklerine ant içmişlerdir.

ATATÜRK'ÜN

Hastalığı sırasında neşredilen raporlar

Ulu Önder ATATÜRK, 1938 Şubatında Yalova'da bulundukları sırada, karaciğerlerinden rahatsız oldukları anlaşılmış idi. Yalova'dan İstanbul'a ve oradan Ankara'ya dönen ATATÜRK, hasta olduğu halde, Mersin'e seyahat etti. Hiçbir zaman kendi sıhhat ve ihtiyacını milletinin en küçük faydasına üstün tutmıyan Yüce Önder, Mersin'den daha yorgun ve rahatsız olarak döndü. Bundan sonra İstanbul'a giderek, bir müddet Savarona Yatı'nda sonra Dolmabahçe Sarayı'nda tedavisiyle uğraşıldı.

Karaciğer hastalıklarının en büyük hekimi olan Profesör Fissenger, hastalığın belli olmasını müteakıp Paris'ten davet edildiği gibi, bir aralık Berlin'den Profesör Bergmann ve Viyanadan Profesör Epinger de Yüce Türk Önderini muayene ettiler. Bu büyük profesörlerin mütalealarını alarak Profesör Doktor Neşet Ömer İrdelp, Operatör Profesör M. Kemal Öke ve Doktor Nihat Reşat Belger Ulu Önderin tedavisini üstlerine almışlardı. Ayrıca bir müşavir heyet te icabına göre gelip muayene ediyorlar ve fikirlerini söylüyorlardı. Bunlar da Profesör Doktor Âkil Muhtar Özden, Profesör Doktor Hayrullah Diker, Profesör Doktor Süreyya Hidayet Serter ile Doktor M. Kâmil Berk ve Doktor Abravaya Marmaralı idi.

Hastalığın normal gidişi sırasıda birkaç kriz kendini gösterdi ve sıhhî rapor neşrini icap ettirdi. Bu raporları aşağıya koyuyoruz:

İlk krizdeki roporlar

Birinci rapor

İstanbul, 17 A. A. — Riyaseticümhur Umumî Kâtipliğinden:

1 — Reisicümhur ATATÜRK'ün sıhhî vaziyetleri hakkında müdavi ve müşavir tabipleri tarafından bugün verilen rapor ikinci maddededir.

2 — Reisicümhur ATATÜRK'ün düçar oldukları karaciğer hastalığı normal seyrini takip ederken, 16 Birinciteşrin 1938 tarihine tesadüf eden Pazar günü birdenbire aşağıdaki ârazı göstermiştir.

a — Saat "14.30„ dan "22„ ye kadar gittikçe artarak devam eden umumî zâf ile birlikte hazmî ve asabî âraz. Bu saate kadar nabız dakikada "116„, teneffüs "22„ ve hararet derecesi "36,5„ idi.

b — Saat "22„ den bu sabah saat "10„ a kadar yukarda ismi geçen âraz kısmen hafiflemiş ve nabız dakikada "104„, teneffüs "20„ ve hararet derecesi "37„ olmuştur.

c — Yapılan muayene ve müşavere neticesinde tespit ve tatbik edilen müdavattan sonra umumî ahvalde hafif bir salah görülmekle beraber vaziyet ciddiyetini muhafaza etmektedir.

3 — Müteakıp sıhhî vaziyet raporları neşredilecektir.

İkinci rapor

İstanbul 17 A. A. — Riyaseticümhur Umumî Kâtipliğinden:

1 — Reisicümhur ATATÜRK'ün sıhhî vaziyetleri hakkında müdavi ve müşavir tabipleri tarafından bu akşam saat 20 de verilen rapor ikinci maddededir.

2 — Bugün, dün akşamına nispetle daha iyi geçmiştir. Asabî ârazlarda bir değişiklik yoktur. Nabız muntazam 116, teneffüs 20, hararet derecesi 37 dir..

Müdavi doktorlar:

Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp,
Prof. Dr. M. Kemal Öke,
Dr. Nihat Reşat Belger.

Müşavir doktorlar:

Prof. Dr. Âkil Muhtar Özden,
Prof. Dr. Hayrullah Diker,
Prof. Dr. Süreyya Hidayet Serter,
Dr. Abravaya Marmaralı,
Dr. Mehmet Kâmil Berk.

Üçüncü rapor

İstanbul, 18 A. A. — Riyaseticümhur Umumî Katipliğinden :

1 — Reisicümhur ATATÜRK'ün sıhhî vaziyetleri hakkında müdavi ve müşavir tabipleri tarafından bu sabah saat onda verilen rapor ikinci maddededir :

1 — ATATÜRK'ün umumî vaziyetinde büyük bir değişiklik yoktur. Geceyi daha iyi geçirdiler. Nabız 90 - 100 arasında, teneffüs 18, hararet derecesi 36,4 tür.

Dördüncü rapor

İstanbul, 18 A. A. — Riyaseticümhur Umumî Kâtipliğinden :

1 — Reisicümhur ATATÜRK'ün sıhhî vaziyetleri hakkında müdavi ve müşavir tabipleri tarafından bu akşam saat 20 de verilen rapor ikinci maddededir:

2 — Reisicümhur ATATÜRK'ün rahatsızlığı ayni halde devam etmektedir. Nabız 120, teneffüs: 22 ve hararet derecesi 38 dir.

Beşinci rapor

İstanbul, 19 A. A. — Riyaseticümhur Umumî Kâtipliğinden :

1 — Reisicümhur Atatürk'ün sıhhî vaziyetleri hakkında müdavi ve müşavir tabipleri tarafından bu sabah saat 10 da verilen rapor ikinci maddededir:

2 — Umumî vaziyette değişiklik yoktur. Geceyi rahatça geçirmişlerdir. Nabız muntazam 88 teneffüs 18, hararet derecesi 36,4 tür.

Altıncı rapor

İstanbul, 19 A. A. — Riyaseticümhur Umumî Kâtipliğinden:

1 — Reisicümhur Atatürk'ün sıhhî vaziyetleri hakkında müdavi ve müşavir tabipleri tarafından bu akşam saat 20 de verilen rapor ikinci maddededir:

2 — Asabî ârazlarda hafif fakat aşikâr bir iyilik var. Umumî hal daha iyi nabız muntazam 108, teneffüs 20, hararet derecesi 36.9.

Yedinci rapor

İstanbul, 20 A. A. — Riyaseticümhur Umumî Kâtipliğinden:

1 — Reisicümhur Atatürk'ün sıhhî vaziyetleri hakkında müdavi ve müşavir tabipleri tarafından bugün saat 10 da verilen rapor ikinci maddededir:

2 — Geceyi çok rahat geçirdiler. Asabî ârazları zail olmak derecesinde azalmıştır. Umumî hal daha iyi. Nabız muntazam 102, teneffüs 20, hararet derecesi 36.8 dir.

Sekizinci rapor

İstanbul, 20 A. A. — Riyaseticümhur Umumî Kâtipliğinden:

1 — Reisicümhur Atatürk'ün sıhhî vaziyetleri hakkında müdavi ve müşavir tabipleri tarafından bu akşam saat 20 de verilen rapor ikinci maddededir:

2 — Asabî ârazlar tamamen geçmiştir. Umumî salâh artmaktadır. Nabız muntazam 94, teneffüs 20, hararet derecesi 37.1 dir.

Dokuzuncu rapor

İstanbul, 21 A. A. — Riyaseticümhur Umumî Kâtipliğinden:

1 — Reisicümhur Atatürk'ün sıhhî vaziyetleri hakkında müdavi ve müşavir tabipleri tarafından bugün saat 10 da verilen rapor ikinci maddededir:

2 — Geceyi rahat geçirdiler. Umumî salâh artmaktadır. Nabız muntazam, 94, teneffüs 20, hararet derecesi 36,9 dur.

Onuncu rapor

İstanbul, 21 A. A. — Riyaseticümhur Umumî Kâtipliğinden:

1 — Reisicümhur Atatürk'ün sıhhî vaziyetleri hakkında müdavi ve müşavir tabipleri tarafından bu akşam saat 20 de verilen rapor ikinci maddededir:

2 — Bugünü çok iyi geçirdiler. Umumî ahvaldeki iyilik devam etmektedir. Nabız muntazam, kuvvetli: 80, teneffüs 20, hararet derecesi: 36.9 dur.

3 — Bundan sonra yirmi dört saat zarfında yalnız bir rapor neşredilecektir.

Onbirinci rapor

İstanbul, 22 A. A. - Riyaseticümhur Umumî Kâtipliğinden:

1 — Reisicümhur Atatürk'ün sıhhî vaziyetleri hakkında müdavi ve müşavir tabipleri tarafından bu akşam saat 20 de verilen rapor ikinci maddededir:

2 — Bir hafta evvel zuhûr eden ârazlar tamamiyle geçmiştir. Nabız; muntazam, kuvvetli, 80, teneffüs: 19, hararet derecesi: 36.8 dir.

Hastalık normal seyrine avdet etmiştir. Günlük tebliğ neşrine lüzum kalmamıştır.

Müdavi doktorlar:

Profesör Dr. Neşet Ömer İrdelp,
Profesör Dr. M. Kemal Öke,
Doktor Nihat Reşat Belger,

Müşavir doktorlar:

Profesör Dr. Âkil Muhtar Özden,
Profesör Dr. Hayrullah Diker,
Profesör Dr. Süreyya Hidayet Serter,
Doktor Abravaya Marmaralı,
Doktor Mehmet Kâmil Berk.

Son Krizdeki Raporlar

Birinci rapor

İstanbul, 8 A. A. — Riyaseticümhur Umumî Kâtipliğinden:

1 — Bugün, İkinciteşrinin sekizinci Salı günü, saat «23» te Reisicümhur ATATÜRK'ün sıhhî vaziyetleri hakkında müdavi ve müşavir tabipler tarafından verilen rapor ikinci maddededir:

2 — Bugün, saat «18.30» da hastalık birdenbire normal seyrinden çıkarak şiddetlenmiş ve sıhhî vaziyetleri yeniden ciddiyet kesbetmiştir.

Hararet derecesi «36.4», nabız muntazam, «100», teneffüs «22» dir.

Müdavi Tabipler:

Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp
Prof. Dr. Mim Kemal Öke
Dr. Nihat Reşat Belger.

Müşavir Tabipler:

Prof. Dr. Âkil Muhtar Özden
Prof. Dr. Hayrullah Diker
Prof, Dr. Süreyya H. Serter
Dr. M, Kâmil Berk
Dr. Abravaya Marmaralı

İkinci rapor

İstanbul, 9 A. A. — Riyaseticümhur Umumî Kâtipliğinden:

1 — Reisicümhur ATATÜRK'ün sıhhî vaziyetleri hakkında müdavi ve müşavir tabipleri tarafından bu sabah saat 10 da verilen rapor ikinci maddededir:

2 — Geceyi rahatsız geçirdiler. Umumî hallerindeki vaziyet ciddiyetini muhafaza etmektedir.

Hararet derecesi: "36.8„ nabız muntazam "128„, teneffüs "28„ dir.

Üçüncü rapor

İstanbul 9 A. A. — Riyaseticümhur Umumî Kâtipliğinden:

1 — Reisicümhur ATATÜRK'ün sıhhî vaziyetleri hakkında müdavi ve müşavir tabipleri tarafından bu akşam saat "20„ de verilen rapor ikinci maddededir:

2 — Bugünü yorgun ve dalgın geçirdiler. Umumî ahvaldeki ciddiyet biraz daha ilerlemiştir.

Nabız muntazam dakikada "124„, teneffüs "40„, hararet derecesi "37.6„ dır.

Dördüncü rapor

İstanbul, 9 A. A. — Riyaseticümhur Umumî Kâtipliğinden:

1 — Reisicümhur ATATÜRK'ün sıhhî vaziyetleri hakkında müdavi ve müşavir tabipleri tarafından bu gece saat "24„ te verilen rapor ikici maddededir:

2 — Saat "20„ den itibaren dalgınlık artmıştır. Umumî ahval vahamete doğru seyretmektedir.

Hararet derecesi "37.6„, nabız "132„, teneffüs "33„ tür.

Bu raporlardan sonra baş taraftaki en son rapor neşredilmiş ve bununla ulu bir tarihin topraklara karıştığı herkese bildirilmiştir.

Atatürk'ün

Cenaze Törenine ait esas program

I.

İstanbul'da Yapılacak Tören

16 Sonteşrin 1938 Çarşamba günü :

Dolmabahçe Sarayında ATATÜRK'ün ilk defa halk mümessillerini kabul buyurdukları salonda vücude getirilen Katafalk'ın bulunduğu salonun kapıları Sonteşrinin 16 ıncı Çarşamba sabahı saat 10 dan itibaren, aşağıda izah edildiği surette, ziyaretlere açık bulundurulacaktır.

Üstü Türk Sancağı ile mestur, etrafı girlant şeklinde güllerle muhat ve altı oku temsilen yanan altı meşalenin yanlarında kılıçları çekik olarak tazim vaziyetini almış bulunan General, Amiral, Kara, Deniz ve Hava Albay ve Yarbaylarından müteşekkil altı yüksek rütbel Subayın nöbet beklediği Katafalk'ın önünden berayi tazim, aşağıdaki sırayı takiben geçilecektir :

1 — İstanbul Vilâyetinde bulunan teşrifata dahil askerî erkân,
2 — Teşrifata dahil mülkî erkân,
3 — Rektör, dekanlar ve profesörler başta olmak üzere Üniversite ve yüksek okul talebeleri,
4 — Kumandanları, öğretmenleri ve subayları başta olmak üzere Harp Akademisi ve müteakıben Yedek Subay Okulu talebeleri.
5 — Halk Partisi erkânı,
6 — Halkevleri idare heyetleri,
7 — Malî, ticarî ve idarî teşekküllerin ileri gelen erkânı,
8 — İzciler,

Saat 14'ten itibaren halk geçmeğe başlıyacak ve Sonteşrinin 17 inci Perşembe ve 18 inci Cuma günleri saat 10'dan başlıyarak saat 24 e kadar bu tazim geçidi mekteplilere ve halka inhisar ettirilecektir.

II.

İstanbuldan Hareket

19 Sonteşrin 1938 Cumartesi günü:

Tabut, sabah saat 8,30 da on iki general tarafından kaldırılacak ve Dolmabahçe Sarayının dış kapısı önünde bulundurulan top arabasına vazedilecektir.

1 — Tören alayının ilerisinde yolu törene açık bulundurmak üzere, geniş safta olarak, atlı polis kıt'ası ilerliyecektir.
2 — Tören alayının başında atlı olarak Tören Komutanı,
3 — Mızraklı bir süvari alayı,
4 — Bir piyade taburu, (Bandosu önde olarak)
5 — Bir topçu taburu,
6 — Bir deniz taburu, (Bandosu önde olarak)
7 — Çelenkler,
8 — Cenazenin mevzu bulunduğu top arabası,
9 — Arabanın sağ ve sol taraflarında altışardan on iki general,
10 — ATATÜRK'ün Harp ve İstiklâl Madalyalarını taşıyan general,
11 — ATATÜRK'ün ailesi efradı,
12 — Başvekil,
13 — Büyük Millet Meclisini temsilen Ankara'dan gelen heyet,
14 — İstanbul Vali ve Belediye Reisi ile Mevki ve Deniz Komutanları,
15 — İstanbul'da bulunan ecnebi konsoloslar,
16 — İstanbul Vilâyetinin teşrifata dahil askerî ve mülkî erkânı ile Halk Partisi erkânı,
17 — Rektör, dekanlar ve profesörler başta olmak üzere Üniversite ve Yüksek okul talebeleri,
18 — Kumandanları, öğretmenleri ve subayları başta olmak üzere Harp Akademisi,
19 — Halkevleri idare heyetleri,
20 — Malî, ticarî ve idarî heyetler mümessilleri,
21 — İstanbul'da mevcut izci teşekkülleri,
22 — Yedek Subay okulu talebeleri,
23 — Bir piyade taburu, (Bandosu önde olarak)
24 — Halk.

Hava filomuz törene havadan iştirak edecektir. Bu tarzda teşekkül edecek olan Cenaze alayı saat 9 da hareketle tramvay yolunu takiben

Tophane, Karaköy, Köprü yoliyle Eminönü Meydanı, Bahçekapı, Sirkeci ve Salkımsöğüt üzerinden Gülhane Parkına ve Park içindeki yolu takiben Sarayburnuna varacaktır.

Cenaze alayının Dolmabahçe'den Sarayburnuna kadar olan güzergâhının iki tarafına asker, jandarma kıt'alariyle mektepler ve halk dizileceklerdir.

Cenaze alayının kolbaşısı Sarayburnu rıhtımına geldiği vakit alay duracak, kıt'alar yolun sağ kenarına çekilecekler ve Cenazeyi taşıyan top arabası geçerken resmi tazimi ifa edeceklerdir.

Alaya iştirak eden zevat ve izciler tabutu hâmil olan top arabasını rıhtıma kadar takip edeceklerdir. Alayın sonundaki tabur da bulunduğu yerde kalacaktır.

Tabutu taşıyan top arabası rıhtıma yaklaşacak ve tabut generaller tarafından top arabasından kaldırılarak rıhtımdaki dubaya yanaşacak olan Gür veya Dumlupınar denizaltı gemilerinden veyahut Zafer veya Tınaztepe dest oyerlerinden birisine irkâp edilecektir.

Tabutu hâmil bulunan denizaltı gemisi veya destroyer Selimiye veya Haydarpaşa açıklarında akıntısız bir mahalle demirlemiş bulunan Yavuz'a yanaşmak üzere ağır ağır yol alacaktır.

Tabut Yavuz'a nakledilerek Yavuz'un arka taret topları önüne konulacak ve bir müfreze ihtiram vaziyetinde bekliyecektir.

Cenazenin Dolmabahçe'den hareketi anında Galata Kulesindeki (Vardabandıra) tarafından verilecek işaret üzerine Yavuz her beş dakikada bir top atacaktır.

Cenazenin gemiye irkâbını müteakıp Yavuz top endahtı suretiyle selâm resmini ifa ederek hareket eyliyecektir. Limanda bulunan ecnebi harp gemileri bu selâm resmine ayni suretle iştirak eyledikten sonra Yavuz'u Ada açıklarına kadar takip edeceklerdir.

Gerek karada yürüyüş halinde iken ve gerek denizde seyir esnasında hava filolarımız da Cenaze törenine iştirak edeceklerdir.

Seyir esnasında İzmit'e kadar on beşer dakika fasıla ile top atılarak rasimei selâm ifasına devam olunacaktır.

Yavuz Zırhlı Kruvazörüne, Deniz Komutanı ve Amirallerin iştirakiyle, İzmit'e kadar Donanmamıza mensup denizaltı ve destroyerler refakat edecektir.

ATATÜRK'ün aileleri efradiyle Cenazeye refakat edecek olan zevatın nakilleri için Ada hattına tahsis edilmek üzere Denizbank tarafından bu kere celbedilen yeni vapurlardan biri Sarayburnunda bulundurulacaktır.

Diğer taraftan Cenaze alayına refakat eden memurlarla halkın da ATATÜRK'e yapılacak olan bahrî merasime iştirakini mümkün kılmak üzere saat 13 te Sarayburnundan ve köprünün Şirket ve Akay iskelelerinden ikişer vapur hareket ettirilecektir. Bu vapurlarla İstanbul'a gelmiş bulunan ecnebi harp gemileri Büyükada açıklarına kadar Filoya refakat ve bilâhare avdet eyliyeceklerdir.

Başvekil İstanbul'dan Ankara'ya kadar Cenazenin yanında bulunacaktır.

III.

İzmit'e muvasalat

Yavuz Zırhlı Kruvazörü İzmit önlerinde demirliyecek ve Cenaze bir denizaltı gemisine veya bir destroyere naklen mayn iskelesine çıkarılacak ve orada bulundurulacak olan bir top arabasına vazedilecektir.

Cenaze bu suretle İzmit istasyonuna götürülerek ATATÜRK'ün zatî kompozisyonlarına bağlanacak olan hususî vagona irkâp edilecektir.

İzmit'te yapılacak törene Vilâyet erkânı ve başta komutanları olmak üzere kara ve deniz kuvvetlerine mensup kıtaat ile mektepliler ve halk iştirak edecektir. Bu vagon iki büyük Türk Sancağı ve gayet zengin bir surette defne dallariyle tezyin edilmiş bulunacaktır.

Cenazeye refakat edecek olan zevat bu trene bineceklerdir.

İzmit'ten Ankara'ya nakli esnasında altı subay Cenaze'yi bekliyecektir.

Cenaze'yi nakledecek olan katarın gece geçeceği istasyonlarda meşaleler yakılacak ve katar kasaba ve köylere yakın olan istasyonlardan geçerken, mahallin en büyük mülkiye memu u ve askeri bulunduğu halde, kasaba ve köy halkı tarafından selâmlanacaktır.

Cenaze'yi hâmil trenin Eskişehir'e muvasalatında askerî merasim yapılacak ve bir ihtiram kıt'ası selâm resmini ifa ederken bandosu da matem havalarını çalacaktır. Bu törene Vilâyet askerî ve mülkî erkânı iştirak eyliyecektir. İstasyon peronunun münasip mahallerinde meşaleler bulundu ulacaktır.

Tren Po atlı ile Ankara arasındaki istasyonlardan gündüz geçeceğinden mahallî köy ve kasaba mektepleri talebesi de istasyonlarda Cenazeyi selâmlıyacaklardır.

Ankara Vali ve Belediye Reisi Cenazeyi Vilâyet hududundan karşılıyacaktır.

IV.

Ankara'ya muvasalat

20 Sonteşrin 1938 Pazar günü:

Cenazeyi taşıyan tren saat 10 da Ankara İstasyonuna muvasalat edecek ve Reisicümhur, Büyük Millet Meclisi Reisi, Mareşal, İcra Vekilleri Heyeti ve Saylavlar tarafından merasimle karşılanacaktır. Bu karşılama merasimine bir piyade taburu iştirak edecektir.

Tabut vagondan indirilecek ve bu esnada ihtiram kıtasına refakat eden bando tarafından Chopin'in matem marşı çalınacaktır. Tabut, 12 General tarafından kemali tazimle istasyonun büyük holünden geçirilerek istasyon merdivenleri önünde bulundurulacak olan top arabasına vazedilecektir.

Top arabası istasyon caddesini takiben Büyük Millet Meclisine doğru ilerliyecektir.

İstasyondan Ulus meydanına giden caddenin iki tarafına asker dizilecektir.

Tabutun top arabasına nakli esnasında 101 pâre top atılacaktır.

Tabut frak giymiş 12 saylav tarafından top arabasından indirilecek ve Kamutay binasının methalinde önceden hazırlanan mahalli mahsusa vazedilerek bir Katafalk vücuda getirilecektir. Katafalk'ın iki tarafına altı oku temsilen altı meşale konulacak ve bu meşalelerin yanlarında sağ ve solda birer General, birer Subay ve Er'den müteşekkil altı kişilik bir heyet büyük üniformalarını lâbis ve kılıçları çekilmiş bir vaziyette tazim nöbeti bekliyeceklerdir.

Saat 13 den itibaren İstanbul'da yapıldığı veçhile Reisicümhur, Büyük Millet Meclisi Reisi, Başvekil, İcra Vekilleri Heyeti, Saylavlar, başta Mareşal olmak üzere kara, deniz ve hava kuvvetleri mensupları ile mülkî erkân, Cümhuriyet Halk Partisi erkânı, Dekan ve Profesörleri başta olmak üzere Ankara'daki Fakülteler, Harp Okulu ve diğer Yüksek Okullar talebeleri, memurlar, malî, ticarî ve idarî teşekküller mensupları, matbuat mümessilleri ve arzu eden halk Katafalk'ın önünden geçerek resmi tazimi ifa edeceklerdir.

V.

Cenaze Töreni

21 Sonteşrin 1938 Pazartesi günü:

Cenazeyi takip edecek zevat saat 9 a kadar Kamutay binasına gelmiş bulunacaklardır. Ecnebi, Murahhas heyetleri Ankara Palas holünde

toplanacaklar ve bilâhare kendilerine tahsis edilen yerleri işgal edeceklerdir.

Top arabasının önünde gidecek olan kıtalar, kolbaşısı Halk sineması önünde bulunmak üzere, Çankırı caddesi boyunca yürüyüş kolunda toplanmış bulunacaklardır. Yabancı kıtalar Parti binası ile Halk sineması arasında kendilerine gösterilecek yerde yürüyüş kolu nizamında hazır olacaklardır.

Saat 10 da Tabut, frak giymiş 12 Saylav tarafından kaldırılarak, Kamutay binası önünde bulundurulacak olan top arabasına vazedilecektir. Bu esnada, Cenazeye refakat edecek olan 12 General, top arabasının iki tarafında, kılıçlarını çekerek mevki alacaklardır.

Tabut top arabasına vazedildıkten sonra, verilecek işaret üzerine kıtaat yürüyüşe başlıyacak ve Cenazeyi selâmlıyarak 1 numaralı krokide gösterilen yerlerini almak üzere ilerliyeceklerdir. Bu yürüyüş esnasında kıtaata refakat eden bandolar çalmıyacaktır.

Cenaze alayının nihayetinde gelecek olan Piyade Taburunun kolbaşısı Halk sineması önüne gelince Tabur duracaktır. Müteakiben, yabancı kıtalar da harekete geçerek Top Arabasının önündeki yerlerini işgal edeceklerdir. Bunun üzerine Cenazeyi takip edecek olan zevat 2 numaralı krokide gösterildiği veçhile, yerlerini alacak ve arkalarına, alayın nihayetini teşkil edecek olan Tabur ilerliyerek korteji kapıyacaktır.

Bu suretle teşekkül eden Cenaze Alayı, verilecek bir işaret üzerine, hareket eyliyecektir. Bu esnada, Reisicümhur bandosu Chopin'in matem marşını çalmağa başlıyacak ve diğer bandolar münavebe ile ve Alaydaki sıralarına göre matem havaları çalacaklardır.

Alayın yürüyüşe başlamasından itibaren Cenazenin Müzeye muvasalatına kadar her 5 dakikada bir adet top atılacaktır.

Alay kıtaatının kolbaşısı Bahriye Caddesi hizasına varınca kıtalar 3 numaralı krokide işaret edilen yerleri alacaklardır. Topçu Taburu krokide işaret edilen mahalle yaklaşırken yolun sağına yanaşacak ve tam mevkiine gelince duracaktır. Türk piyade kıtaatı ile ecnebi kıtaatı yürüyüşe devam ederek krokide gösterilen yerlerini yola tevcihi cephe ederek işgal edecekler ve Cenaze geçerken selâmlıyacaklardır.

Cenazeyi taşıyan Top Arabası ve bunu takip eden heyet ilerliyerek Etnoğrafya Müzesinin methaline takarrup edecekler ve 3 numaralı krokide gösterildiği üzere ahzı mevki eyliyeceklerdir.

Tabut Generaller tarafından mahalli mahsusuna nakledilecek ve tören burada hıtam bulacaktır.

Dolmabahçe Sarayının büyük merasim salonunda

Ebedî Şef Atatürk'ün

Tabutu önünde ihtiram nöbeti

Bolmabahçe sarayının büyük merasim salonunda

Ebedî Şef Atatürk'ün tabutu

PERPUSTAKAAN UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA

Ebedî Şef Atatürk'ün tabutu

Generallerin ve erlerin omuzları üzerinde Dolmabahçe sarayından çıkarılırken

Ebedî Şef Atatürk'ün tabutu

İstanbul'a son vedaını yapmak üzere yola çıkarken

Cenaze Alayı şu suretle teşekkül edecektir:

1 — Mızraklı bir Suvari Alayı,
2 — Topçu taburu,
3 — Alay Sancağı ve bandosu ile Muhafız Alayı,
4 — Alay Sancağı ve bandosu ile Harbiye Alayı,
5 — Ecnebi kıt'alar: (alfabe sırasiyle),
6 — Bandosu ile bir deniz müfrezesi,
7 — İki tarafında kılıç çekmiş vaziyette 12 General bulunan ve Cenazeyi taşıyan Top arabası,
8 — ATATÜRK'ün Harp ve İstiklâl Madalyelerini taşıyan General ve onu takip eden Riyaseticümhur Erkânı,
9 — ATATÜRK'ün aileleri efradı,
10 — Reisicümhur,
11 — Büyük Millet Meclisi Reisi, Başvekil, Mareşal,

— Protokol —

12 — Ecnebi Misyon şefleri,
13 — Kordiplomatik ve Misyon şeflerine merbut heyetler,

— Protokol —

14 — İcra Vekilleri Heyeti,
15 — Saylavlar,

— Protokol —

16 — Barem 3 üncü dereceye kadar askerî erkân,
17 — Barem 3 üncü dereceye kadar müıkî erkân,
18 — Bir piyade taburu.

ATATÜRK'ün Vasiyetnamesi

Ankara Üçüncü Sulh Mahkemesi, Ulu Önder ATATÜRK'ün vasiyetnamesini Türk Dil Kurumuna bildirmiştir. Bu resmî vesikayı olduğu gibi aşağıya koyuyoruz.

ANKARA
3 üncü Sulh Hukuk
MAHKEMESİ
Sayı: 1938/95 T.

Terkihayat eden Cümhur Başkanı ATATÜRK'ün 28/11/1938 tarihinde mahkememizde açılan vasiyetnamesi sureti aşağıya çıkarılmıştır:

Dolmabahçe 5/9/1938 P. ertesi

Malik olduğum bütün nukut ve hisse senetleriyle Çankayadaki menkul ve gayri menkul emvalimi Cümhuriyet Halk Partisine atideki şartlarla terk ve vasiyet ediyorum:

1 — Nukut ve hisse senetleri şimdiki gibi İş Bankası tarafından nemalandırılacaktır.

2 — Her seneki nemadan bana nisbetleri şerefi mahfuz kaldıkça yaşadıkları müddetçe Makbuleye ayda bin, Afete 800, Sabiha Gökçene 600, Ülküye 200 lira ve Rukuye ile Nebileye şimdiki 100 er lira verilecektir.

3 — Sabiha Gökçene bir ev de alınabilecek ayrıca para verilecektir.

4 — Makbulenin yaşadığı müddetçe Çankayada oturduğu ev de emrinde kalacaktır.

5 — İsmet İnönünün çocuklarına yüksek tahsillerini ikmal için muhtaç olacakları yardım yapılacaktır.

6 — Her sene nemadan mütebaki miktar yarı yarıya **Türk Tarih ve Dil Kurumlarına** tahsis edilecektir.

K. ATATÜRK

İşbu suret aslı gibidir. 10.12.1938

Türk Dil Kurumunun Vasiyetname üzerine tebliği

Bu vasiyetnamenin okunması üzerine Genel Merkez Kurulu kararıyle hazırlanarak Anadolu Ajansına verilen tebliğ şudur:

Türk Dil Kurumu Genel Sekreterliğinden:

Türk Dil Kurumunu kendi kutsal eliyle kurmuş ve onun çalışmalarını hayatında sonsuz bir ilgi ve sevgi ile idare etmiş olan Türklerin Ebedî Şef'i Büyük Önder ATATÜRK'ün hayata gözlerini kapadığı 10.XI.1938 Perşembe günü yas toplantısı yaparak göz yaşları içinde O'nun yüksek hatırasını sonsuz saygı ve acılarla anmış olan Türk Dil Kurumu Genel Merkez Kurulu, bugün gazetelerde çıkan vasiyetnamede de kardeş Türk Tarih Kurumiyle birlikte kendisine ayrılan yeri düşünerek bir daha toplandı. Genel Merkez Kurulu, bu toplantıda ATATÜRK'ün mukaddes vasiyetinin asıl amacı, O'nun kendi açtığı yol üzerinde dil çalışmalarının daimî surette ileri götürülmesi olduğunu takdir ederek, hayatında o kadar önem verdiği bu ulusal işte daima O'nun izi üzerinde yürümek ve bütün varlığiyle çalışmak andını, derin acılar ve sonsuz minnetlerle bir kere daha tekrarladı.

O'nun eliyle kurulmuş ve idare edilmiş olmak şerefine, son günlerinde en başlı düşüncelerinden birini teşkil etmek ve öz evlâtlarından sayılmak bahtiyarlığını da ilâve eden Türk Dil Kurumu, Büyük ve Ebedî Türk Önderinin yüksek hatırasının daimî bir hizmetkârı olarak çalışmalarına devam edecektir.

T. DİL KURUMU KÜTÜPHANESİ

TÜRK DİL KURUMU

Genel Merkez Kurulu Üyelerinin sözleri

14.XI.1938 de Kamutay, ebediyete karışan Ulu Türk Önderinin cenaze töreni için tahsisat kabul eden bir kanun müzakere ediyordu.

Bu kanun üzerine söz verildiği zaman birçok değerli hatipler, yirminci asrın büyük Dâhisi ATATÜRK ve onun yüksek varlığı ve eserleri üzerine söz aldılar. Bu araba Türk Dil Kurumu Genel Merkez Kurula Üyelerinden Kurum Genel Sekreteri İbrahim Necmi Dilmenle Kurum Saymanı Besim Atalay ve Lengüistik-Etimoloji Kolbaşısı Hasan Reşit Tankut ta birer söylev verdiler. Bunları aşağıya alıyoruz:

İbrahim Necmi Dilmen *(Burdur)* — Arkadaşlar, ne bedbahtlıktır ki bu kürsüden ilk hitabım bu kadar acı, bu kadar hazin, bu kadar tahammül edilmez bir vesile ile oluyor.

Atatürk . . . Ölüm. Bu iki sözü nasıl bir araya getirebildik, nasıl böyle bir ihtimal tasavvur edilebildi? Bunu havsalaya sığdırmak bile güçtür. Fakat o duyduğumuz acıyı daha evvelden tahfif etmeği düşünmüştü. Daha senelerce evvel söylemişti: "İki Mustafa Kemal vardır. Biri ben; fani Mustafa Kemal, Öteki; milletin daima içinde yaşattığı Mustafa Kemaller idealidir. Ben onu temsil ediyorum„. Çok defa tekrar etti:

"Herhangi bir tehlike anında ben zuhûr ettimse beni bir Türk anası doğurmadı mı? Türk anaları daha Mustafa Kemaller doğurmıyacak mı? Feyiz milletindir, benim değildir.„ Hakikaten onun acı gaybubetine ağlıyorken onun yüksek terbiyesi altında Türk analarının millet içinde Mustafa Kemalleşmeğe namzet insanlar yaratmış olduğunu ispat edecek manzaralar gördük. Burada cuma günü bir an içinde iki muhtelif manzara gören bütün dünya mütehayyir kaldı. O beş dakikalık sükût içinde sanki zayıf omuzları üstüne çöken yükün altında ezilmiş, nasıl kalkacağını düşünen bir adam gibi hıçkıran millet vekilleri . . Fakat

biraz sonra, yapılan, inkılâbı müteakıp sanki o yükün altında yeniden kalkınan, sanki onun ilhamiyle yeniden ileriye doğru yürüme azmini gösteren ayni millet vekilleri. Bunu dahi ona medyunuz. Ancak onun bu kadar senelik terbiyesi içindedir ki biz bu kadar metin, heyhat, onun acısına dahi dayanabilir kuvvette bir millet olmuşuzdur.

Onun ne menkıbeleri, ne yaptığı büyük inkılâplar bir, on, yüz celsede anlatılmakla bitecek gibi değildir. Bunların arasından bir tanesini şimdi zikredilmemiş gördüğüm içindir ki bir iki dakikanızı almak zaruretinde bulunuyorum. O da aşağı yukarı 10 senedenberi üzerinde çalıştığı dil inkılâbıdır.

Arkadaşlar, Atatürk esasen askerdi ve büyük zaferi kazandıktan sonra belki bir çokları zannettiler ki muhakkak o zaferin arkasını yine askerî teşebbüslerle getirecektir. İşte tarihte eşi görülmemiş fevkalâde mucizekârane bir şey: O andan itibaren asla tecavüzkâr olmıyan, daima kültürü ve daima milletin yükselmesini düşünen yepyeni bir ruh ve incelikte bir millet adamı olduğunu gösterdi. Bu andan itibaren bu memleketin hiçbir vakit bir daha tehlikeye düşmemesini temin edecek çareleri aradı. Her şeyden evvel milletin irfan ve idrak sahibi olmasını düşündü. Bu gayeyi mümkün olduğu kadar geniş sahada vücude getirmek için harf inkılâbiyle işe başladı. Bu suretle memlekette okur yazarların adedi on senede iki buçuk milyon daha arttı. Zahirde gayet basit görünen bu inkılâbı yarattı. Bununla kalmadı, tarih inkılâbından ilham alarak dil inkılâbını yaptı. Dilimizi ileriye götürmek ve milletimizi yer yüzündeki diğer bütün Türklerle anlaşacak ve bütün medenî ihtiyaçlarını temsil edebilecek bir dil vücude getirmek için bütün gayretini sarfetti. Bizzat mütehassıs bir dilci gibi, mütehassıs bir dilci gibi değil, mütehassıs dilcileri kendisinin şakirdi yerine koyacak şekilde bu inkılâbın üzerinde uğraştı. Hiçbir nutkunda, hiçbir sözünde bu arzusu eksik değildi. Hastalığı esnasında bile onu düşündü. Bugün onun arkasından inlerken hepimiz onun yaptığı bu inkılâbı asla geri bırakmıyacağımıza söz veriyoruz. Daha bu sabah Ankarada Dil ve Tarih Fakültesi talebeleri Dil Kurumuna geldiler. Hepimiz ağlaşarak and içtik. Hepimiz onun izinde yürüyeceğiz. O asla ölmez, ölmiyecek, Mustafa Kemal ebediyen yaşıyacaktır (Alkışlar).

Besim Atalay *(Kütahya)* — Arkadaşlar, kardeşlik duygusu, topluluk ve birlik duygusu, felâket günlerinde belli olur. Görüyoruz bir vücut gibi kalplerimiz sızlıyor, gözlerimiz ağlıyor, yürekleriniz çarpıyor. Arkadaşlar, sorarım ruh ölür mü, nur ölür mü, azim ölür mü? O bizim kalplerimizde bir ruh gibi daima yaşıyacak, gözlerimizde nur, yollarımızda kılavuz olacaktır. Şu ışığı burada kapatsanız başka bir yerde tecelli edecektir. Tabiat

büyük doğumları büyük acılardan sonra meydana getirir. Ağlıyan türklük, ölüme doğru yuvarlanan türklük büyük bir evlât doğurmuştur. Bugün onu kaybetti. Yine acı içindedir. Fakat o acı ile bu acı arasında fark vardır: O korku acısı idi, bu ayrılık acısıdır.

Arkadaşlar, ben bu ölüme inanmıyorum. Bana, Atatürk ö medi gibi geliyor. Ben onun karanlıkları delen gözlerinin ışıklarını seziyorum, onu burada görüyorum. Onun gür ve hâkim sesini işitiyorum. Fakat herkes diyor ki, o öldü. Belki, ne bileyim. Öldü ise ağlayın arkadaşlar, ağlayın; büyük bir şeften olduk. Ağla Türk ulusu, ağla. Öksüz kaldın, büyük Atandan oldun. Ağlayın kadınlar, ağlayın çocuklar.

Arkadaşlar, benim seksenlik bir ninem var. Bu kara haberin duyulduğu gün eve vardım. Onu ağlıyor gördüm, Nine ne oldu, niçin ağlıyorsun dedim. Atatürk öldü, ona ağlıyorum dedi. Nine ihtiyarsın, hastasın, bırak ağlama, dedim. Evlâdım, beni bana bırak. Ben kaç şehit annesiyim. Şehit kocadan dul kaldım, üç çocuk yetiştirdim, ikisini şehit verdim. Nihayet senin yanında sığındım dedi. Ben ninenin kucağına düştüm. Ben ağladım, o ağladı, bilmem nekadar sürdü. Beni uyandırdı, kalk oğul vazifene dedi.

Ey Türk ulusu... Bil ki iki Atatürk vardır. Biri maddî Atatürk,... onu birkaç gün sonra çok sevdiği Ankaranın sıcak koynuna tevdi edeceğiz. Diğeri de manevî Atatürk... O hiçbir zaman ölmiyecektir. O üzerimizde meleküssıyane gibi daima yaşıyacaktır. Bize gideceğimiz yolu gösterecektir, karanlıklarda bize ışık verecektir; bizim daima koruyucumuz olacaktır. Onun eşeri ne İskender gibi sağlığında yıkılacak ne Napolyon gibi gözünün önünde parça parça olacaktır. Millet ve onun süzme bir muhassalası olan meclis bunun yıkılmıyacağını geçen gün göstermiştir. Bu, Türk milletine mahsus bir meziyettir. Bununla nekadar övünsek yeridir. Onun attığı temelin bir taşı bile sarsılmıyacaktır.. Bu bizim için bir ödevdir, bir şereftir, bir şandır.

Vaktiyle bir Türk büyüğü: memleket at üstünde alınır fakat at üstünde idare edilmez demişti, geldi kurultayı topladı, yasalar yaptı.

Atatürk te Anibal gibi Anadoludan düşmanı kovduktan sonra denizi geçebilirdi, büyük ülkeler fethü istilâ edebilirdi. Fakat bunun faydasızlığını gördü ve durdu. Türk misakı millisiyle çizilmiş hudutlardan dışarı çıkmak istemedi. Barışmaz düşman sanılan gönülleri birleştirdi, Tunadan Sint ırmağına kadar, Ceyhunlara kadar sulh havası estirdi ve bir birlik vücude getirdi. Memleketin istiklâlini kurtardığı gibi her tarafta sulh ve saadet havası estirmeğe çalıştı, memleketin yalnız iktısadî istiklâlini değil; yalnız siyasî istiklâlini değil, kültür istiklâlini de kazandırdı. O diyordu ki, millet demek dil demektir. Bir Osmanlı topluluğu vardı, bunun içinde

kendi âdetine, an'anelerine, diline, her şeyine ayrı ayrı malik insan kitleleri vardı. Bu dağıldı, bunun bir de dili vardı. O dilde bu milletlerin hepsinin hisseleri vardı. Bu dil de dağılmalı idi. Nasıl pürüzsüz ve temiz bir Türk Devleti ve vatanı vücude getirmişse o suretle temiz ve pürüzsüz bir Türk dili meydana getirmek için de çalışıyordu. Bizi bir talebe gibi yetiştiriyordu.

Ey Türk milleti, sana baş sağılar dilerken seni İsmet İnönü gibi ikinci büyük bir adama, büyük bir öndere malik olmandan dolayı kutlamağı da unutmuyorum (Alkışlar).

Hasan Reşit Tankut *(Maraş)* — Filozof Niçe büyük adamların en çok büyük olanlarını ayırıp tarif edebilmek için insan üstü übermensek tabirini kullandı. İnsan üstü denilen bu harikalar beşeri kısmen olsun yürüdüğü yolundan çıkarıp daha doğru ve daha az yorucu bir yola sokmak ve insanları düştükleri dalaletten sıyırıp arıtmak kudretini gösterebilen büyük zekâla dır. Muharrirler bu yüce karakterleri kahramanlar veya dev (Titan) lar diye anarlar. Kahramanların ve devlerin maşeri hayat nizamında ve insan iç benliğinde yaptığı ihtilâl çok defa, vak'aların gelişi güzel savrulmasından ön almış içtimaî bir meddücezir dehşeti arzeder. Bugünkü insanlığın içinde bunalıp bocaladığı karışıt sosyal hareketlerin yaptığı gibi o zaman mustarip insanlık aleme nizam verecek bir kahramanlar kahramanının hasretini çeker.

ATATÜRK'ün ölümünden sonra cihan kamoyunun ona ayırdığı vasıf ve tarifler ve gösterilen samimî ve içten ilgi onun yer yüzü kahramanlarının ve titanlarının ayrı ayrı haiz olduğu vasıflara toptan tasarruf ettiğini gösterdi. Biz de öğrendik ki ATATÜRK gerçekte sade bir kahraman değil, bütün dünya insan üstlerinin de üstü imiş. Ve huzur istiyen beşerin beklediği Büyük İnsan ATATÜRK'ün kendisi imiş. Böyle bir âlimin ufulü karşısında benim gibilerin yapacağı şey sade ağlamaktır.

Yalnız bizim olan ATATÜRK'e gelince: O milletini bağrına basmış ve bütün aşkını ona vermiş bir baba idi. Dinlenme saatlerinin hemen hepsini bu aşkı izah etmenin ve millet sevmeğe alıştırmanın zevkı ile doldururdu. Uyku saatlerini de o büyük aşk ile rüyalandırdığına eminim. Kendisine henüz ATATÜRK diye hitap etmediğimiz, sade Gazi Hazretleri dediğimiz sıralarda bir gün yine böyle bir mevzu üzerinde idik. Ve Gazi kelimesinin bu manadaki kıymetini tartmağa çalışıyorduk; bana söz verdi. Gazi Hazretleri dedim. Sizi bugünün muharrirleri ve şairleri, edipleri kalplerinin en samimî köşesinden kaynayıp çıkan muhabbet ve takdir ifadeleri kelimeler ve cümlelerle anarlar. Kimi Gazi der, kimi Münci, kimi Kurtarıcı der, kimi de milletin en büyüğü olarak tasvir eder. Bunların hepsi hakikati ifade eder vasıflar olmakla beraber

benim anladığım Gazi Hazretlerinin tam kendisini ifade edemezler. Bence siz her fert gibi kullanmasını istediği ve hak bildiği bütün zevklerini, hazlarını ve ihtiraslarını önce vatanseverlik mihrakında toplayıp süzdükten sonra tatbik sahasına yayan bir insansınız. Sizce her şeyden evvel millet muhabbeti vardır.

Büyük adamın gözleri yaşardı. Ve gönüllerimizi hareketlerine ebedî olarak bağladığı zarif jestini yaparak bağırdı: Evet Mustafa Kemalin hakikî tarifi budur. Ve sönmez heyecanın ilâhî bir dalgası haşmetiyle ilâve etti: Her şeyden evvel millet ve daima millet.

Bu büyük muhabbetin mahsulü olan büyük millet öksüz kaldığı gündenberi iliklerine kadar ATATÜRK kesildiğini göstermeğe başladı. Uzağa gitmiyelim, bundan evvelki celsede beş dakikalık sükût vakfefesinde ince elemimizin üstünde pazalt kesilmiş büyük bir vekar vardı. O büyük vekarın cephesinden bütün dünya ATATÜRK'ün Rölyefini selâmladı. Ve onun milletle bu tarzdaki imtizacı önünde yere eğildi. ATATURK'ün ölümünden sonra yarattığı bu eserin eşini tarihin hangi yaldızlı sahifesinde okuyabiliriz.

Asırlar ve asırlardan sonra günün birinde hadiseler bizi çetinliklerin dehlizini zorlamağa mecbur ederse dermanlarımızın kesildiği, takatımızın tükenip kaldığı son yeis anında, onun adını anacağız. O, evvelâ millet diyerek bizi hayata kavuşturmuştu. Bundan sonra da onun bize verdiği hayatı biz onun adiyle kurtarıp koruyacağız. Onun adı şimdi çelikleşen matemimizin manası gibi daima önümüzü aydınlatan, mânileri, uğursuzlukları yarıp yıkan ebedî bir kuvvetimiz olacaktır.

Her şeyde ve her halde: **önce ATATÜRK.**

Atatürk'ün

Ölümü üzerine yazılanlardan bir kaçı

Tarihin eşsiz Büyügü ATATÜRK'ün hayata gözlerini kapadığı haberi bütün dünyayı harekete getirdi. Yalnız bütün Türkiye değil, bütün cihan, bu acıyı için için duydu. Her yerde bu acı üzerine sayısız yazılar yazıldı.

Bunların hepsini toplamak ayrı bir millî ödevdir. Biz burada yalnız Türk Dil Kurumuna bağlı arkadaşların yazılarını bir araya getirmeğe çalıştık.

Başta kurumun ilk Kuruluşunda Etimoloji Kolbaşısı olarak Genel Merkez Kurulunda bulunmuş olan yeni Kültür Bakanı ve Kurum Başkanı Hasan Âli Yücel ile Kılavuz Komisyonu Başkanı ve Ulus Baş Muharriri Falih Rıfkı Atay olmak üzere, kurumun başlıca üyelerinin yazılarını bu sayımıza koyuyoruz.

Bunları ortaya koyarken, ATATÜRK için gerek yaşadığı zamanlarda ve gerek hayata gözlerini kapadıktan sonra yazılmış bütün yazıları toplıyan bir dergi yapılması dileğini de tekrarlarız.

GÜNEŞ BATTI

Ufkumuzdan ağır ağır ve ihtişamla çekildi. Sıcaklığı kalbimizde devam ediyor; ışığı hâlâ bizi aydınlatarak.

O'nun için yanıyoruz, onunla yanıyoruz.

⁂

Nurdan izi, yüreklerimizde alev alev... Arkasından karanlık bırakmaksızın batan tek güneş, O oldu.

Göz yaşlarım, kararıp kelime, hıçkırıklarım donup cümle olmalıydı. Fakat O'nun gönüllerde sönmiyen aksi, gözlerdeki yaşı yıldızlar gibi parlatıyor, hıçkırıkları dualar gibi ilâhileştiriyor. Ölümünden bile heybet, muhabbet, kudret duyuyoruz ve hayat alıyoruz.

Ondan geldik, O'na gitmekteyiz.

⁂

Şu anda varlığının bütün fanilikleri yok oldu. Onda tam bir ebedilik yaşamağa başlamıştır. Ufkumuzdan her uzaklaşmasında bize bekanın bir zerresini tattırdı. Ne acı iksir?... Vücudünden kaybettiğini ruhunda kazanarak, kimseye müyesser olmamış azametli bir çekilişle milyonluk bir gönül sahasını kaplıyan göklere yükseliyor.

O, bizim için bir yarı ilâhtır.

⁂

Şimdiye kadar O'nun için söylenip yazdıklarımız, O'nun büyüklüğü yanında ne kadar küçük, ne kadar âciz kalmıştı.

Biz O'nu, O'nun bizi sevdiği kadar sevemezdik. Her şeyde O bizden üstündü. Ölümü ile bu eksiğimizi gene kendisi tamamlıyacak. Bundan sonraki hayatımız, O'na bağımızı uzatmak içindir.

O'nun için doğmuşuz, onun izinde öleceğiz.

Hasan - Âli Yücel

MECLİSİN BEŞ DAKİKASI

Ayaktayız. O'nun ruhuna saygımızı ve bağımızı göstermek için susuyoruz. Susmak istiyoruz. Kıpırtı yok; en küçük bir hareket yok...

Bu sessizlik belki bir saniye sürdü. Ve sonra zaptedilmek istenip te bir türlü göğüslerde tutulamıyan, duramıyan hıçkırıklar... Türkiye Büyük Millet Meclisi; aziz Önderi, sevgili Atası, büyük kurtarıcısı için ağlıyordu.

Bu beş dakika... Duygulu, vakur, içli ve heybetli. Tıpkı, aramızdan ayrılmasına ağladığımız aziz ve mukaddes insan gibi... Ölümüne bizi ağlatırken de bizi kendisine benzetebiliyor.

Ağladıkça göz yaşlarımın O'ndan gayrı her şeyi benden sildiğini hissediyorum. O'nu düşündükçe O olduğunu duymıyan aramızda kim var?

Büyük Millet Meclisi ağlıyor. O'nunla beraber büyük Türk milleti ağlıyor. Bu beş dakikada millet ve O'nun Meclisi O'nun için en büyük elemi duymaktadır; bu duygu birliğinde Türk varlığının millî birliği canlanmaktadır, O, meclis, millet; bir göz yaşı tufanı içinde biribirine karışıyor.

Aziz Atam, kurtardığın bu topraklar üstünde her şey ve hepimiz sende birleşiyoruz.

Hasan - Âli Yücel

BU, BAŞKA GÖZ YAŞI...

İnönü'nü üçyüz kırk sekiz Millet Vekili, ayni rey ve ayni kanaatle intihap ettiler. Bu yekparelik, Türk milletinin bütünlüğünü, birlik ve beraberliğini, kendine edilen büyük hizmetlere saygı ve bağını, mukadderatını teslim edeceği iradeleri seçmekteki isabetini, olgunluk ve asaletini remzetmektedir. İnönü; bu büyük günde söylediği nutukla bu meziyetlere mukabil şu hakikatleri tarihin göğsüne yazmıştır:

"Kadir bilen ve büyük evlât yetiştiren milletimizin yüreğinde "Kemal Atatürk" adı sevgi ve hürmet içinde ebedî olarak yaşıyacaktır. Şükran ve tazim hislerimi söylemeğe çalışan sözlerimin sizin muhabbet ve takdir duygularınızı da aksettirdiğine eminim.

"Büyük ve kahraman bir milletin hizmetinde bulunuyoruz; Türk vatanının bölünmez ve hiçbir tecavüze tahammül etmez, hiçbir zor karşısında millî haklarından vazgeçmez mahiyeti, herzamandan ziyade taze ve canlıdır.

"Türk milletini az zamanda büyük bir medeniyet seviyesine yükseltmiş, Türk milletine en kısa yoldan temiz cemiyet hayatını, feyizli terakki yollarını açmış olan inkılâplar, kalp ve vicdanımızın en aziz varlıklarıdır.

"Millet hizmetinde vazifelerin iyi ifa olunmasını emel edinmek başlıca kaygımızdır. Vatandaşlar arasında muhabbeti genişletmek ve derinleştirmeği en şerefli vazife sayıyoruz."

Bu yüksek duygulu sözleri de içine alan nutkuyla acılı, fakat o derin acıyı demir iradesinde yenen insanı dinlerken gene gözler yaşlı idi. Fakat bu yaşlar, büyük kayıbımızın yasından gelenlerden başka . . . Canlı idik. Heyecanlı idik. Millet huzurunda omuzlara yüklenilmiş büyük vazifeleri kudretle ve metanetle yürütmek ve yerine getirmek için ondan hız almış gibi idik. Büyük felâketleri ve kayıpları sinesine gömerek istikbale çetin adımlarla yürümesini bilen bir milletin öz evlâtları, ancak bu halde ve bu duyguda olabilirlerdi.

Gözlerimiz yaşlı idi. Fakat bu yaşlar, türklüğün ileri ve kutlu günlerini daha iyi gösteren billûr şeffaflığında ve temizliğinde yaşlardı.

Hasan-Âli Yücel

UNUTULMAZ LEVHALAR

— 1 —

Fotoğrafhanenin camekânında, ATATÜRK'ün büyük kıt'ada bir resmi siyah tülle örtülü. Sekiz on yaşlarında üç çocuk, vitrinin camına başlarını dayamışlar, hıçkıra hıçkıra ağlıyorlar.

— 2 —

Ulus Matbaasına dönecek sokağın köşesinde dört çocuk, mektep çantalarını yere bırakmışlar, biribirlerine sokulmuşlar, başlarını kuzular gibi biribirlerine dayamışlar, içli içli gözyaşları döküyorlar.

— 3 —

Üstü başı perişan, fukara halli bir adam, elinde Ulus Gazetesi. Okuyarak gidiyor. Meraklı bir zat, haber almak kaygusiyle aradığı ikinci tabı Ulus'u bu adamcağızın elinde görünce fazla para teklif ederek onu kendisine vermesini istiyor. Cevap şudur:

— Kusura bakma, veremem. Atam için yazılmış yazıları daha okuyup bitirmedim. Ne desen veremem.

— 4 —

Henüz mektep çağına girmemiş küçük yavru soruyor:

— Anne, ATATÜRK neden ölmüş?

— Karaciğer hastalığından . . .

— Niye evel söylemedin. Ben O'na ciğerimi verirdim.

— 5 —

— Başın sağ olsun.

— Senin de başın sağ olsun.

Herkes biribirine böyle diyor. Taziyet eden, taziyet edilmekte. Kim kime teselli verecek?

— 6 —

Teşrinisaninin onuncu perşembe günü, sabah saat dokuzu beş geçe her türkün evinde, her türkün mukaddes tanıdığı bir insan hayata gözlerini kapadı. Ölen, her türkün kendi öz babasıdır. Yurt bir anda her ocağından bir cenaze çıkmış gibi yasla doldu.

Tarih, böyle muazzam ve muhteşem bir matem levhası gördü mü, görebilir mi?. . .

Hasan-Âli Yücel

Ebedî Şef Atatürk'ün

Ankarada cenaze töreni

Ebedî Şef Atatürk'ün tabutu

Etnografya müzesindeki ihtiram yerinde

KURUMU KÜTÜPHANESİ ★ T.D.T.

KÖYLÜ VE ATATÜRK

Bir küçük işportanın içinde Atatürk'ün yakaya takılacak kıt'ada ve etrafı siyahlı resimleri var. Beş kuruşa satıyorlar. Alıcı kalabalığının içinde bir köylü, hareketsiz ve dalgın, duruyor. Uzun zamanla giyile giyile ve vücüdünden ayrılmaksızın giyile giyile yamalı kumaşı ikinci bir deri haline gelmiş elbisesiyle bu yağız çehreli köylü, resimlere derin gözlerle baktıktan sonra yeleğindeki cebe benzer, delikleri karıştırmağa başlıyor. Ne kaygulu, ne üzüntülü bir yüzü var. Telâşlı telâşlı arıyor. Aradığını bulmamak korkusu, hiçbir hissi gizli kalamıyan bu insanın yüzünde titremektedir. Birden gözlerinin içi güldü. Beş kuruşçuğunu bulmuştur. Hemen satıcıya nikel çeyreği uzatıyor ve sevgili Atatürk'ünün siyah çerçeveli resmine artık sahiptir. Asıl içli manzara bundan sonra başlıyor; resmi yarı gülen, yarı ağlıyan bir duygu içinde, zedelemekten korkan bir itina ile, yakası kaybolmuş ceketinin sol yanına, kalbinin üstüne onu öyle usul usul, öyle okşıya okşıya bir iliştirişi var ki... Bu resme sahip olmak, belki başka parası olmıyan bu köylü için hazineler bulmuş kadar bahtiyarlık verici...

İlk defa ona "Efendi„ diyen insana bu sözü kimseden duymamış Türk köylüsünün sessiz ve gösterişsiz minnet ve şükranı.

Hasan - Âli Yücel

ANKARA VE ATATÜRK

Ankara, Türk vatanının kalbidir. Bunun bir teşbih değil, bir hakikat olduğunu bilmemek için istiklâl mücadelesini duymamış olmak gerektir. Ankara savaş yıllarında Başkumandan karargâhı, millî kudret ve iradenin tecelli ettiği mukaddes bir yer olarak tarihe geçti. Cümhuriyet, onu bu sıfatiyle aldı ve kendine merkez yaptı. Değişmez merkez oluşu, Türk mukadderatının vatan varlığına oradan sirayet etmesi lüzumunu göstermek içindir.

Yalnız o kadar mı? Ankara, Türk milletinin hayat prensiplerini bir riyazî düstur halinde bize veren büyük insanın, en aziz hatıraları taşına, toprağına yazılmış bir vatan abidesidir. Çankaya, bana bir kartal yuvası gibi değil; ışığı göklerden yere inen bir dehânın makarrı, bir olemp gibi görünür. Yüksek kalesinin yalçın yarlarına baktığım zaman, daima Türk ruhunun çetinliğini duyarım. Step ortasına kurulmuş bu şehir, yoklukta varlığı temsil eder gibidir. Zaten madde yokluğunu, ruh ve zekâ varlığiyle burada yenmedik mi? Ankara, bütün zafer ve inkılâpların doğduğu yerdir.

Onu halinde ve mazisinde keşfeden; ona, bir kısmı tahakkuk etmiş mamur bir istikbal veren büyük insan, bugün ebedî şehre bir tabut içinde geliyor. O'nu, son defa karşılıyacağız. O'nu son defa millet evinde misafir edeceğiz. Ufkundan bir muhabbet ve ümit yıldızı gibi kaybettiği Ankaraya, bugün O, bir ihtiram mahfazası içerisinde dönüyor; çok sevdiği Ankaraya, ebedî şehre ,..

Öyle ... Ankara, artık ebedî bir şehir oluyor. Millî mücadeleye beşik olan bu vatan kalbi, o mücadelenin kalbi olan insanı göğsünde saklıyacak. O, Ankaraya nekadar bağlı imiş ki hayatında yapmış bütün iyilik ve güzellikleri az görmüş gibi aziz varlığının bizim için herzaman kutsal kalacak gölgesini de vererek Ankarayı istikbale şeref ve mazhariyetlerin en büyüğiyle intikal ettiriyor. Ankara, bugünden sonra Atatürk şehri oluyor; Ankara, Atatürk oluyor.

Hasan-Âli Yücel

MATEM GÜNÜ

Hiç bir teselliye yüz vermeden duyduğumuz bir acı var: ATATÜRK'ün ölümü.

Ayağı ile yürüyerek bindiği tren altı ay sonra O'nun mübarek naşını ebedî şehre Ankara'ya getirdi. O'nun hatasız bir şakul olan varlığı, artık mukaddes bir ufkîliğe inkılâp etmiştir. O'nu muvakkat ta olsa kabrine götürüp bırakacağız. Başında nöbet te beklesek O, yalnızdır ve bizimle aziz varlığı arasında ölüm, siyah ve aşınmaz perdesini germiştir.

Bugün, bu ayrılığın matem gününü yaşıyoruz.

Teselli istemeyiz. Ölümünün acısını, O'nun kemaline lâyık bir bütünlükle duymak için kendimizi avutacak her histen sıyrılmışız. Vuslatının verebildiği kadar kuvvetli muhabbeti, bugün firkatinden aldığımız acı ile tam bir yas ve mateme bizi bürüyor.

Maddî alâmetlere muhtaç olmadan, kalbimizdeki elemle tepeden tırnağa simsiyahız.

Son misafirliğini yaptığı Büyük Millet Meclisi binası; muvakkat makberine gitmeden önce gecesini geçirdiği bir türbedir. Boğazın mavi kıyısında son nefesini verdiği saray, gözlerimize muhteşem bir sanduka gibi görünüyor. O, yüce ruhunu sevgili vatanının her zerresine gömdü.

Türk ili, baştan başa, hayat ve mematı ile, Mustafa Kemal'dir.

O söylediği zaman sözlerini biz, nekadar candan duymuştuk. Şimdi biz Onun için söylüyoruz, fakat O işitmiyor. Kendimizi avutacak her histen uzağız. O ölmüştür. O, öldüğü içindir ki bugün, millî matem günümüzdür. Hiçbir teselliye yüz vermiyoruz. İstiyoruz ki O'nun ölümünün acısını, vatanının ihtizarında O'nun duyduğu teselli kabul etmez acı kadar kuvvetli duyalım. Mustafa Kemal bizim için başlıbaşına bir vatandı O, bizi yeniden yaratan insandı. Bugün bütün bir insanlık için kaybolan aziz bir vücut oldu. O'na sevgi ve bağımızı, tabutunun makberine bırakıldığı bu dakikalarda büyük ve asîl matemimizle sarıyoruz.

O'nun yıkılmaz mezarı, bizim kalplerimizdedir.

Hasan-Âli Yücel

KENDİME SÖYLÜYORUM

Biliyor musun, bu ağaçtan kolunu tutarak taşıdığın tabutun içinde kim var? O insan mı? Olamaz. O bir cihandı. Fezalara sığmamalıydı; nasıl bir soğuk mahfazanın içinde durabiliyor? Oraya niçin girdi, nasıl girdi? biliyor musun? bilemezsin. Anlıyamazsın. Sen bu muammayı çözemezsin. Önüne bak, işine bak. Taşı, o cihanı bu tabutun içinde belliyerek taşı!..

*
* *

Sen onu daima kendi arzularına göre yürür ve yaşar görmüştün. Şimdi O, hareketlerini sizin iradelerinize bırakmıştır. İstediğiniz yere koyup dilediğiniz yere kaldırıyorsunuz. Mukavemet etmiyor, hayır demiyor. Kendini size terketmiş gibidir. Niçin? Niçin bu hür, hareketlerine sahip insan, hürriyetinden ve iradesinden vazgeçmiştir? Zihnini yorma; halledemezsin. Taşı, senin götürmek istediğin yer, şimdi onun gitmek istediği yerdir. Gözlerinin nemini kurutmadan, bol bol göz yaşı dökerek onu taşımak, vazifendir. O kadar!.. Sen onu yap ve başka şey sorma!..

Taşı!..

*
* *

Taşı onu.. Bir cihan götürüyorsun. Cihanlar yaratan bir insan götürüyorsun. Korkma, ezilmezsin. O, kendini ezilmeden taşıtmak için sana kendi kudretinden vermiştir. Başka şey düşünme. Dikkat et, bu tabutun içindeki varlığında da O seni taşıyor. Sen kendini taşıyor gibisin. Karanlık meçhullere dalma. Ellerinin üstünde en büyük hakikati götürüyorsun. Ona bütün katılığı, bütün acılığiyle dokunmaktasın. Buna mazhariyet her zaman mümkün olmaz. Kadrini bil. Başını önüne eğ. Gözlerinin yaşını silmeyi düşünmeden O'nu taşı! Taşı, omuzlar üstünde en büyük hakikati taşımaktasın. Sen de bir yanından tut ve taşı!..

Bırakma, zaman dar; çünkü hayat kısadır. Bu kısa mesafelere sonsuzluğu sığdırabilmek, herkese müyesser olmaz. Taşı, omzunda bir namütenahilik olduğunu bilerek taşı. Asırlar götürüyorsun. Bu ağırlık ondan. Asırlar ve asırlar, O'nda bir hayat olmuştu; O'nun yarım asrı birkaç yıl geçebilmiş ömrüne sığınmıştı. Gaflet etme; bir tarih taşıyor-

sun. İstikbal olmuş bir mazi götürüyorsun. Maziyi istikbale naklediyorsun. Taşı; yükün ağır, fakat paha biçilmez bir kıymettedir. Taşı; O'nu taşıyarak sen de bir tarih oluyorsun. Bunu bilerek taşı!..

Yer nemli gök nemli, gözlerin nemli. Bu ıslak hava içinde kaskatı ve kupkuru bir şey taşımaktasın. Üzülme. Maddenin ve ruhun bu çiseliyen yaşlariyle o katılık yumuşuyor, o kuruluk yavaş yavaş yok oluyor. Hissetmiyor musun, taşıdığın cansız şeye yepyeni, başka bir hayat gelmekтedir. Ve onun için değil midir ki O'nu taşırken bu hayat sana da sirayet ederek o aziz yükün altında dipdirisin. Canlısınız; taşınan da, taşıyan da. Ölüm, artık siliniyor. Fanilik beka ile omuz omuza.. Bu kadar yakınlık içerisinde O'nu hayatta hissetmiyor musun? Taşı; bir ölü değil, bir diri taşıyorsun. Hayatın kendini taşıyorsun. Taşı, O'nu taşıyarak yaşıyacaksın. Yaşadıkça O'nu taşıyacaksın. Taşı, taşı!..

Hasan-Âli Yücel

VEDA

Pembe, yumuşak, sıcak ellerini, her zamanki gibi öpemiyerek senden ayrılıyorum. Dudaklarım, katı tabutuna değmiş gibi raşeli. Ebediyet semtine yaptığın yürüyüşte, gönüllerimiz, sıra sıra arkandadır. Sonu olmıyan manevî bir cenaze alayı halinde, milletle beraber seni durmadan teşyi ediyoruz. Güle güle Ata'm...

*
* *

Bütün hayatın, müselsel bir vasiyetti. Arkanda, sana inanarak bıraktıkların, seni, varlıklarının başlangıcı saydıkları kadar hayatlarının gayesi de bilmektedirler. Her emrini canımıza minnet bellediğimiz gibi bu gönüllere yazılmış büyük vasiyeti de yerine getireceğiz. Güle güle Ata'm...

*
* *

Sen güle güle gitmekte haklısın. Çünkü biz, ebedî uykunu uyuyacağın yere seni ağlıya ağlıya götürüyoruz. Güle güle, güle güle Ata'm!..

*
* *

Senden uzakken de seni yanıbaşımızdaymış gibi hissederdik. Hattâ korkarak, çekinerek, senin gözlerinin ışıklarını daima üstümüzde duyardık. Ölüm, o kadar korkunç geldi ki bu ürpertici hisleri tamamiyle içimizden sildi ve şimdi seni, yalnız muhabbetle kalbimizde hâzır ve nazır buluyoruz. Müstakil bir vatan gibi sevgini bize miras bırakıp gidiyorsun. Güle güle Ata'm!...

*
* *

Kim derdi bu kadar çabuk bize veda edesin?.. Kendinden sonra kendin gibilerin çoğalmasını istediğin için mi bizi varlığına doyurmadan gittin?.. Ölümünden bile hayat fışkıracak... Güle güle, güle güle Ata'm!.

*
* *

Ayrılıyoruz. Tarihe intikal eden varlığınla da sen, bize bir istikbal oldun. Senin bugünkü halin, bizim yarınki halimiz olacak. O ane kadar senin aziz hayatını yaşıyarak kalacağız. Sen, güle güle git Ata'm, güle güle git!...

Hasan - Âli Yücel

F. R. Atay'ın yazıları [*]

Bırakınız, son kanlı damlasına kadar, göz yaşlarınızı onun yasında tüketiniz; ATATÜRK'ün ölümünü görmüş olanlar, bir daha kime ağlayacaksınız?

Aylardanberi, on yedi milyon onun başucunda, bu faciayı geciktirmek için çırpındı, durdu. Bir tanrı veya kahraman mı, bir baba, dost veya kardeş mi, onunla ne kaybediyorduk? Hayır.. Onsuz nemiz kalacaktı?

Boş sözü bırakalım: ATATÜRK ölmüştür, hakikat bu, müthiş olan bu, on yedi milyon bir günde, bir babadan öksüz kaldık.

En mesut Türkler, ATATÜRK yaşarken ölmüş olanlardır. Ömrümüzün ve Türk tarihinin en acı yasını tutmak talihsizliği bize düştü. Halk, en büyük Türk kahramanını, ordu, en büyük Türk Başbuğunu, tarih, en büyük Türk'ü ve asrımız en büyük insanını kaybetti. Acının derinliğini, sıcak ruh yaramız soğumağa ve uyuşan beynimiz yeniden işlemeğe başladığı zaman anlıyacağız.

Benden sonra.. Benden sonra.. Senelerdenberi, hepimiz, böyle bir kara günün istırabını, bu iki kelime ile gönlümüzden uzaklaştırıyorduk. Düşünmekten korkuyorduk. İşte onsuz kaldık.

Onsuz.. Fakat ona bin kere verdiğimiz bir tek namus sözüyle kaldık: Eserini ve davasını korumak ve yükseltmek; bizler için hayatın bir manası varsa, bu yemini yerine getirmek için yaşamaktır.

Bugün ona ağlayıp yanmak için bir tek kalbiz; yarın onun eserini ve davasını müdafaa etmek için bir tek irade gibi kaynaşacağız.

ATATÜRK, şimdiye kadar bilmiyenler, bu milletin seni ne kadar sevdiğini, senden sonra, ismin ve eserin üzerine titrerken anlıyacaklar;

Aklımızın ve kalbimizin vazifelerini ayıralım: Ey bütün ağlaşanlar, göz yaşlarınızı biribirine kattığınız gibi, ellerinizi biribirine uzatınız. ATATÜRK'e yaşarken, verdiğiniz sözü unutmayınız.

F. R. Atay

---

[*] Bu ilk yazı böyle başlıksız çıkmıştır.

İKİNCİ GÜN

Dün de herkesin hükmü bu idi: Hiç bir millî acı bu kadar derin ve samimî olmamıştır. Fakat kimsenin gözyaşında bir tek yeis damlası yoktu: Türk milletinin cesaret ve imanı tamdır; karar ve irade kuvveti yerindedir. Asîl ve er milletin büyüklüğü, bütün vasıfları ile, bir daha, ve en çetin imtihanda, ATATÜRK'ün anladığı ve sevdiği gibi geçiyor.

Kamutay, dün ATATÜRK'ün hatırasını ağlıyarak takdis ettikten sonra, ilk iş olarak İsmet İnönü'nü devlet reisliği vazife ve hizmetine çağırmıştır. ATATÜRK gibi bir kayıbı, millî ittifakı temsil eden böyle intihapla tesellî edebilmek yüksek bir talih eseridir. Her zaman nasip olmaz.

İsmet İnönü harp, zafer ve sulhta ATATÜRK'e daima ve en yakından arkadaşlık etti: Orduyu kurmakta, zaferi hazırlamakta, sulhu yapmakta, devleti tesis etmekte, inkılâp eserinin tamamlanmasında cephe kumandanı, vekil ve diplomat, hükûmet reisi, fikir adamı ve hatip, hulâsa, her sıfatla şefine ikincilik etmiştir. İsmet İnönü'nün şanlı mesleği, sây, fazilet ve nizam hassaları ile tebarüz eder. İsmet İnönü, Osmanlı idaresinin tereddî ve yolsuzluklarına karşı, gene ATATÜRK'le beraber, isyan etmiş olanlardandır. Hükûmet reisliği vazife ve mes'uliyetini üstüne aldığı zaman, Türk milletinin asırlardanberi hak ve meşru hasreti içinde yandığını biliyordu. Yalnız yeni bir hükûmet cihazı değil, politika ve işde yeni bir ahlâk ananesi kurmak; sonra millî kalkınmanın nâzım - prensiplerini bulup koymak, iç ve dış her türlü menfî cereyanlar ve mukavemetlerle mücadele ederek; memleketin maddî bitginliğini tedavi eyliyerek, yeni bir inşa ve refah devrinin mesut imkânlarını temin etmek lâzımdı. ATATÜRK gibi bir şef, Türk milleti gibi bir millet ve İnönü gibi bir ideal, irade ve hizmet adamı cümhuriyetin on beşinci yılında bizi şu içinde yaşadığımız Türkiye'ye kavuşturmuşlardır.

İnönü'nün nutkundan şu fıkraları istinsah edelim: ATATÜRK'ün hatırasına en büyük hürmet delili, onun eserini tamamlamak ve ilerletmek ve eminleştirmek, olduğunu bilenler, yeni Cümhur reisinin, millî vicdandan akseden bu hükümlerinde ve onların kudretli ifadesinde teselli bulacaklardır:

"Sulh ve terakki yolunda bütün gayretlerini asîl bir surette vakfetmiş olan milletimiz mecbur olursa, kendisi ve şanlı ordusu geçmiş kahramanların hayranlığını celbedecek yeni kahramanlarla dolu olan fedakâr göğsünü en parlak zaferlerle süslemeğe hazırdır. (*Her zaman sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar*).

Türk milletini az zamanda büyük bir medeniyet seviyesine yükseltmiş, Türk milletine en kısa yoldan temiz cemiyet hayatını, feyizli terakki yollarını açmış olan inkılâplar, kalp ve vicdanımızın en aziz varlıklarıdır. (*Alkışlar*).

Sükûn, istikrar ve emniyet içinde çalışmaktan başka arzusu olmıyan milletimizi anarşiden ve cebirden uzak, bütün vatandaşlar için müsavî bir emniyet havası içinde bulundurmağı, cümhuriyetin en kıymetli nimeti biliyoruz. (*Bravo sesleri, alkışlar*).

F. R. Atay

EN BÜYÜK ESERİ

Bir sual çok zaman hatırlardan geçmiştir: Atatürk'ün en büyük eseri hangisidir?

Bu suale cevap verenler, ekseriya, onun zafer veya inkılâplarından birini hatırlatmışlardır. Eğer zaferler olmasaydı, bu inkılâplar vücut bulmıyacaktı; ve bu inkılâplar olmaksızın, zafere ve onun kahramanlarına yazık olacaktı. Fakat Atatürk'ün en büyük eseri, bu eserin devam ve istikrar inancasını, Türk milletinin şuur ve iradesinde aramak, ona maletmek olmuştur. Hayranları kendisinden bahsettikleri kadar, Atatürk, milletten bahsetti: Milleti, kendine inanmağa sevkettiği kadar, arkadaşlarını millete inanmağa, onunla birleşmeğe ve kaynaşmağa sevketti. En güç buhran zamanlarını dahi, asla şahşî değil, ancak millî karar ve tedbirlerle önlemiştir. Tarih, muzaffer Mustafa Kemal ayarında pek az fert kudreti tanımıştır: Bu Mustafa Kemal hiçbir an meclissiz kalmamıştır. Çünkü, eğer bütün inkılâpları herkes tarafından millî kurtuluşun esasları ve imkânları olarak benimsenmemiş olsaydı, ölümünden sonra, Türkiye'nin bugünkü birlik ve tesanüt mucizesini göstermesine ihtimal var mıydı? Istırap umumî, derin, samimî ıstırap, mucize bu değildir. Bu, olacaktı, tabiî ve insanî idi; fakat acaba hangi millet bu kadar acı matem gününde, bizimki kadar müstesna bir inkılâp nizamı için böyle bir iman ve sadakat ahdi göstermiştir?

Atatürk'ün en büyük gururu Türk milletinin evlâdı olmaktı. Hiç kimse bu milletin asîl faziletlerine ve yüksek kudretlerine onun kadar derinden inanmamıştır. Onun için, herhangi bir münasebetle, Atatürk'ün ağzından yakın uzak, hiçbir istikbal şüphesi ve tehlikesi duyulmamıştır.

Kendinden sonrasını gene en iyi o görüyormuş; o biliyormuş: Eğer şu üç matem gününde ruhu Türkiyenin sokaklarını ve evlerini dolaşmış olsaydı, eğer Kamutay'ın 11 ikinciteşrin celsesini, boş locasından seyredebilseydi, hayatta iken kendi ölümünü adeta bir inkıraz faciası gibi tasavvur edenleri o kadar kat'î reddeden sesi ile hepimize soracaktı:

— Nasıl, bana bir daha inandınız mı?

F. R. Atay

YASIMIZI PAYLAŞANLAR

Atatürk yalnız Türk milletinin en büyük adamı değil, yirminci asır insanlığının şanlarından biri idi. Garp medeniyetinin hudutlarını Asya içlerine kadar genişleten ve şark âleminin kurtuluş nizamını kuran büyük Türk, elbette, millî olduğu kadar beynelmilel bir nüfuz ve tesir sahibi olmuştur. Onun için, Atatürk'ün ölümünü, basmakalıp bir başsağlığı edebiyatı değil, âlemşümul bir kayıbın derin heyecan ve teessürü takip etmektedir.

Birkaç satırlık hulâsalarını bile sütunlarımıza sığdıramadığımız ve hepimizi minnet hissi içinde bırakan bu neşriyatta, bizler, bilhassa iki esaslı takdir hükmüne dikkat ediyoruz: Biri, en uzak ve yabancı yerlerde Atatürk'ün şahsiyet ve eserinin eb'adı ihata edilmiş olmaktır; diğeri Kemalizm rejiminin devam ve istikrarı hakkındaki umumî itimattır. Atatürk eserinin büyüklüğüne, en iyi delil bu umumî itimat değil midir?

Hepsi arasından birkaç fıkra istinsah edelim:

"... Birçok kuvvetli adamların iktidar mevkiine geldiğini gören neslimiz, bunların eserlerini güzden geçirdiği zaman, hiçbir millet ve devlet inkılâbının ne Atatürk tarafından yapılan kadar fevkalâde, ne de onun eseri kadar iyi mülhem olmadığını anlıyacaktır. - Deyli Telgraf„

"... Atatürk, "— Eğer yaşasalardı, tarih bugünkünden çok farklı olacaktı!„ sözünü tam bir hakikat olarak söyliyeceğimiz mahdut adamlardan biridir. - Niyus Kronikl„

"... Atatürk'ün ıslahatı devamlı olacaktır. Çünkü bu ıslahat, Türk milletini kurtarmıştır. Atatürk, Türkiye'yi tek bir düşmanı kalmaksızın bırakmıştır. Bu, zamanımızın hiçbir şefinin başaramadığı bir şeydir.„

"...Hitler, 1933'te, Atatürk'ün muvaffakiyetleri, kendisinin nasyonal-sosyalizmin muvaffakiyetine olan iymanını teyit etmekte olduğunu söylemiştir. Türkiyenin kurtuluş mücadelesi parlak bir misal olmuştur. — Fölkişer Beobahter„

"...Atatürk Türkiye'yi yeniden yaptı ve emin bir yol üzerinde ilerlemeğe devam eden bir memleket bıraktı. Türkiye, yeniden kuvvetlenmiş olarak, Atatürk'ün eserine devam etmek hususundaki en müsait imkânlara sahiptir. — Norveç gazeteleri„

Balkanlar gazetelerinin bir kardeş kalbinin ıstırabı ile çarpan samimî seslerini hiçbir zaman unutmıyacağız. Balkanlar Türklerin en büyük matemini, bizimle tamamen paylaşmaktadırlar. Atatürk'ün arkasından ağlıyan Balkanlar, zamanımız insanlığını ibretle düşündürse yeridir.

Bütün tarihleri biribirini boğazlamakla geçen milletleri bu kadar birleştiren, sulh hizmetinde birleştiren adam, cephe ateşi içinden iktidara gelen bir asker, bir zaferler kahramanıdır.

Türkiye ilerleme ve yükselme hızından asla düşmiyecektir. Atatürk'ü gömeceğimiz toprak, büyük bir vatanın ve tarihin mayasıdır. Cümhuriyetin her yıldönümünde onun mezarı başında, daha kudretli, daha mamur, daha zengin ve müreffeh bir Türkiyenin hesaplarını vereceğiz. Ve yeniden ahidleşeceğiz.

İsmet İnönü'nün ağzından Türk milleti namına gelen, teminat, her tarafta kat'î aksini yapmıştır. Bir Fransız gazetesi, **İsmet İnönü**'nün intihabını "Türk milletinin, kalkınmasına fasıla vermeksizin devam etmek azminde olduğuna„ delil diye almış ve millî birlik ve iradenin bu misalini fransızlar için "bir kiyaset dersi„ olarak telâkki etmiştir.

İsmet İnönü: «*Omuzlarımda hissettiğim ağır vazifeyi ifa ederken, tek istinadım, büyük Türk milletinin itimadı ve bunun, sizin yardımınızla ve sizin dilinizden ifadesi olacaktır*» *diyordu. Deyli Telgraf ilâve ediyor:* «*Fakat muasırlarının hepsine nazaran, bu yük, İsmet İnönü'nün omuzlarında daha az ağırdır!*»

Times diyor ki: «*Büyük selefinin ölümünü duymakla derin bir ıstıraba kapılan bütün cihanın bu elemi, İnönü'nün idaresi altında da, modern Türkiye'nin yapıcısı ve kurucusu tarafından çizilen yoldan çıkılmıyacağı emniyeti ile kısmen hafiflemektedir!*»

F. R. Atay

MUSTAFA KEMALLER YİRMİ YAŞINDADIR!

Gazetelerde genç yığınlarının resimlerine bakarken, Atatürk'ün beş sene evvelki bir sözü hatırıma geliyor:

— Mustafa Kemaller yirmi yaşındadır!

— Sanki arkadaşlarına demek istiyordu: «Artık bensiz kalmaktan korkmayınız!» Bir millî kahraman sadece hayranlık duymak, insanı onun uğrunda ölmeğe kadar her türlü fedakârlığa sevkedebilir; fakat bir fikir ve inkılâp eserini müdafaa etmiye kâfi gelmez. Bu eser, anlaşılmak, inanılmak, şeref ve hürriyetin zarureti sayılmak lâzımdır.

Hiç bir dahâ eseri ölmez: Lâkin, uzun müddet, anlaşılmazlığa mahkûm olabilir. Atatürk o mesut adamdır ki eserinin devam ve istikrar teminatlarını kendi eliyle yetiştirmeğe vakit ve fırsat bulmuştur.

Atatürk'ün ikinci talihi, zinde inkılâp kuvvetlerinin başına, İsmet İnönü gibi bir şef bırakmaktır. Millî kurtuluş davasının tâ içindeyiz. Daha uzun seneler cehitlerimizi bir arada ve bir istikamette kullanmağa mecburuz. Saf ve nizam birliğini, bir an bile aksatmaksızın, koruyabilecek başlıca adam, İsmet İnönü idi. Çünkü İsmet İnönü Atatürk'ü her cephesinden asker, devlet adamı, diplomat ve yüzde yüz inkılâpçı olarak temsil eder. İsmet İnönü zaferin pahası kadar, Kemalizm inkılâplarının kurtarıcı kıymetlerini, hepimize öğretecek, ve onları hepimizin önünde ve ilerisinde müdafaa edecek kadar bilir.

Büyük harpte, Mustafa Kemal ordu kumandanı ve İsmet onun erkânıharbiye reisi iken, Osmanlı idaresinin tereddi ve seyyiatı hakkındaki en iyi teşhis ve tedavi vesikası bu iki arkadaş tarafından, başbaşa, yazılmıştır. İsmet İnönü, milletin sayısız kurbanlarına, kahramanlık ve zafer destanlarına rağmen, bir devletin nasıl inkıraza doğru sürüklenip gittiğini Atatürk'le birlikte, can yanışı ile takip etti. Zaferle mağrur olmayışlarının, ve bilâkis, bu zaferi millî kurtuluşun asıl mücadelesinde bir silâh gibi kullanışlarının sebebi vardır. Biz kurtuluş hikâyesini biliyoruz: Atatürk'le arkadaşı onun san'atini yapmışlardır.

İsmet İnönü adı, meşrû müesseseler nizamı fikrine şiddetle bağlıdır. Kurtuluş kavgasında, çetelerden ordu devrine geçiş, onun eli ile yapılmış

değil midir? Ordusuz zaferin mümkün olacağına o zaman nasıl inanmamışlarsa, bir millî hakimiyet cihazı ve onun müesseseleri tam bir emniyet içinde işlemeksizin, zaferin boşyere harcanıp gideceğine de kani idiler.

Böyle olmasaydı, bugün Atatürk'e değil, Türke ağlardık.

F. R. Atay

HERKES HAKİKATE GELDİ

Türk matemini haber veren ilk cihan gazetelerini almağa başladık. Bütün neşriyatta üstüste iki tesirin akislerini görüyoruz: Biri, Atatürk ve 'eseri hakkında tam bir hayranlıktır. İkincisi, Kemalist nizamın devamı hususunda şüphe götürmez bir itimattır.

Bu itimat, Türk milletinin hemen yeni şef'ini bulmasından, onun, hükûmetinin ve partisinin etrafında toplanmış olmasından ileri geliyor. Hattâ facianın birinci günü, başsağlığı yazılarının altında «- Acaba?» sualini soranlar, ertesi günü milletin olgun ve şuurlu birliğini kendi memleketlerine misal olarak vermişlerdir.

Büyük adamı, küçük millet yetiştirmez. Eskidenberi her fırsatta temas ettiğimiz yabancılardan zalim bir sual duyardık. Zalim tabirini bilhassa kullanıyoruz; çünkü Atatürk başımızda iken: «- Ya Şef'iniz ölürse ne yapacaksınız?» sualine cevap vermek ne güç ve ağır olduğunu tahmin edersiniz. Ekseriya bu suali, «- Ya siz Atatürk'ün eserini o kadar hafife mi alıyorsunuz?» tarizi ile geçiştirirdik.

Osmanlı imparatorluğunun kara akibeti hakkında ilk hükümler, iyi gören ve doğru düşünen Türkler tarafından daha Viyana bozgunu dönüşünde verilmiştir: On yedinci asır sonlarındanberi, bir mukadder sukut tevekkülü ile, bir kurtuluş hasreti Türk ruhunu çalkadı, durdu. Bu uzun devir içinde ne kahramanlar, ne zaferler, ne halk ihtilâlleri, ne de yukardan gelen ıslâhat hareketleri eksik olmamıştır. İki büyük düşmanı kaç defa yendik; istilâ akınlarını durdurduk; yeniden kuvvet, nizam ve sulh sahibi olduk. Fakat 1908 inkılâbı dahi içinde olmak üzere, hepsinin bir tek kusuru olduğu görülmüştür: Kurtarıcı olmamak! Kara talihin seyri aralamış, fakat durmamıştır. Çünkü yeni zamanlar ortasında bir ortaçağ, geri ve yabancı bir müessese olarak devam etmek istiyorduk.

Türk milleti, Atatürk'te iki asır beklediği kurtarıcı'yı bulmuştur: Ona bir defa inandıktan sonra, en acı ilâçlarını dahi, kendi kurtuluşunun tek devaları olarak kabul etmiştir. Halk için, mazi, hiç bir özlenir hatıra bırakmıyarak kapanmıştı: Kemalizmin arkasında sade inkıraz gecesinin korkunç karanlığı vardı, aklı eren, düşünerek aklı ermiyen, ensteni ile mazi kâbusunu rüyalarında bile reddediyordu. Atatürk'ün eseri,

bir kül olarak, tek bir kelimede toplanabilir: «Kurtuluş!» Bu hakikat münevverin kafası kadar, halkın şuuru içindedir. Halk için, hatırası güzel ne varsa hepsi, tamamen ve munhasıran Atatürk devrine aittir.

Atatürk bir içtimaî nazariyenin kahramanlığını yapmadı; O bir cebir yapmadı: Millî hayatın zaruretleri onu kendi cebri ve hükmü altına aldı. Onun eseri şu veya bu nazarî esaslara göre bir cemiyet yuğurmak sevdasından değil, bizzat yaşamak ihtiyacından doğmuştur. Kemalizm, Türk milleti için beka düsturlarından ibarettir.

Bir hareket kurtarıcı ise, onu bırakınız, halkın ruhuna gidecek yolu bulur. Milletin Atatürk'e aşkı, kendi kurtuluş şuuru ile mezcolmuştur. Atatürk'ün söylediği, istediği, yaptığı, halk için, insan gibi yaşamanın şartlarından ibaret telâkki edilmiştir. Gençlik ve halk: İşte Kemalizm davasını yürütmekte ve yürütecek olanların kuvveti!.

F. R. Atay

1936 Üçüncü Türk Dil Kurultayında
Ebedî Şef Atatürk
Teneffüs salonunda yerli ve yabancı dilcilerle birlikte

1936 Üçüncü Türk Dil kurultayı başlangıcında Türk Tarih Kurumu'nun verdiği çaydan sonra
Ebedî Şef Atatürk
Ecnebi dil bilginleriyle görüşürken

T. DİL KURUMU KÜTÜPHANESİ

ATATÜRK SULH VE İNSANLIK HİZMETİNDE

Bir arkadaşımız diyordu ki: "— Atatürk'ün şahsına ve eserine karşı her taraftan hayranlık sesi geliyor. Fakat bunun ehemmiyetini anlamak için nasıl bir zamanda yaşadığımızı düşünmelisiniz!„

Öyle bir zaman ki bütün kıymetler hakkındaki hükümler derin bir buhran geçirmektedir. Demokrasi ile faşizm, sol ve sağ, rejim ve sınıf kavgalarına hususî bir şiddet vermiştir. Milletler arasında veya ayni millet içinde fikir ve his tezatları azamiye çıkmıştır. Atatürk'ün şahsında ve eserinde ne var ki herkes onu sevmekte ve övmekte birleşiyor?

Bir tarafa göre, tamamen vasıtasız bırakılmak dahi, bir milleti kurtuluş imkânlarını arayıp bulmaktan mahrum etmiyeceğini ilk defa o göstermiştir. Bir diğer tarafa göre, eğer demokrasi ve diktatörler onun gibi hareket etselerdi, rejim ve ideolojiler arasındaki amansız mücadeleye lüzum kalmıyacaktı. Bir başkasına göre, Atatürk, demokrasinin otoritesizlik hastalığını tedavi etmiştir. Amerikan kiliselerinde ise, sulhun büyük adamı için dua edilmiştir.

Bunun sırrı, Atatürk'ün, kendi milleti için istediğini başka milletler için reddetmemesinde, şeref, sulh ve hüriyeti kendi milleti kadar bütün milletler için de aramasındadır. Balkanlar ve Sadabat paktları, Kemalizm için yalnız bir emniyet değil, bir prensip dâvası idi. Osmanlı imparatorluğu için sınırdaş demek, ebedî düşman demekti: Türkiyenin hudutları, ittifaklar ve dostluklarla çevrilmiştir. Lozan Türkiye'sini bir sulh tehlikesi gibi karşılamış olanlar, sonraları gene ona, eğer olmasaydı icat edilmek lâzım gelen bir sulh kuvveti olarak istinat etmişlerdir.

Türkiye barışçılığı, hiçbir mücadeleyi tahrik etmeksizin, ve hiçbir cephe ayrılığı teşvik etmeksizin vazifesini yaptı. Bu vazife üstünde, on dört sene derin bir hassasiyetle çalışan İsmet İnönü, Cümhuriyet Reisliğinde Atatürk'ü takip etmiştir. Millî emniyet ve beynelmilel sulh için, Kemalist Türkiye ayni prensip ve hareketler istikametini muhafaza edecektir.

Bizim gibi hiç kimsenin unutmadığı cihet, Kemalizm dâvasının bütün inkişaf seyrinde, her türlü vasıflarından başka, yüksek bir tefekkür adamı

olan İsmet İnönü'nün daimî iştirak ve tesiridir. Kemalizmin artık takarrür eden esaslarının aranış ve bulunuşunda ATATÜRK'ün en yakın emektaşı [Collaborateur], İSMET İNÖNÜ olmuştur.

F. R. Atay

ATATÜRK ANKARA'DA

ATATÜRK'ün son arzusu, 29 İlkteşrin bayramını Ankara'da geçirebilmekti: "— Halkın tebriklerini açıkta kabul ederim: bunu bir defa daha yapmıştım;„ diyordu. Otomobilden indikten sonra, birkaç adım yürüyecek, asansörle tribünün üst katına çıkacak ve her zamanki yerinden halkı ve orduyu selâmlıyacaktı.

ATATÜRK o gün kamutay arkadaşları, halk, ordu ve gençlikle vedalaşmış olacaktı. Ankara, son dakikalarına kadar gözünde tüttü: O, Reis ve Başbuğ, her şeyin üstünde bir vazife adamı idi. Kırık kemikleri ile harbeden Mustafa Kemal'e, on beşinci yıldönümü vazifelerini bizzat yapamamak, kim bilir ne ağır gelmiştir?

*
* *

İşte Ankarasına bu sabah kavuştu. En büyük vatandaşı kucaklıyalım ve bir daha bağrımızdan ayırmıyalım.

ATATÜRK terbiyesi bizi hakikat korkusundan kurtarmıştır. Hakikat, onun ölümü kadar müthiş de olsa, gene Türk cesareti ile karşılamak, kendisine karşı en iyi hürmette bulunmaktır.

*
* *

Birgün Dikmen sırtlarından gene buraya gelen Mustafa Kemal'i düşünelim. O bize, on sekiz yıl içinde Türk kudretinin en yüksek imkânlarını gösteren ebedî eserini bıraktı. Mucizeler kaynağı, bu kudrettir; ATATÜRK onda ve onunla devam ediyor. Bu kaynağın saflığını sırlar, vehimler, sihirler ve tılsımlarla bulanmaktan koruyalım.

Bütün ıstıraplardan güç olan ATATÜRK acısına, kalbimizi sonuna kadar açalım. Fakat aklımızı ve irademizi her zamandan daha fazla uyanık ve tetik tutalım.

Yalnız Türk milletinin hayatı ebedîdir. Ancak o devam ederse ATATÜRK lâyemut olur. Türkü yaşatarak ATATÜRK'ü lâyemut kılmağa çalışalım.

F. R. Atay

SON GÜNÜ

Senelerdenberi alışık olduğumuz katar, her zamanki ağırlığı ile istasyona girdi. On altı on yedi senedenberi kendisi ile savaşıp çalışanlar, gülüşüp konuşanlar, hepsi hazır! Yalnız O, inmiyecektir. Senelerdenberi tebessümlü selâm bakışını gördüğümüz pencerenin arkasında, şimdi kızıl ölüm meşalesi yanıyor. Vatan toprakları üstünde son seferini bitirmiştir. Bitmek! Her şey, tamamen bitmek! Merasim sonu yaklaştıkça, içimize onu büsbütün kaybetmek dehşeti çöküyor. O'nun ölümünde, iptidaî mağbutların nasıl doğmuş olduklarını görüyorum.

Hepimizde, her şeyde o kadar yakından, o kadar içten ve derinden var ki on dokuz yıllık millî şahsî hatıralardan hiçbirini ondan ayırıp düşünemiyoruz. Hepimizden, ve her şeyden bir parça onunla beraber ölmüştür. Bu tabut, herkesin bir parçasını taşıyor.

Yaşarken büyüklüğünün sırrı da bu değil miydi? Hepimiz, onun bir fiilinde kendimizi bulurduk: bir nevi kahramanlaşırdık. Onun fiillerinde köylü, şehirli, asker, genç, cahil ve münevver, herkes, hepimiz kana kana doyardık. Onunla zaman zaman aynılaştığını hissetmiyen Türk var mıdır?

Bu bir katafalk, bu bir ölüm dekoru değil, bu bir zafer kürsüsü idi: "— Ah niçin ayakta durmuyor!„ diyorlardı. Yokuştan aşağı, çocuklar, gençler, ihtiyarlar, bütün halk, sonra köylü, bozkırın bağrı, hıçkırıktan boğularak akıyor. Atatürk'ün azameti önünde milletinin asîl büyüklüğü geçiyor: Çünkü bütün bu yas alayında sadece insanîlik var. Atatürk hakikatlerin adı idi. Korkanlar, taparlar: Biz sevdiğimize, bizden olana, bizim için çalışan ve uğraşana, ağlıyoruz.

Ve O'nun sancağını yalnız yeni hakikatlerin fethi için kullanacağız. Atatürk, istikbaldir.

F. R. Atay

ATATÜRK'Ü TEŞYİ EDENLER

Dün birçok murahhas heyetler, Atatürk'ü bizimle beraber teşyi etmek nezaketinde bulundular. Müttefik veya dost bazı devletler, bu iştirak hususunda müstesna bir dikkat göstermişlerdir. Müttefik Balkan devletleri, İran, İngiltere, Almanya, Sovyetler ve Fransa şerefli ordu ve donanmalarından ihtiram kıt'aları yolladılar; müttefik Yunanistan'ı Başvekil muhterem Meteksas, Fransa'yı Dahiliye Nazırı Saro, diğer devletleri nazırlar, kumandan ve amiraller yahut elçiler temsil ettiler. Sa Majeste İngiltere Kıralı kendini bizzat temsil ettirmek nezaketinde bulunmuştur. Sa Majeste Afgan Kıralı da biraderlerini göndermiştir. Bazı dostlarımız harp gemileri ve askerî kı'talarını yetiştirebilmek için merasimin tehir olunamamasına müteessif oldular; Cümhuriyetçi İspanya mümessillerini Barselon'dan tayyare ile sevketti. Şahinşah hazretlerinin askerleri de tayyare ile geldiler. Hepsine ayrı ayrı teşekkür ederiz. Eğer kendilerini istediğimiz gibi ağırlıyamadıksa, kusura bakmasınlar: Yas evinde ikram bu kadar olur.

Dün gelen heyetler Türk tarihinin en büyük hadiselerinden birinde hazır bulunmuşlardır. Hepsi Türk milletinin Atatürk'e ne kadar bağlı olduğunu gördüler: Bizim bu bağlılığımız, ayni zamanda onun bütün dâvasına aittir. Ve şimdi, ayni tesanüt hissi ve ayni irade ve karar kuvveti ile ikinci Cümhur Reisimizin arkasındayız.

İttifak ve dostluklarımıza, beynelmilel barış ve emniyet prensiplerimize, ve onların icap ettirdiği her türlü sây birliği esasına sadık kalacağız. Acı günümüzde bizimle kalp birleştiren yüksek murahhaslar, İsmet İnönü'nün şahsında yalnız yeni bir devlet reisi değil, kurtuluş harbinin, sulhun ve inkılâbın Atatürk'ten sonra en büyük âmil ve liderini tanıdılar. Memleketlerine döndükleri zaman, hiç şüphesiz, tek söyliyecekleri şu olacaktır: Türkiye, dünkü bütün nizam ve hızı ile devam etmektedir!„

Bu istikrar haberi devletimizin ve sulhun dostlarını memnun edeceğine şüphe yoktur. Biz eskidenberi dışarda bazı boş vehimlere kapılındığını biliyorduk; fakat aksinin, milleti bu kadar canından vuran bir faciadan

sonra sabit olmasını istemezdik. Misafirlerimiz, dün büyük bir adamın cenaze merasimine, fakat büyük milletin rüşt ve hayatiyet tezahürlerine şahit oldular. Kemalizmin gene bir başbuğu ve 17 küsur milyon askeri var. Müttefiklerimiz ve dostlarımız, dün olduğu gibi, yarın da, öbürgün de Türkiye'den daima zafer ve muvaffakıyet sesleri duyacaklardır. Eşsiz bir mektepte yetiştik: Daima iyi imtihan vereceğiz.

F. R. Atay

İLK HATIRA

Anadolu birdenbire sustu. Taarruza geçtiğimizi tahmin ediyorduk. Fakat ne olduğunu bir türlü, ne içeriden ne dışarıdan öğrenemiyorduk.

Bu öldürücü sükût acaba nasıl bir haberle parçalanacaktı? Yüreğimiz bunalarak bekliyorduk:

— Bari kısa haber alabilsek...

— Cephenin bir tarafını bükebilsek...

Zaman uzadıkça, ihtiras derecesi düşüyordu:

— Hiç olmazsa gene bozulmasak...

Ve birden, arka arkaya, Afyon ve Dumlupınar havadisleri geldi. İnsan kalbi tahammüllü şeydir: O zafere de, ATATÜRK'ün ölümüne de dayandık;

Hemen Yakup Kadri'yi buldum. O gün bir İtalyan vapuru İzmir'e hareket edecekti. Birkaç saat içinde hazırlandık ve gemiye atladık. Biz gidinciye kadar ordu İzmir'e girecek mi, girmiyecek mi? Henüz bilmiyoruz.

Bu tereddüt Kadifekale'nin üstünde Türk bayrağını görünciye kadar devam etti. Yaklaştıkça rıhtımın üstünde dolaşan Türk askerlerini seçmeğe başladık. Gemiye gelen zabitler bizi isimlerimizden tanıdılar ve şehre çıkmakta müşkülât göstermediler.

Valizlerimizi Kramer Palas oteline bırakıp, sokağa fırladık: Mustafa Kemal'i arıyorduk. Acaba karargâhı nerede idi?

Onu dördüncü defa görecek, fakat ilk defa tanıyacaktım. Rıhtım boyu yürümeğe başladık. Kendisi ile buluştuğumuz Ruşen Eşref bize Başkumandanın biraz ilerideki evlerden birinde oturduğunu söyledi. Ve biraz sonra:

— İşte; dedi:

Bir evin alt katında, açık iki pencerenin ortasında, ve selâm duran iki İngiliz bahriye zabitinin karşısında sert, ince ve keskin bir profil: Mustafa Kemal.

Bir müddet sonra bizi bir salonda, geniş bir masanın başında kabul etti. Yanında İsmet Paşa vardı. Uzun uzun İstanbul havadisleri sordu. Tığ gibi bir vücut, gergin, uyanık ve hazır bir irade: Zafer az, mesafe kısa gelmiş gibi bir hali var.

Öğleden sonra yangın başladı. Bir alev seli, iç sokaklardan denize doğru akıyor. Rıhtımın üstünde on binlerce insan kaynaşıyor; limanda, karaya hemen dokunacak gibi, yabancı harp gemileri var. Ateş, silâh ve düşman, her üçü Mustafa Kemal'e ancak metrolarla ölçülecek yakınlıkta... Etrafı telaş içindedir:

"— Çıkarabilsek... Şehirden uzağa gönderebilsek...„

Fakat Mustafa Kemal'e tehlikeden bahsedilemez. En yakınları: "— Belki sizi kırmaz, siz söyleyiniz...„ diye Yakup'la beni teşvik ediyorlar. Nihayet geceleyin alev oturduğu evin arka saçağını yalayıncıya kadar orada kaldı. Sokak ve deniz, bir cehennem... Bir mahşer, ateşten kaçan denize atılıyor ve harp gemisinin merdivenine yapışan süngülerle tekrar suya kovuluyor.

Bir kamyon yol açmağa çalışıyor. Kinden, korkudan ve yeisten fırlamış, alev aksi ile kıpkırmızı yanan gözler, ve on binlerin yumruğu bu kamyona saplanıyor. Fakat onun peşi sıra açık bir otomobilin içinde Mustafa Kemal, Türk ordularının Başkumandanı var. Ateş, düşman ve silâh çatısının altından geçiyor. Yüreğimizi göğsümüzde güç tutuyoruz.

Bu levhanın içinde misiniz? Onun bütün dehşetini hissediyor musunuz? Kendinize bir sual sorunuz: "— Ya o gün ölmüş olsaydı!„

F. R. Atay

TEMELTAŞI

İzmir zaferinden sonra, ikinci defa kendisi ile İzmit'te bir gazeteciler toplantısında buluştuk. Yeni partinin, devletin ve hepsinin başında, inkılâbın hazırlığına başlamıştır. Fakat muzaffer kumandan, bu hazırlığı konuşarak, herkesle, münevverle, mürteciyle, halk ile konuşarak, didişerek ve anlaşarak yapıyor.

Toplantıda bulunanlardan biri sordu:

— Yeni partiyi kurarken hangi sınıfa istinat edeceğiz?

— Nasıl sınıf ? Meselâ ?

Arkadaşımız zihnindeki bir tasnif taslağına göre birer birer saydı:

— Fakat bütün bunların hepsi halktan ibarettir.

O gün Mustafa Kemal yalnız bir partinin adını değil, Kemalizm ideolojisinin temeltaşını koydu. Sınıfsız bir cemiyet idealinin, ona hizmet edenleri ister istemez bazı inkılâp hedeflerine sevkedeceğine şüphe yoktu. Bir halk devleti teessüs edecekti; bu devlet, umumî menfaat namına, müdahale ve mürakabe vazifesi yapacaktı; halk kurtuluşu dâvasının bütün tezatları, müessese olarak, an'ane olarak, tasfiye olunacaktı.

Halkçılık fikri ya en basit bir demagojiye, yahut, yüksek bir inkılâpçılığa esas olabilir. Yalnız modern bir devlet nizamı değil, onun içinde bu çağdaki manası ile bir millet dâvası meydana gelecekti. Zafer, Mustafa Kemal'e bir taç verebilir ve ona Türk tarihinin sayısız kumandanları arasında lâyık olduğu yeri bulurdu. Başbuğ Mustafa Kemal, asker olarak, zaferde apojesine vardı; fakat hakikî millet kurtarıcısı olarak, zaferde başladı.

Bir fani için zaferde durmamak, zafere varmak kadar güçtür. Muzaffer olduğu için, Mustafa Kemal'in maddesini doyuracak herşey onda idi : Fakat ruhunun açlığı devam edecekti. O biliyordu ki bu zafer düşmanların yalnız birine, ve belki en kolayına karşı kazanılmıştır: Bin bir tanesi geride idi ve Onun yolunu bekliyordu. Zaferi onlara teslim ederse ne olacaktı? Fakat bu canavar, asırlardanberi böyle kaç zaferin başını yemiştir?

Bu zaferi dahi şark irticalarının sancağı olarak, medeniyet düşmanlığı hizmetinde kullanacaktı. Mustafa Kemal'in önünde diz çökmüş:

— Söyle bana, diyordu, ne olmak istersin? Bütün Türklerin padişahlığını mı, bütün islâmların halifeliğini mi? Hangi tahtı? Hangi tacı?

Mustafa Kemal inkılâpçılığı tercih etti.

Onun işte bu misalini, en büyük şahsî şerefleri dâva hizmetine vakfetmek misalini takip edelim.

F. R. Atay

BÜYÜK VATANDAŞ

Emir vermesini herkesten iyi bilen büyük asker, diktadan nefret eden bir inkılâpçı idi. En büyük zevki ikna etmekti. Hayatta belki tek korkusu, bir sükût boşluğu ile sarılmak tehlikesi olmuştur. Anayasa kanununda kendi haklarına taallûk eden meseleleri, sabahlara kadar münakaşa ettikten sonra da, anlaşamaksızın Meclis arkadaşlarından ayrıldığını hep hatırlarız.

Kendi inandığına başkalarını inandırmak, fakat inanılmış olan hareketi, en yüksek bir karar ve irade kuvveti ile yürütmek ve muvaffak kılmak. Bu hareketlerden bir kısmı, şüphesiz, esiri olduğumuz adetlere, an'ane ve müesseselere aitti. Bütün hekimlerin ittifakı karşısında bile basit bir itiyadınızı, meselâ cigarayı bırakmaktaki zorluğu tasavvur ediniz. Bizim inkılâplarımızın bazıları, bundan da fazla, ağır cerrahî ameliyeler kadar esaslı şeylerdi. Bir milletin bunları nasıl istiyerek kabul ettiğine bir türlü akıl erdiremiyenler, Türk milletinin ATATÜRK'ün kurtarıcılığına ne kadar iyman etmiş olduğunu bilmiyenlerdir.

Bu millî hakimiyet mekanizması, bir saniye durmamıştır; bir sürü inkılâplar ki hiçbiri kanunsuz olmamıştır; nihayet, tam manasiyle öyle bir ihtilâl ki basit bir asayiş hadisesinden daha az kurbana mal olmuştur. Parmaklarınızla sayabilirsiniz.

Evet, bir dikta, bir cebir, bir zor vardı: O bizzat Türk milletinin kurtulmak iradesinden ibaretti. ATATÜRK'ten son ferde kadar, hepimiz, bu iradenin sevkı altında, asırlardanberi içimizin hasreti ve hicranı olan bir gaye üstüne koşuyorduk.

Tamamen sevilmiş ve inanılmış olmak, ATATÜRK'e, hiçbir lidere nasip olmıyan emsalsiz bir kudret vermiştir. Bu kudretin dayancı zaptu-rapt silâhları değil, halk kalbi ve şuuru idi.

Sarayburnu'nda, halk ve gençlik kalabalığı içinde, yeni Türk harfleri gecesinin nasıl geçtiğini hatırlıyorum. Ondan bir müddet sonra, bir başka suvare davetine gitmişti. Kendisini karşılamağa gelenleri uzaktan görünce, eğildi, "— Çocuklar, dedi, o hareketi biz burada yapamazdık;„

Bütün hareketlerinde, milletin kendisiyle beraberliğini ve birliğini hissetmiştir: Halk ona ne kadar inanmışsa, O da halka o kadar bel bağlamıştır.

Bir emir makamı bulmak güç birşey değildir. En mütevazi vatandaşlardan en yüksek vazife sahiplerine kadar, herkes böyle bir zevkı tatmin etmek fırsatını kolaylıkla bulabilir. Fakat sizin yapmak istediğinizi başkalarının istiyerek yapmalarındaki saadetle bu zevk arasında münasebet var mıdır?

ATATÜRK, vaktiyle devlet ve halk için faydalı zannettiği şeyleri bir türlü dinletmeğe ve münakaşa ettirmeğe muvaffak olamadığı bir emir ve dikta rejiminin acı tecrübelerinden ve daha feci akibetinden geliyordu. Ve ilâhî mülhem'lerin en büyük düşmanı O idi. Askerlikte san'atine, işte sayine ve devlet adamlığında aklına güveniyordu. Bu itimatlarını, sonuna kadar, ne kaybetti, ne onlardan şüphe etti: Onun için daima, arkasından milyonların yaş selleri akıttığı bir millî kahraman, bir reis, bir baba, bir rehber, hepsini hulâsa eden en iyi sıfatla, bir büyük vatandaş olarak öldü.

F. R. Atay

AH, ATATÜRK!...

Ölüm, yeryüzünde, aman vermez tırpanını kullanmağa başladı başlıyalı, hiç bu kadar yüksek değerli bir varlığa saldırmış değildi.

Görüp sorabilsem, ona:- ATATÜRK'e nasıl kıyabildin, ölüm?

Onun kafasının içindeki beyin, sanki yalnız güneşin ışıklarından yuğrulmuş gibi, engelleri aşarak, zamanları ve mesafeleri yararak, uzakları gören ve bilen bir şeydi. Hiç öyle bir deha, yokluğa götürülür mü?

Onun rengini göklerden almış gözleri, kimin üzerinde dursa, onun yüreğini mıknatisler, sanki gözlerden yüreğe nüfuz ederek içindeki en gizli duygu ve düşünceleri anlardı. Hiç o bakışların parıltısı söndürülür mü?

O, başkaları gibi, fânî bir insana hiç benzemezdi. Onun her sözü, her hareketi, olimplerden inmiş bir ilâh düşündürürdü.

*
* *

ATATÜRK... Kendi seçtiği bu ulu ad da ona nekadar yaraşmıştı. Bu adı aldığı günden beri, sanki daha kemale ermişti. Yüzünde bütün insanlığı doğruya, iyiye, güzele doğru götürecek büyük, ilâhî bir ışık parlıyordu. Yüreğinin içi yalnız ülkü, yalnız sevgi dolu idi!

O yüreğin artık durduğuna, o ışığın artık söndüğüne nasıl inanılır?

*
* *

Kafamızın üzerinde bir yıldırım gibi patlıyarak akla, bedahete, hakikate rağmen bizi inkâra götüren bu duyguları O, sanki daha yıllarca evvel sezmiş, görmüş, bize cevabını kendi vermişti:

—"İki Mustafa Kemal vardır, demişti: birisi, ben, fânî Mustafa Kemal. O, herkes gibi zevale mahkûmdur. Diğeri Türk milletinin iç varlığında mevcut ebedî Mustafa Kemallerdir ki ben onların hayallerini tahakkuk ettiriyorum.„

Ölümünün acısı, milletinin üzerine çöktüğü zaman, onun on yedi milyonluk bir öksüz kütlesi halinde nasıl sarsıla sarsıla hıçkıracağını daha o zamandan görüp de, O hayatında tek sevdiğin milletini teselli için mi bu sözleri söyledin, ATATÜRK?

*
* *

Aylardan beri acı ıstıraplar içinde çırpınan O büyük insan, bir dakika bile sevdiği Türk milletini unutmadı. Ateşler içinde yanarken, hep Ankaraya dönmeği, On Beşinci Cümhuriyet Bayramında sevgili milletine, sevgili ordusuna görünmeği özledi; buhranlar içinde hep milletini, onun tarihini, onun dilini düşündü;

Daha "yat„ta iken, bir parça kendinde kuvvet bulunca, Türk Tarih ve Dil Kurumlarını çağırmak istedi. Yalnız bir görüşmek için değil, şimdiye kadar ne yapılmış, şimdi ne yapılmaktadır, ileride neler yapılacaktır, hepsini bir program halinde görüşmek için...

Dolmabahçe Sarayına geçtikten sonra, dışarıdan gelmiş büyük elçi ve elçileri kabul ettiği gün, yine haber gönderdi:

— Dilcilere söyle: aklım, fikrim onlardadır. Biraz daha kuvvet bulayım da onlara da bir geçit resmi yaptıracağım!

O geçit resmini hasretle, sevgiyle, ümitle bekliyorduk: Heyhat;..

Bize hazırladığın o mutlu geçit resmini, seni ebediyete götürecek olan hazin mevkip önünde mi yapacaktık, ATATÜRK?

Ah, ATATÜRK!...

İ. Necmi Dilmen

DİLCİ ŞEF

On yıl önce, anlatıyordu:

"Daha mektep çocuğu iken yazımızda bir bozukluk olduğunu sezmiştim. Tabiî bunun mütehassısı olarak değil, fakat görüyordum ki bunda düzelmesi lâzım bir şey var.

"İzmirin geri alınmasından sonra yazı meselesi üzerinde bana tekliflerde bulunanlar oldu. Fakat ben bunlarda samimî bir mahiyet göremedim. Onun için onları "zamanı var,, diye geçiştirdim.

"Samimî olarak bu memleketin, bu milletin menfaatine yapılacak bir iş olsun, ben onu göz önüne almıyayım, bu, mümkün değildir.

Yalnız işin gerçekten Millete menfaati olmalı ve teklifin samimî olarak yapıldığına ben kanaat hâsıl etmeliyim.,,

Bu sözler, harf inkılâbının en ateşli günlerinde, onun en büyük, en çetin işleri kolaylaştıran nizamlayıcı ağzından çıkıyordu.

Bu sözler, Türk milletine on yılın içinde yeniden iki buçuk milyon okur yazar vatandaş kazandırdı.

***

Altı yıl önce söylüyordu:

"Türk dili zengin, geniş bir dildir. Her mefhumu ifadeye kabiliyeti vardır. Yalnız onun bütün varlıklarını aramak, bulmak, toplamak, onlar üzerinde işlemek lâzımdır.,,

Bu sözler, Türk Dil Kurumunun onun kutsal eliyle kurulduğu, birinci Türk Dil Kurultayının onun yüce huzuriyle onurlanarak toplandığı günlerde söyleniyordu.

Bu sözler, altı yıldan beri sürüp giden dil çalışmalarını, yazı dilinde kullanılan, fakat halkın konuşma dilinde yeri olmıyan binlerce kelimenin öz türkçe karşılıklarını yarattı.

Bu sözler, bütün Türk lehçelerinin türlü dillerde yazılmış lûgatlerinin tercümelerini yaptırdı; onları bir araya getirerek ilim dünyasının önüne çıkarılacak bir büyük "Türk Lehçeler Lûgati,, nin programını ortaya koydu.

Bu sözler dilimize kendi öz varlıklarından yapılmış yüzlerce yeni ve güzel kelime kazandırdı.

*
* *

Üç yıl önce, öğretiyordu:

"Türk dili kaynakları üzerinde edindiğimiz bilgiler, umduğumuzdan daha verimli çıktı. Şimdi yalnız ana dilimizin öz varlıklarını bilmekle kalmıyoruz. Bunların çok eski bir medeniyetin ilk ana dili olduğunu da öğrendik.

"Türk milletini ve Türk dilini, medeniyet tarihinin ve kültür dillerinin dışında görmenin ne yaman bir yanlış olduğunu bütün dünyaya göstereceğiz.

"Klâsik etimolojinin karışık görüşleri karşısında bizim teorimiz ve analiz metodumuz çok basit görünüyor. Fakat hakikat, ezelî ve ebedî hakikat, basittedir. Teorimizi bir dil kanunu olarak ilim âlemine tanıttığımız gün, Türklük için şanlı bir zafer günü olacaktır.,,

Bu sözler, Florya Denizevinin sulara mavi ışıklar saçan sevimli muhiti içinde, onun her buluşu insanlığa yeni bir ders olan dâhî kafasında yeni doğan bir görüşü anlatıyordu.

Bu sözler, dil çalışmalarını genişleterek, dillerin ana kaynağı üzerinde yeni ve çok önemli bir teoriyi ortaya koydu.

Bu sözler, Üçüncü Türk Dil Kurultayının ve Ankara Tarih - Dil - Coğrafya Fakültesi Türkoloji derslerinin mihverini yarattı.

Bu sözler, dil mukayeseleri sistemini nizamladı ve tarih tezimizi dil kanıtlariyle de tekrarlıyarak, Türk Millî ilmine yeni bir elân verdi.

*
* *

Tarihte, dilde, bütün kültür çalışmalarında düşündüğü hep "Türk,, tü. Türk, onun sevgilisi, onun ülküsü, onun yavrusu gibiydi.

Onun için kendisine yine kendisi o güzel, o yüksek, o ebedî adı vermişti: ATATÜRK:

İ. Necmi Dilmen

Ebedî Şef Atatürk

1936 Üçüncü Türk Dil Kurultayına gelen ecnebi dilcilerle görüşürken

Ebedî Şef Atatürk'ün

1937 de Türk Dil Kurumunu ziyareti

T. DİL KURUMU KÜTÜPHANESİ

ATATÜRK ÖLÜR MÜ?

Bundan kırk asır önce yakın mazimizde olduğu gibi korkunç ve iğrenç bir devir yaşamış olan Sumer illerinde milletin kalbine giren ve aşkını kazanan şeflere Ata adını verirlerdi. Orada kudretli ve sarsılmaz kırallar da hükmeder fakat hiç bir zaman Ata olamazlardı. Çünkü Ata bizde olduğu gibi o devirde de milletin babası demekti. Sumerliler bu Ataların içinde en ziyade Rim'sine tapmışlardı. Çünkü o vatanlarını, ahlâklarını kurtarmış, kendilerini refah ve nimete garketmiş, sonra Sumeri yüksek kültür merkezi haline getirmişti. Onun içindir ki onu tanrılaştırdılar.

Fakat hain zaman insanlığın yüzünü neşeli görmiye tahammül etmez. O büyük insana bir belâ musallat oldu ve onu tıpkı şimdi acısını yaşadığımız ATA'mız gibi acımadan öldürdü. Ölümün kanatlarını beyinlerinin içinde duyan Sumer halkı şaşırmıştı. Bu akibete inanamıyor ve göklere soruyordu: Tanrı ölür mü?

Rim'sinin ölmezliğine inanan idealciler halkın ortasında yükselen asîl ve vakur sesleriyle cevap verdiler: Hayır tanrılar ölmez!

Ve Rim'sinden kırk asır sonra Türk illeri bir kere daha korkunç ve iğrenç bir hale geldi 1918 de Türk milleti yalnız düşmanın değil, ayni zamanda cehlin, taassubun ve geriliğin de esiri idi. Vatan baştan başa harap, ahlâk temeline kadar bozuktu ve bozgun umumî ve zalimdi. Türk milletinin dört bin yıldır beklediği ATA'nın tam çıkacağı sıra idi.

19 Mayıs 1919 da Anadolu toprağına çıkan bir Türk çocuğu bir gök nidasiyle millete seslendi. Bu ses ilâhî bir teselli gibi içine dolduğu gönüllerin yarasını derhal onuyor ve kalpleri ümitle dolduruyordu. O yüksek karakter sukutları durdurup faziletleri çamurdan arıttı. Bir kaç gün içinde umumî yeisi boğan ve bir kaç ay içinde umumî ahlâkı esaslandıran bu harikulâdenin koyduğu kanunlar derhal yeni bir millet canlandırdı. Bu adam bir yaratıcı mıydı? Ona uyduğumuz günden başlıyarak sonuna kadar zaman denilen hain ve kıskanç mefhuma asla itibar etmedik. O yaratıcının emirleri şimşek gibi çakıyordu ve biz onları yıldırım hıziyle yapıyorduk. Ondaki ne ilâhî kudret ve ne anlaşılmaz cazibe idi! Bir

bakışta dize getiriyor ve bir okşayışta alnımızı göklere değdiriyardu. Onun işaretiyle akın akın ölümün kenarına dizelendiğimiz zaman ne kadar insanlaştığımızı anlıyor ve o akibet için yaşamanın büyük zevkını tadıyorduk. İşte onun içindir ki, Mustafa Kemal'in harp idaresinde de düşmana saldırışında görülen yüce manayı hiç bir devrin tarihinde bulamıyacaklardır.

Cümhuriyetin yapıcısı Mustafa Kemal kendi enerjisini bize aşlar aşlamaz toprağın bağrını tırnaklarımızla yararak yolları aştık ve demirleri sündürerek raylar döşedik. Yurdumuza refah ve huzur o kadar hızla aktı, o kadar bereketle doldu ki, yoktan var etmenin Türk Cümhuriyetinde tecelli eden bu sırrına kimsenin aklı ermedi.

Cümhuriyetin Onuncu yıl dönümünde etrafını alan sağlam moralli ve zevki yükselmiş Türk milletine kolunun altından geçen bir ordu gösterdi. Bu vakur, bu şerefli ve bu asîl ordunun ufku burgulıyan ucundan ümit ve istikbali temaşa ettik. Bu kurtarıcı, bu koruyucu muhakkak bizden biri idi; fakat acaba bizim neyimizdi? Bu büyük ümide, bu ilâhî teselliye, bu sonuna kadar kibar ve afif insana nasıl bir isim vermeli idik?

Altın saçları altından iliklerimize kadar nüfuz edebilen gök nazarlarına artık bakabilecek kadar yükselmiş bulunuyorduk; ve anladık. Bu kırk asırda bir doğan ATA'nın kendisi idi, ATATÜRK'tü. Milletin dehası milletin iradesi idi ve Türk milletinin cesetlenmiş ruhu idi.

ATATÜRK ondan sonra güneşten sağdığı bir meşale ile önümüze düştü. Bizi kültür yolunda hızla yürütüyordu. İlâhlariyle Olimp'i, ehramlariyle Nili, ve Panteoniyle Sumer'i geride bıraktık. Tarihten öncenin bronz dehlizleri içinde zevkını minyatürüne damla damla akıtan eski san'at erlerini ve karanlık kayalar âleminin oyukları içinde keşiflerini yapan ilk filozofları hep Türk çehreli ve Türk dilli bulduk. Yükseliyor... Yükseliyor... Yükseliyorduk.

Hain ve kıskanç zaman neden bunu bize çok gördü. Pençesini ATA'mızın ciğerine saplıyan bir belâ onu, daha saçları ağarmadan ve gül çehresi solmadan öldürdü.

İkinciteşrinin onuncu perşembe günü saat dokuzu beş geçedenberi Türk yurdunun her tarafından göklere doğru kabaran bir hıçkırık haykırıyordu: ATATÜRK ölür mü?

Okulların kapısını yararak sokağa taşan mektep çocukları çığlıktan bir sel gibi evlerine kadar uzanınca ateşli alınlarını analarının bağrına dayıyarak bağırıyordu: ATATÜRK ölür mü?

Artık ininden çıkmış ve insanlığa kavuşmuş köylü kadınlar ATATÜRK'ün resmini taşıyan gazeteleri bağırlarına bastırıp inliyorlar: ATATÜRK ölür mü?

Ve gençlik onun heykeli etrafında toplanıp yolunu bırakmıyacağına yemin ederken kâinata soruyor: ATATÜRK ölür mü?

ATATÜRK ölür mü? Elbette ki ölmez! ATATÜRK cesetlenmiş ruhumuzdu. O tekrar gövdemize sindi. Şimdi Türk milleti kütle halinde bir ATATÜRK'tür. Ve her Türk ferdi ATATÜRK'ten emanet olarak bir zerre taşıyor. Bugün, on bir ikinciteşrin cuma günü saat on ikide, ölmez Türk milletinin Kamutayında tüm reyle ölmez Türk milletinin başına geçen ATATÜRK'ün arkadaşı ve halefi İnönü, millete hitap ederken bu hakikatı sembolize etti; ATATÜRK ölmez ve ölmiyecektir.

H. Reşit Tankut

ÖLMEZ ŞEFİN İDEALİST NASYONALİZMİ

İslâm teokrasisi ve orta şark kültürü üzerine kurulmuş olan Osmanlı imparatorluğunun yazı dili, bütün nevilerinde, o cemiyetin esas karekterlerini temsil eder nitelikte (mahiyette) idi. Onda son asırlar kültürünü serbestçe ifade etmek kabiliyeti asla bulunmadıktan başka, nasyonalizmi din ile, kanunu şeriat ile karşılaştıran, millet ve vatan mefhumlarını inkâr eden müslümanlığın bütün manevi tesviyeciliği de vardı. Şark islâm âlemi içinde bile Osmanlı imparatorluğu artık gerek siyaset gerek medeniyet hattâ islâmiyet yönünden eski hâkim ve önder mevkiini kaybetmişti. O köhne, tarihî devrini geçirmiş prensiplere dayanan sosyal yapıdan artık, son üç asrın yer yüzünde hakîm kılmış olduğu teknik ve kültürün büyük mümessilleri arasında her yönden eşit bir varlık sağlamağa biz cenup Türkleri için mümkün değildi. Bin bir facia içinde biten genel kavga Osmanlı imparatorluğunun islâmî şeriata ve orta çağ kültürüne dayanan temellerindeki çürüklüğü tükel bir yıkıntı ile meydana koydu. Atatürk mucizesi olmasaydı biz cenup Türkleri için bugün başka urukdaşlarımızın çok daha evvel düşmüş olduğu siyasî ölümden ayrı bir akibet tasavvur edilemezdi.

Dil işleriyle her ne zaman ve her kim tarafından iştigal olunsa Atatürk mucizesini bütün şumuliyle ve tarih içindeki bütün bağlılıklariyle anmağa ve este (=hatırda) tutmağa ihtiyaç vardır; bu yapılmadıkça yeni kültürlü Türk âlemi içinde dile düşen vazifeler anlaşılamaz ve ölümsüz Şefin genel devlet yapısına verdiği ululuk ve yükseklikle oranlı (= mütenasip) bir dil bilgisi yaratılamaz.

Atatürk mucizesinin en esaslı unsurları idealizm ve nasiyonalizmdir; mucize de bu iki unsurun, şu veya bu oportünizm ile dejenere olmasına asla katlanılmadan, gerçekleştirilmesinden çıkmıştır. Atatürk, dil işlerinde de, idealizm ve nasiyonalizm prensiplerine sonuna kadar riayetkâr olarak kılavuzluğunda devam etmiştir. Birinci safhada alfebe inkılâbı ölümsüz Şefin idealizm ve nasiyonalizmini tamamiyle okşıyan bir başarı ile oldu. Fakat yirminci asır kültürünü türkçeleştirecek olan dili yaratmağa sıra

gelince Şefin idealizm ve nasyonalizmi muhitin başka başka bakımlardan düşünülmüş nasyonalizmiyle çarpıştı.

Atatürk'ün nasiyonalist idealizmi senelerce süren tarihî araştırmalarla son derece kuvvet bulmuştu; birçok garp âlimlerinin parça parça kalan ve bir türlü genel inancı toplamış bir sentez haline getirilmemiş olan keşiflerinden O ilmî bir hakikat yaratmıştı: Ta neolitik çağlarından Orta Asyanın *homo alpinus*'u bütün beşeriyete teknik ve kültür önderliği etmekte idi, ve bu alpin denilen insan ırkı da asıl Türk ırkından başkası olamazdı! Atatürk'ün Türk ulusuna en ağır armağanı bu gerçek bilimdir; Türk nasyonalist idealizminin temeli ve ayaklığı bu imandır. Ölümsüz Şef bu gerçek bilimin henüz açılmamış yerlerini yorulmaz araştırmaların verimleriyle aydınlatarak ve dağınık kalan buluşlarla birleştirerek Orta Asyanın neolitik medeniyetindenberi yeryüzünü tarihten önceki göçleriyle kolonize etmiş olan Homo alpinus'un yani ilkel ve asîl Türkün sentetik tarihini yapmak gayesini güdüyordu. Türk Tarihi ve Türk Dili tezleri bu gayenin ifadesi olduğu gibi Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu da bu gayeyi yorulmaz araştırmalar ve parıltısı sönmez buluşlarla ilmî hakikatler yüksekliğine götürmek için kurulmuştur.

Bu yaratıcılık işlerinde Avrupa bilginlerine bağlı kalmak ölümsüz Şefin asla caiz görmediği bir aciz belgesi (= delili) idi; en büyük kınayışlarını Avrupa âlimlerine çırak olmakta gösterdiğimiz gevşeklik yüzünden celbederdik. Bizleri, kendisinin gördüğü büyük hakikatleri Avrupaya ilim ışıkları altında gösterebilir halde görmek en büyük emeli idi. Türk Kültürünün garp basınlarına akseden en zayıf parıltıları bile onu sevindirir, ve geleceğe olan sarsılmaz ümitlerini kuvvetlendirirdi.

Bu amaca ve bu idealist nasiyonalizme bağlı kalmağı ölümsüz Şefe bir ibadet kutsiyetiyle anlamış bulunuyorum; alfabe inkılâbından ve T. D. K. nun kurulmasından beri hep bu ışık çığırı üzerinden yürümeğe çalışmış olduğum gibi bundan sonra da ondan ayrılmamağı kendim için birinci vazife sayarım.

Ahmet Cevat Emre

BİZİ AFFET, ATAM,

Onun hiç hoşlanmadığı bir şey vardı: Ağlamak.. O, milletinin her zaman neşeli, güler yüzlü olmasını isterdi. Çelik iradesi gibi tunç bünyesiyle o, ağlamayı büyük bir zâf sayardı ve bütün yurttaşların da kendisi gibi her yönden güçlü ve dayantılı olmasını isterdi.

Bunun için pehlivan güreşlerinden duyduğu zevk pek büyüktü. Büyük halkçı, köşkünün salonunda sık sık Türk erlerini, asker yavrularını başına toplar; saatlerce onları güreştirmeden büyük bir tat duyar; onların biribirini yenmek için uğraşmalarını, biribirini yenemeyişlerini derin bir sevinç ve gururla seyrederek: Türkün sırtı yere gelmez derdi.

Bir akşam, uzun müddet didişen, uğraşan iki erden birisinin yüzünü sildiği mendil gözüne ilişmişti; bu işlemeli ve göz alıcı yağlığı istiyerek nefere sordu: Bunu nereden aldın? Bu ansız sorgu karşısında şaşıran kahraman Türk çocuğu sıkılarak cevap verdi: Yavuklum gönderdi, Atatürk.

Büyük kayıplar karşısında bile ağladığı görülmiyen Büyük Şef, bilmem neden, o anda sarsılmıştı; dolan mavi gözlerinden iri damlalı yaşlar dökülüyordu. Neferin, demin yüzünden akan terleri sildiği bu mendile o da göz yaşlarını silmişti.

Atatürk, sen, vatan borcunu ödemek için yavuklusundan bir iki yıl için ayrılan bir neferine sıcak göz yaşları dökmüştün. Biz, on sekiz milyon neferin başbuğuna ve bizden ebedî ayrılan büyük Atasına ağlıyoruz. Atatürk, bizi affet, bu ağlayışta biz de senin kadar, belki de daha haklıyız. On sekiz milyon Türk bugün, hep birden, sana ağlıyoruz. Ağlıyoruz ve ağlıyacağız. Bizi affet, Atam.

Naim Onat

ATATÜRK VE ÜLKÜ ADI

Atatürk, çok zengin ve köklü dilimizi temizlemek ve sadeleştirmek yolunu açmıştı. Dilimize yerleşmiş yabancı kelimelerin yerine konuşulması kolay tatlı ve arı türkçe kelimeler arıyorduk.

Ben Ebu Hayyan'ın "el - idrâk„ inde amaç'ın: yakın ve Ülkü'nün: uzak hedef yerinde izah edildiğini görmüş ve ülkünün (ideal) karşılığı olarak kullanılmasını uygun bulmuştum.

O zaman Hakimiyeti Milliye adıyla çıkan Ulus'un 4. 11. 932 tarihli sayısında, ilk defa olarak, bu kelimeyi şu kıt'a ile ortaya attım:

Dilimizi yükseltmek bize kutlu bir ülkü,
Yaşıyan her adama tanıtmak büyük Türkü.
Soyum nasıl salmışsa hep illere dal, budak,
Dilimin de dillere sarılmış sağlam kökü.

Bu parçanın gazetede çıkmasından sonra, Atatürk, dilci arkadaşları bir akşam, köşklerine çağırmış, ve bizi bu kelime üzerinde konuşmağa davet etmişti.

Bu kelime üzerinde Hakimiyeti Milliye'de de bazı münakaşalar cereyan etti.

1933 yılının ilk ayında Atatürk'ü Adana istasyonunda karşılamıştım. Trende beni yanlarına çağırdılar. Mersin'e kadar devam eden yolculukta bu kelime ve daha başka dil bahisleri üzerinde konuşulmuştu. Beni görür görmez memnun olacaksın, dediler: "Yakında çıkacak Halkevi dergisine benden bir ad istediler, sizin Ülkü'yü verdim. Bu kelimeyi tam ideal karşılığı olarak kullanmama bizim Ali Beyin (o gün, trende ve yanlarında bulunan Nafıa Vekili Ali Çetinkaya'nın) sözleri de ayrıca yardım etti. Ali Bey, ideal kelimesinin ingilizcede timsal ve örnek anlamlarında da kullanıldığını söylediler. Bilirsiniz ki ülkü ve ülgü türkçemizde de ölçü ve örnek de demektir. Esasen ideal de ermek istenilen amaç'ın zihinde kurulmuş bir timsali, bir örneği değil midir?„

Bir müddet sonra intişar eden Ülkü'nün ilk sayısında Atatürk'ün el yazılariyle 23. 1. 1933 tarih ve Gazi M. Kemal imzalarını taşıyan şu yüksek iltifatlarını okumuştuk:

"Ülkü„ ye:

"Ülkü'den öz ülkümüzü yayma yolunda kutlu verimler beklerim„.

Bu tarihten iki ay önce, İcra Vekilleri Heyetinin söz derleme talimatnamesinin yürürlüğe konulması hakkındaki 21. 11. 1932 tarih ve 13507 numara ile çıkardığı kararname üzerine yurdun her tarafından derlenip Dil Kurumu'na gönderilmeğe başlanan kelimeler arasında ülkü ve ülgü kelimelerinin Anadolu'da düşünce anlamına geldiği gibi kılık, şekil, görünüş, haricî manzara yerinde de kullanıldığını muhtelif fişlerden öğrendik [1].

Etimologların yazdıklarına göre aslı, yunanca ideo olup eidos gibi: manzara, şekil ve fikir demek olan bu kelime ile ilgili litvanca veidos: çehre, islavca veid: manzara (Boisacq'ın grekçe etimoloji sözlüğü) kelimelerindeki orijinal anlamı taşıması itibariyle de Ülkü'nün tam ideal karşılığı olarak kullanılmasındaki doğruluk bir kat daha anlaşılmıştı.

Şimdi en değerli yazıcılarımızın yazılarında da sık sık görüyor ve Büyük Atamız'ın daima dilinden düşmeyen bu tatlı kelimeyi en seçkin ağızlardan da zaman zaman, onun kulaklarımızda dalgalanan okşayıcı sesini işitiyoruz.

Naim Onat

---

[1] Bu kararname üzerine yurdun her tarafından derlenerek Dil Kurumuna gönderilen 150,000 küsur fiş tasnif edilerek «S» ye kadar incelenmiş ve (Derleme Dergisi) adiyle basılmağa başlanan Sözlüğün yirminci forması çıkmıştır.

ACIMIZLA BAŞBAŞA

Göz yaşı, hıçkırık, acıyı başkalariyle paylaşmak... Ve zaman...

Bunlar felâketlere karşı, az çok güvenilen tesellilerdi.

Fakat taş yürekli hilkat'in darbesinden sonra, birer birer bunların da ihanetine uğradık...

*
* *

O'na karşı bütün sevgisiyle açık duran yüreğimize hasut tabiat, göklerinin en zalim yıldırımını boşaltmıştı...

Bağrımızda açılan yaranın alevini almak için döktüğümüz göz yaşları, bir yanardağa düşmüş yağmur damlaları kadar zavallı ve tesirsiz kaldı...

Beynimizdeki uğultuları hıçkırıklarımızla bastırmak istedik, onlar da boğazımızda boğuldu...

Yasımıza bütün insanlık ortak olmuştu.. Fakat ne faide...

Bizim acımız paylaşıldıkça çoğaldı, kalpten kalbe geçtikçe zehiri arttı...

Ve zaman onu bir burgu gibi muttasıl çevirdi, işletti, yüreğimizde daha derin bucaklar açarak sindirdi...

Uyuşuk beynimiz O'nun ölümüne inanmak istememişti...

Dökülen göz yaşlarına, hakikati haykıran hıçkırıklara ve dünyanın yerinden sarsılmasına rağmen inanmamıştı.

Fakat merhametsiz zaman boş durmadı...

Gittikçe artan talâkatiyle bizi inandırıncıya kadar uğraştı...

*
* *

Ve şimdi biz karanlık ve soğuk bir boşlukla başbaşayız...

Artık yalan değil...

Bir daha ne kulaklarımız Tanrılara yakışan o sesi duyacak, ne gözlerimiz o güneşli bakışla kamaşacak ve ne de dudaklarımız o, ay ışığı kadar temiz ellere değecek... Artık yalan değil; ebedî acımızla başbaşa kaldık.

31-12-938

Dr. M. Ali Ağakay

TANRILAŞAN ATATÜRK

Denizler gibi, derin, tufanlar gibi taşkın ve yaygın bir acının.. dağlar gibi heybetli ve ağır bir yasın altında ruhlar donmuş, taş kesilmiş gibidir; hayır! Bir billûr gibi kırılmış da, binbir parçası binbir zehirli iğne gibi kalpleri sızlatıyor.

Yürekte, içte öyle bir cehennem var ki gönüller eriyor da sanki gözlerden yakıcı bir yaş halinde solgunlaşmış ve keder çizgili yüzlere durmayıp akıyor. Bu günlerin en çok işitilen sesi ancak hıçkırık ve inilti oldu.

Ah ATAM, kendin gibi matemin de ne büyükmüş!

*
* *

Sonbaharın, son koncaları bulanık gözlere birer kızıl yara gibi görünüyor. Krizantemlerin bağırları lime lime olmuş, boyunları birer öksüz gibi bükülmüş duruyor.

Sensizliğin bu kara günleri içinde güneşi bile istemiyoruz. Mavi göklerde yıldızlar sanki birer göz yaşı.

Ruhumuzda bir uçurum, her yerde, her şeyde bir eksiklik, bir boşluk var.

Ah ATATÜRK, ümit, neş'e, güneş her şey, meğer ki hep sen imişsin.

*
* *

Tabiatten insana geçen ve kemalleşen büyük sırrı, tılısımlı kudret ve Tanrısel dehayı senin varlığında görmüştük. Kâinatta ondan üstün ne olurdu ki...

Cihanın en büyük milleti olan Türkten ancak dünyanın en büyük dehası ATATÜRK çıkardı; öyle bir varlık ki binlerce yılda bir gelen..

O binlerce yılda bir gelen ve tarihin görmediği eşsiz ve büyük varlığa; gelecek nesiller elbette binlerce yıl ağlıyacaktır.

Çünkü bir yıkık vatanı kuran, milleti kölelikten kurtaran ve yükselten yüce kahraman O' dur. Millet sevgisini her sevginin üstünde tutan, insanlık ve fazilet örneklerinin en yükseğini kendinde gösteren büyük insan O' dur.

Ey Atatürk, sen bir güneştin; yalnız Türklüğün değil, bütün insanlığın yollarını ışıttın! Onun için cihan ağlıyor.

*
* *

Madde ATATÜRK, yerlerin belini büken, gökleri saygı ile yerlere eğen bir tabuta geçebilir. Fakat zekâ ve ruh ATATÜRK: ebedîdir. Eserlerinde, yazı ve sözlerinde, inkılâplarında, kurduğu esaslarda, yaşıyor, yaşıyacaktır.

Derin bir inanç ile O'nun yolundan gidenler, ruhlarında ATATÜRK'ü - kutlu bir emanet gibi - gelecek zamanlara taşıyor.

Ey büyük ATAM, sen yaşıyorsun, sen ebedî olan millet ruhunda yaşıyorsun!

*
* *

Yalnız akla inanıyor, fazilete ve gerçeğe tapıyoruz. Sizi gözlerimizle gördük, aklımızla anladık. İşte bundan bir inanç doğdu. Bu inancın ışığında görünen sendin, ey ölmez ve sönmez güneş!

Gideceğimiz nurlu izinizdir, yolunuzda cesaret ve fedakârlıkla, birlik ve sevgi ile yürümek en büyük ülkümüzdür. Ayrılık, bencilik ve cesaretsizliği kimse tanımıyor.

Çok sevdiğiniz matemli millet size tapıyor, siz artık yüce Türk milletindensiniz, ey Tanrılaşan ATATÜRK.

İzzet Ulvi Aykurt

KAHRAMANLAR KÜLTÜ

Atatürkü, garp matbuatı harp ve sulh tanrısı diye tarif ettiler. Atatürkü, bundan altmış sene evvel "Kahramanlar Kültü„nü yazan Carlyle tanımış olsaydı, eserindeki altı tipe bir baş bulmuş olacak ve Atatürkün önünde kahramanlarını selâma dizecekti.

"Cihan tarihi, esasında, bu dünyada çalışmış olan büyük adamların tarihidir... Yeryüzünde başarılmış olarak gördüğümüz herşey, bu dünyaya gönderilen büyük adamların dimağından şimşeklenen fikirlerin maddî tezahürü, amelî realizasyonu ve gövdelenmesidir... Büyük adamlar, dünyanın zulmetini yırtan birer ebedî nur kaynağıdırlar„ dedikten sonra, Carlyle kahraman tiplerini ilâh kahraman, peygamber kahraman, şair kahraman, kâhin kahraman, edip kahraman ve kıral kahraman olarak sıralar. Fakat bütün bu insanüstü kudret ve meziyetlerin bir adamda toplandığı, zamanına kadar görülmemiş ve bilinmemişti; onun içindir ki Carlyle böyle bir adamı tasavvur edemedi.

Carlyle'ın bütün dünya içinde tiplerini aradığı kahramanlar kültü, kahraman ocağı olan Türk yurdunda teessüs etmiş bulunuyor. Milleti saadet ve refahın zirvesine çıkaran kahraman, ölümün müdahalesiyle artık yolunu takip edemez hale gelince, dönerek elindeki meşaleyi bitişiğinde ve en yakınındaki arkadaşına teslim eder. Böylece ileri yürüyüş hızından ve alanından birşey kaybetmez. Atatürkten sonra İsmet İnönünün meşaleyi eline alması ve milletin başına geçmesi, işte bu kahramanlar kültünün ve kahramanlar disiplininin en parlak bir enmuzeci oldu. Kahramanlarına tapan milletler asla kahramansız kalmamışlardır.

Her büyük adam, büyük hacımdaki zaferleri ve yüksek neticeli kanunlariyle iftihar eder. Fakat bizim Şefimiz bütün zevkını, yükselttiği milletin inşirahında yaşardı, çünkü milleti, yanlış tefsir edilmiş dogmalardan ve karanlık maksatlara çalışmış nakillerden kurtarmış, realiteye taptırmıştı ve realitenin halkettiği Türk milliyeti ve Türk ırkı Büyük Şefin tarif ettiğinden başkası değildi. Bu suretle kültür yolumuzu aydınlattığı zaman biz orada ırk ve millet mefhumlarının, şimdiye kadar ihtirasları ve mes'uliyeti ancak göklere raci tesisleri tatmin eden, karikatürlerini

geride bırakmış mefhumlar gördük. Atatürkün bulup bize tanıttığı Türk milliyeti ve Türk ırkı, bu işle iştigal eden ilim şubelerinin hepsini pürüzden ve müphemiyetten arıttı. Bu kazancı ilim âlemi çok yakın bir zamanda hayranlık ve minnettarlık içinde anlıyacaktır.

Ben şahsen Türk camiasının mazhar olduğu bu aydınlanmadan hissesini en çok alan bir ferdim. Beni elimden tutup vatanıma kavuşturan ve yine Türk ilminin hizmetinde bana da bir yer ve emek ayıran büyük adam için yapabileceğim şey, ancak yolunda son nefesime kadar çalışmak yemini ve kahramanlar kültüne tazim ve tekrimle iştirak olacaktır.

Agop Dilâçar

KARA GÜN

Nasıl yazacaksın bunu ey kalem?...
Kırsam mı ne yapsam ben seni bilmem!..

Beynim alamıyor bir türlü bunu;
Bakın bayraklar da bükmüş boynunu..

Bugün Ulu Ata göklere ağdı;
Türk yurduna kara kaygılar yağdı...

Türklüğün o kutlu güneşi söndü;
Türkiye bir ölü evine döndü..

Çocuklar, kadınlar, gençler, yaşlılar,
Hıçkıra hıçkıra durmadan ağlar..

Biz ağlamıyalım kimler ağlasın?
Söyleyin gelinler kara bağlasın...

Herkes kara giysin bu kara günde;
Hep kan ağlıyalım onun önünde..

Gök yere düşer mi şaşıyor insan...
Gönül kıskanıyor onu topraktan..

Kalem, yazma bunu ne yazarsan yaz;
Herşey yakışır da ölüm yakışmaz,

O dirim kaynağı Ulu Ataya!..
Düşman kesildim hep güneşe aya;

Yıldızlar da kara giysinler bütün;
Kan ağlasın kuşlar, bulutlar bugün;

Ruzgârlar esmesin; sular akmasın;
Acısını duysun bu derin yasın.

10-11-938

İshak Refet Işıtman

HARF İNKILÂBINA AİT BİR HATIRA

1928 yılının serin bir Eylül sabahı idi. "Dürtmen„ in sık ağaçlı yayvan tepesinden henüz çıkan güneşin ilk ve ılık huzmeleri, durgun denizin üstünde ince uzun helezonlar çiziyordu. O sabah, evden erken çıkmış, yalıdaki parkın, dar ve küçük, kanapelerinden birine oturmuştum. Limanın derin sessizliği içinde kâh tabiatın bu değer biçilmez güzelliğini seyre dalıyor; kâh elimdeki bir kitabın yapraklarını, ağır ağır, çeviriyordum. Bir iki gün önce bir arkaşımın bana hediye ettiği bu kitap, o zaman etrafında en çok velvele uyandırmış olan, ilmî ve millî bir tezi izah için yazılmıştı.

Güneş bir hayli yükselmiş, limandaki günlük hayatın ilk hareketleri de başlamıştı. Gözlerim, elimdeki kitabın sahifeleri üzerinde, dalgın dalgın, dolaşırken bir elin yavaşça omuzuma dokunduğunu hissettim. Başımı arkaya çevirdiğim zaman, pek sevdiğim bir dostumun yanıma gelmiş olduğunu gördüm. Dostum, benimle biraz konuştuktan ve elimdeki kitap hakkında bazı fikirlerini de beyan ettikten sonra, yüzüme manalı manalı baktı ve:

— Bugün, dedi, Sinobun uzun, asırlar dolduran tarihinin en büyük günlerinden biri olacaktır. Pek sevgili bir konuğumuz yoldadır.

Dostumun bu sölerini, doğrusu, biraz müphem bulmuştum. Bu sefer ben, ayni suretle, onun yüzüne baktım ve kendisinden beni bu hususta aydınlatmasını rica ettim. O, kulağıma eğildi ve çok sevinçli bir ifade ile:

— Gazi geliyor, dedi.

O dakikada kalbimin içinden sanki bir şimşek parıltısının ağdığını, bütün vücudumu büyük bir heyecanın sarıp sarstığını hissettim. Dostum, parktan hükûmet konağına doğru ilerlerken ben, elimdeki kitabı kapamış, gözlerim bir noktaya dikili dalmıştım. Nasıl dalmıyayım: Biraz sonra, okuduğum o kitabı... Evet o tarihi yapan, yine yeni ve orijinal bir inkılâp hamlesi yaratan en Büyüğümüzü görecektik. Onu görmek bile bence bir saadettir. Ve ben bu büyük insanın, yirmi saatlik, şerefi huzurunu en aziz bir hatıra olarak saklıyan talihli yurttaşlardan biriyim.

Filhakika dört beş saat kadar sonra limanda funda eden "İzmir„ bize bu büyük ve pek sevgili konuğumuzu getirmişti.

Köylü, kasabalı binlerce halk parkı, yalıboyunu doldurmuştu. Bütün göğüslerin bir sabırsızlık helecanı ile kabarıp indiği hissediliyordu. Herkes onu bekliyor kalpler O'nun için çarpıyordu. Bu sırada "İzmir„ in çaldığı tiz ve fasılalı düdükler de sanki bu helecanın, bu heyecanın bir yankısı gibi idi.

Yarım saat sonra karaya ayak basan Büyük Öğretmen Atatürk, altın gibi sarı saçlı başlariyle halkı selâmlıyor; saf bir sema gibi duru mavi gözleriyle etraflarında kaynaşanlara bakarak hatır soruyordu. Her taraftan kopan alkış tufanı, her ağızdan yükselen "Safa geldin, yaşa, sağ ol!„ sesleri arasında, elifiye şalvarları ve elvan çenberleriyle dikkati çeken, yanımdaki ihtiyar köylü kadınların: "Safa geldin oğul, Tanrı sana uzun ömürler vere. Tuttuğunu başarasın!„ diye bağrışmaları zaten heyecandan dolmuş olan gözlerimizi o anda yaşartmağa kâfi gelmişti.

Belediye caddesini ve o sıradaki bütün evlerin balkon ve pencerelerini, kale bedenlerini dolduran halkın bu coşkun tezahürleri arasında hükûmet konağını şereflendiren Büyük Öğretmen, bir müddet vilâyet makamında istirahat ettikten sonra "Yatı mektebi„ ni teşrif buyurdular. Emirleri üzerine mektebin bahçesine siyah bir yazı tahtası konuldu. Tarihî ders başlamıştı.. Bahçe içinde, bu yazı tahtasına doğru yarım bir daire şeklinde cephe almış olan yüzlerce halk, Büyük Öğretmenin vakur bir eda ile anlattığı "Yeni Türk Alfabesi„ ni öğreniyor; evet, onun bu yepyeni ve kültürel eserini gene ondan öğrenmek, onun ağzından dinlemek saadetini tadıyordu. İşte Büyük Öğretmen Atatürk, Gülhane Parkı nutkundan sonra, halk için başladıkları Alfabe derslerinin ilkini, 15 Eylül 1928 de, Sinop'ta ve bu mektebin bahçesinde vermişlerdi.

Büyük Öğretmen, ilk önce Türkçedeki "A, E, İ, I, O, Ö, U, Ü„ vokallerinin, fonetik bakımından, rollerini anlattı. Bir kıraat parçası okudu. Arkasından herkesi okuttu ve yazdırdı. İlk imtihan, kültür ve orta okul direktörlerinden başlamıştı. Halktan, öğretmenlerden ve devlet memurlarından orada bulunanların birçokları sıra ile hep bu imtihanı geçirdiler.

Dersi dinleyenler arasından biri, ön sıraya geçmiş ve tam Büyük Öğretmenin karşılarında yer almıştı. Ben, imtihanı çoktan ve muvaffakıyetle vermiş olduğum için, Öğretmenimizi derin bir hayranlık içinde takibe, onun öğretiş usûllerindeki inceliği zihnen tahlile dalmıştım. Bu sırada, bir bayanın imtihanı bitmişti ki, Büyük Öğretmen:

— Sen gel bakayım!

Diyerek o ön sırada ve tam karşılarında durmakta olan adamı yazı tahtası başına çağırdı. Öğretmen sordu:

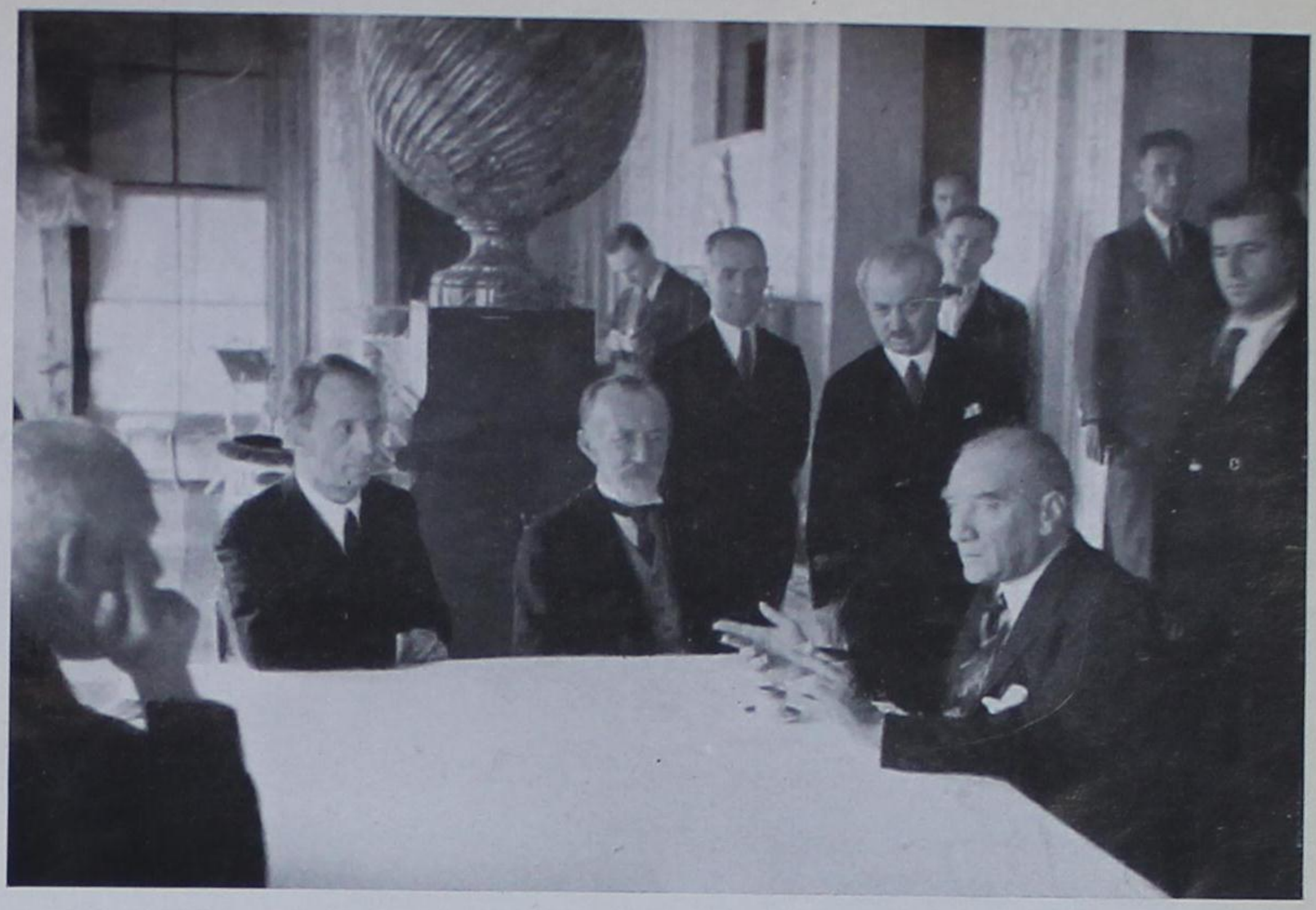

1936 Üçüncü Türk Dil Kurultayında

Ebedî Şef Atatürk

Teneffüs sırasında büyük şair Abdülhak Hamit'le görüşürken

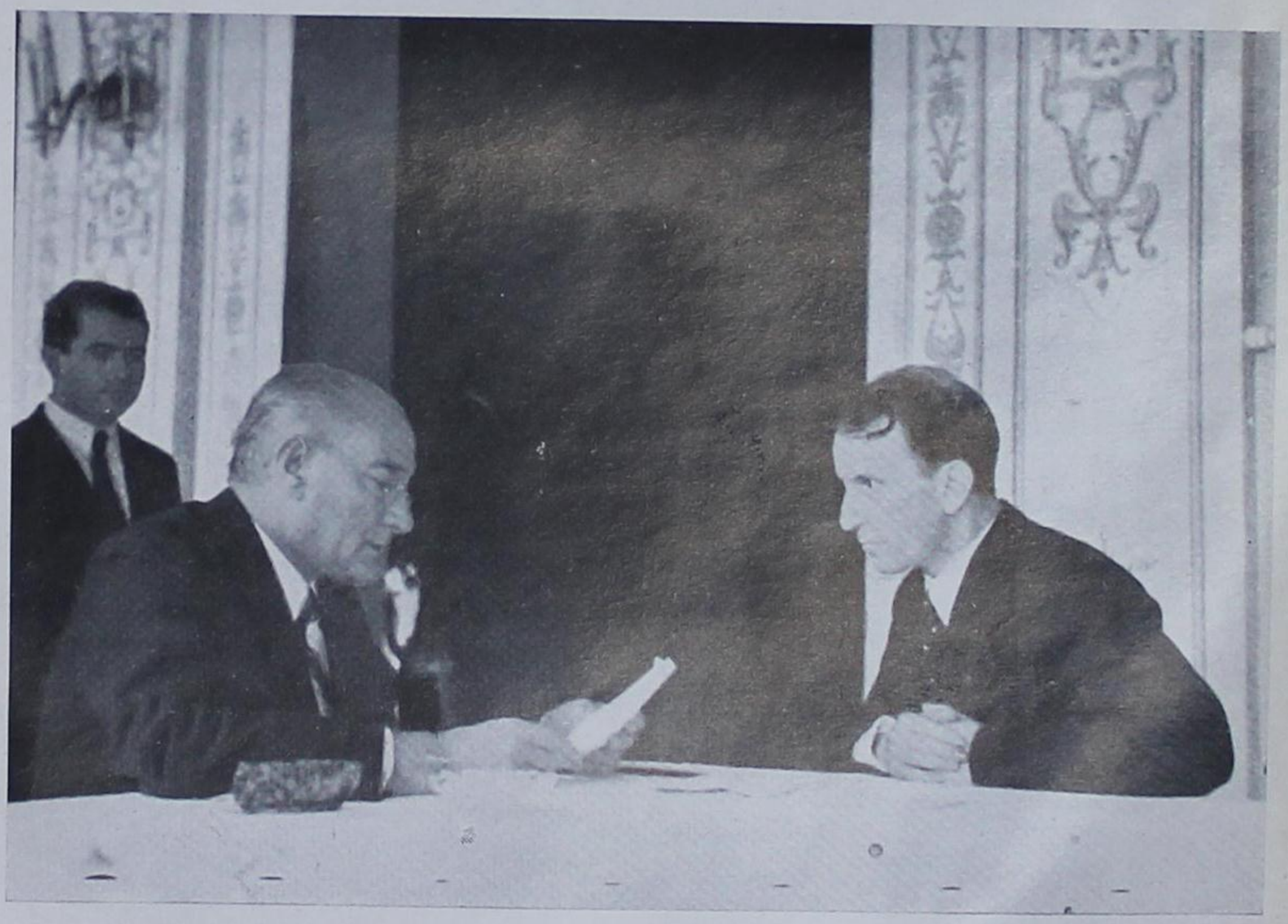

1936 Üçüncü Türk Dil Kurultayında

Ebedî Şef Atatürk

Türk Dil Kurumu Genel Sekreteri İ. N. Dilmen'e bir tezi okurken

T. DİL KURUMU KÜTÜPHANESİ

— Adın ne?
— Bekir, Paşam!
— Ne iş yaparsın?
— Arabacıyım, Paşam!
— Okuman, yazman var mı?
— Yok Paşam, Senden öğrenmeğe geldim!

Elli yaşlarında kadar olan bu adam Sinobun herkesçe bilinen arabacı Bekir Ağası idi, ve filhakika ne okur, ne de yazar değildi. Bunun üzerine Büyük Öğretmen, yazı tahtasına bir "A„ yazdı. Bunu birkaç kelime örneği ile, Bekir Ağaya tekrarlattı. Bundan sonra "O, Ö, U, Ü„ vokallerini ayrı ayrı yazdı ve yine ona tekrarlattı. Büyük bir sevinç içinde "A, O, Ö, U, Ü„ leri tekrarlıyan Bekir Ağa, ne şayanı hayrettir ki, pek kısa bir zaman içinde bu harfleri yanlışsız yazmağa muvaffak olmuştu. Bekir Ağanın bu muvaffakıyetindeki sırrı, bence, Büyük Öğretmeninin müstesna dehâsında aramak lâzımdır.

Bundan sonra Öğretmeni, Bekir Ağaya bir "T„ harfini belletti. Bekir Ağa esasen "A„ ile "O„ harflerini öğrenmiş olduğundan bu sefer yazı tahtasına "At„ ve "Ot„ kelimelerini yanlışsızca yazdı. İşte en Büyük Öğretmenimiz Atatürk, Sinop'ta verdikleri derslerde, elli yaşlarına kadar cahil kalmış olan bir vatandaşa da, yarım saat gibi kısa bir zaman içinde, Yeni Türk Alfabesinin esaslarını öğretmişlerdi.

Yeni Türk Harflerini, az da olsa, pek çabuk öğrenebilmiş olmaktan mütevellit büyük bir sevinç içinde çırpınan Bekir Ağa, dersi biter bitmez Öğretmenine boyun keserek, teşekkürlerini sunduktan hemen bir saniye sonra: "Ey millet! Gazi Babamızdan...„ diye bir de nutuk iradına başlamıştı ki, Öğretmeni ona:

— Nutku bırak, al şu kitabı [*] içindekilerini iyice öğrenmeğe çalış:

Diye tavsiyede bulunmuşlardı. Bekir Ağa, filhakika, Öğretmenin bu sözünü tutmuş, elinde bir defter "At„, "Ot„ kelimelerini yazarak şuna buna gösterir, gazetelerin kalın ve büyük "A„, "O„, "E„, "U„ larını yüksek sesle kahvede okur dururdu. Bekir Ağayı ne zaman görsem: —

— Elli yaşımda beni okuttu. Ömrümde ilk hocam Gazi Babamız oldu. Sağ olsun, bin yaşasın!

Diyerek en büyük Öğretmenimiz Atatürk'e karşı kalbinin sonsuz sevgi ve şükranlarını izhardan geri durmaz, hep bu imtihanı anar ve gözleri dolardı.

* * *

[*] Yeni Türk alfabesiyle seçme kıraat parçalarını ihtiva eden bu küçük kitap, o sırada halka parasız dağıtılmıştı. Büyük Öğretmenimiz hepimizi bu kitaptan parçalar okutmak suretiyle imtihan etmişlerdi.

Akşam, Yalıdaki Parkta, Büyük Öğretmenimizin Yüksek Huzurlarında toplanmıştık. Berrak bir sema altında gece yarılarına kadar devam eden bu toplantı, diyebilirim ki, tamamiyle ilmî bir hava içinde geçti. Gündüz okuduğum kitaptan kendilerine bilmünasebe bahsettim. Bu kitap konuşmalarımızı daha çok millî meseleler üzerine teksif etmiş oldu. Büyük Öğretmenimizin Türk Tarihine, Diline dair yüksek ve geniş bilgileri, nazarlarımızı yepyeni bir ufka çeviriyordu. Şimdi pek iyi hatırlıyorum ki, bugünün tarih ve dil tezlerinden birçok şeyleri o gece, Büyük Öğretmenin bizzat ağızlarından dinlemiştik. Yine şimdi pek iyi anlıyorum ki, Atatürk İnkılâbı, Ulu Önder'in eskidenberi zihinlerinde hesaplı bir şekilde işlenmiş ve bugün birer birer sadece tatbik sahasına konulmuş olan eşsiz bir inkılâptır.

Tarih, Dil konuşmalarından sonra Harf İnkılâbına geçildi. Büyük Öğretmen, bu inkılâbın doğuracağı kültürel inkişafın mana ve mahiyetini de anlattı. Pek temiz ve canlı bir ifade, çok derin ve çekici bir talâkat Büyük Öğretmenimizin, saatlerce devam eden, izahlarında hiç değişmeyen bir vasıftı. Tekrar inandık ki, en büyüğümüz, en büyük bir hatibimizdir de...

Saat tam bir olmuştu. Büyük Öğretmen:

— Arkadaşlar tarihe, dile, harf inkılâbına, hattâ memleket işlerine dair birçok şeyler konuştuk. Samimî bir muhit ve hava içinde geçen bu dakikaları unutamıyacağım. Çok mütehassisim. Vakit geldi. Müsaadenizi rica edeceğim, dedi ve bir dakika sonra ayağa kalktı. O anda dudaklarımdan, âdeta, dökülüveren: "Nasıl göndeririz, doyamadık ki!...„ sözlerini işiten Büyük Öğretmen gülerek park iskelesine doğru ilerliyordu.

19 Mayıs 1919 da, bugünkü Kemalist Türkiyeyi kurmak üzere Samsun'dan Anadolu içlerine atılan dâhî kurtarıcımızı, bu sefer yarattığı inkılâplardan birini daha feyizlendirmek için gitmekte oldukları ayni kutsal yola, evet Samsun'a doğru, uğurluyorduk.

İşte, şu ufak hatıramı, kültür inkılâbımızın tarihini yazacaklara kalbimin en sıcak ve samimî bir yankısı olarak sunuyorum.

M. Şakir Ülkütaşır

T. C. KÜTÜPHANESİ